

ОВИД

НОРИЗОН

№ 2 (121)

КВІТЕНЬ — ЧЕРВЕНЬ 1962 APRIL — JUNE

Vol. XIII

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛИ ДЕНИСЮКА

ДРУКУЄ

ВЖЕ ТРЕТИМ НАКЛАДОМ

ТВОРИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ В 14 ТОМАХ

Т. I. Поезії до року 1843.

Т. II. Поезії 1843 - 1847 pp.

Т. III. Поезії 1847 - 1857 pp.

Т. IV. Поезії 1857 - 1861 pp.

Т. V. Назар Стодоля. — Різні твори.

Т. VI. Повісті: Художник. — Наймичка. — Варнак.

Т. VII. Повісті: Княгиня. — Музика. — Нещасний. — Капітанша.

Т. VIII. Повісті: Близнята. — Мандрівка.

Т. IX. Журнал.

Т. X. Листи.

Т. XI. Т. Шевченко, як мальяр (160 репродукцій малюнків).

Т. XII. Т. Шевченко в чужих мовах. Переклади Шевченка на інші мови.

Т. XIII. Збірник статей про Т. Шевченка та його творчість.

Т. XIV. Покажчик видань Шевченкових творів, першодруки й окремі видання та список літератури про них.

Видавництво видрукувало вже 10 томів

(1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10 і 14)

Перший наклад деяких томів цього видання Творів Тараса Шевченка видав Український Науковий Інститут у Варшаві під редакцією Павла Зайцева

Другий і третій наклад цього видання
(з деякими ще ніде не друкованими новими томами)
видає Видавництво Миколи Денисюка
з нагоди 100-літніх святкувань (1961 і 1964 pp.).

14-томове видання творів Тараса Шевченка видавництва Миколи Денисюка друковане на добром папері, в люксусовій оправі, в імітації шкіри, з позолоченням, у мистецькому оформленні Едварда Козака.

Ціна за всі 14 томів цього монументального видання лише

- 65.00 дол. на сплати до 3-х місяців
або
- 75.00 дол. на сплати по 5.00 дол. місячно (15 місяців)

Замовлення, без завдатку, слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING COMPANY
2226 West Chicago Avenue — Chicago 22, Ill., — USA.

В Ж Е В Д Р У К У

АНГЛОМОВНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ
УКРАЇНОЗНАВСТВА

накладом
ТОРОНТОНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
коштом
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНЬОГО СОЮЗУ

ПЕРШИЙ ТОМ ПОЯВИТЬСЯ ВОСЕНИ 1962 Р.
І ВКЛЮЧАТИМЕ РОЗДІЛИ:

Загальні інформації

Українська мова

Фізична географія і природа

Історія України

Людність

Українська культура

Етнографія

Українська література

ЦІНА ПЕРШОГО ТОМУ В ПЕРЕДПРОДАЖУ 30.00 ДОЛ.
ПІСЛЯ ПОЯВИ КНИГИ З ДРУКУ КОШТУВАТИМЕ 37.50 ДОЛ.

Замовлення приймає
Видавництво Миколи Денисюка в Чікаго

Замовлення з чеком або моні ордером слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.
2226 W. Chicago Ave. Chicago 22, Ill. USA

20-ТОМОВЕ ВИДАННЯ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА

Велике (понад 8,800 сторінок тексту та ілюстрацій) найбільше з дотеперішніх видань творів Івана Франка, що досі будь-де та будь-коли виходили.

В цьому виданні творів Івана Франка видрукувано:

1). 115 оповідань, казок та дитячих поезій. 2). 9 повістей. 3). 5 томів поезій (загально 437 окремих віршів). 4). 14 поем. 5). 7 драматичних творів. 6). 3. томи (блізько 1,300 сторінок) перекладених творів з чужих мов — латинської, англійської, французької, німецької, італійської, польської, чеської, російської, староруської, сербської та ін.

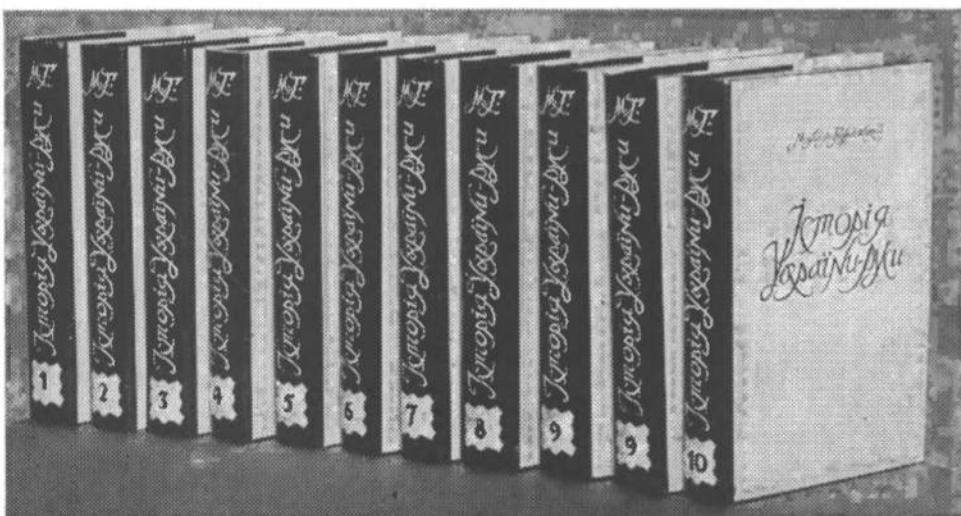
ЦІНА ВИДАННЯ (ТАКОЖ НА СПЛАТИ) \$ 75.00

Замовлення без завдатку слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING COMPANY
2226 West Chicago Avenue — Chicago 22, Ill., — USA.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ — РУСИ Михайла Грушевського

11 томів у ціні \$82.50 за цілість. Продаємо на догідні сплати.

Замовлення слати на адресу:
MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.

2226 W. Chicago Avenue

Chicago, 22, Ill.

ОВИД

H O R I Z O N
The Quarterly Newsmagazine
Vol. XIII № 2 April—June 1962

EDITOR

Mykola Denysiuk

PUBLISHER

Mykola Denysiuk Publishing Co.
2226 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Illinois, USA.
Tel.: EVERglade 4-3868

REPRESENTATIVES:

South America:

Mychajlo Danylyshyn
c. Mozart 614

Buenos Aires, Rep. Argentina.

Australia

Fokshan Library & Book supply
1 Barvon St.
Glenroy W. 9. Vic.

England

Ukrainian Booksellers
49. Linden Gardens
London W. 2.

Belgium

Ihnat Stachij
Esneux en Liege

Second-class mail privileges
authorized at Chicago, Illinois

Autorized as Second-class mail,
Post Office Dept., Ottawa

Composition & printing by
Mykola Denysiuk Printing Co.
2226 W. Chicago Avenue
Chicago 22, Illinois — USA.

All rights reserved under International and Pan-American
Copyright Conventions

Subscription \$4.00 yearly
\$1.00 per Copy

Видає й редактує
Микола Денисюк

Мовний редактор —
Іван Боднарук

Надісланих рукописів редакція не звертає, як теж не веде листування з приводу невикористаних матеріалів. Статті, підписані прізвищем чи псевдонімом автора, не завжди відповідають поглядам редакції. Редакція застерігає собі право скочувати статті й виправлювати мову. Всі права застережені.

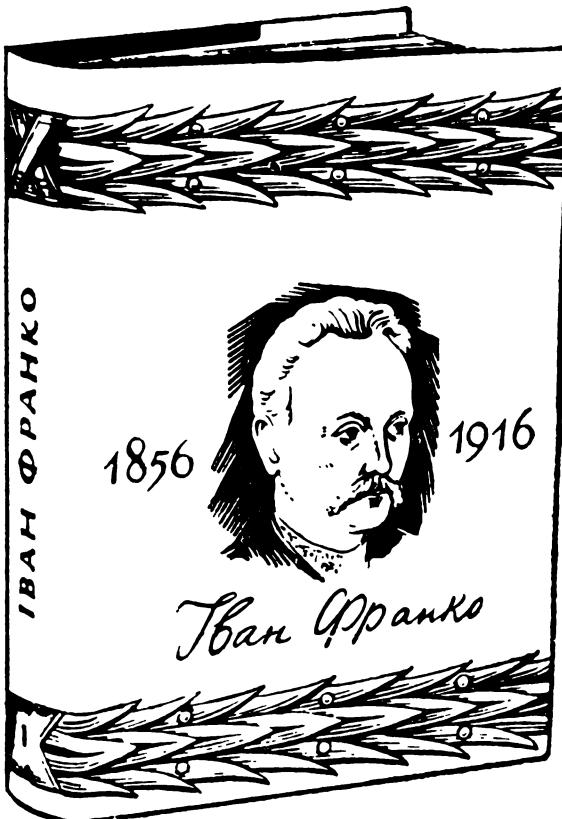
Річна передплата:

Австралія і Англія —	шіл. 30.-
Бразилія — крузейрів	480.-
Аргентина — арг. пезів	240.-
ЗДА, Канада і ін. — дол.	4.-
Німеччина — Д. М.	10.-
Франція — фр. фр.	15.-

З М И С Т

Л. Юріняк — „Війна з самим собою” Івана Франка	5
І. Д. — Червона Калина похилилася ...	10
Л.Д. — Відкриття будинку Української ВЛН у ЗДА	13
М. Скала-Старіцький — Дещо про мистецтво співу	19
Л. К. — Обдурені	22
Памеля Геннел — Книжка прабабки	23
І. Качуровський — ** (поезії)	25
А. Гадаш — Присяга	26
О. Пленкевич — Десятиріччя “Самопомочі” в Чікаго	29
Л. Саховський — Преріями Апуре	37
Л. Ромен — Давнинна Поема	41
М. Гарасовська-Дачишин — Портретист І. Денисюка	43
С. Наумович — Дещо про французьку театральну критику	47
Р. Завадович — Про “Емілію Шнайдер” і “Маргу Фльотзов”	50
Б. Гошовський — Хто ми і якого ми роду?	51
Б. Рубчак — Людина дії — людина чину — поет	55
Я. Славутич — Читачам Чікаго	58
Р. Турянський — В оселі прокажених	59
О. Сидоренко — Фортепіановий речиталь Любі Жук	63

Іїа обкладинці: Мойсей (до поеми Івана Франка) роботи
арт. маляра Бориса Крюкова

Так виглядають поодинокі томи
ХХ - ТОМОВОГО ВИДАННЯ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА,
що можете собі придбати в нашому видавництві
(гляди оголошення на попередній сторінці).
Книжки висилаємо негайно по одержанні замовлення.

Від видавництва

„Овид” квартирником, у збільшеному, подвійному об’ємі, з більшим добором різноманітного матеріалу, сприйняли наші Читачі із задоволенням. Передплатники „Овиду” в загальному вплатили своєчасно свої передплати, за що щиро дякуємо. Рівночасно з цим числом висилаємо ще рахунки всім, що ще не заплатили передплати на 1962 р. і просимо вирівняти передплату, щоб ми не здергували їх далішої висилки журналу.

Книгарням доставляємо „Овид” лише дорогою передплати, себто до комісового продажу не висилатамо „Овиду” більше нікому.

I, III і У томи Повного Видання Творів Тараса Шевченка видрукувані вже третім накладом. Висилатимемо їх нашим покупцям, як тільки одержимо з переплетні в місяці липні ц.р.

IУ-тий том Повного Видання Творів Тараса Шевченка вже друкуємо. Хоч заповіли ми в попередньому числі „Овиду”, що цей том появиться мабуть найпізніше, проте він буде видрукуваний найскоріше з бракуючих ще 4-ох томів (4, 11, 12, і 13). Редакцію цього тому перебрав і приготовив його до друку ред. Богдан Кравців, передавши нам уже всі матеріали, себто зредаговані належні до цього тому твори Поета (поезії 1857 — 1861 рр., пропущені та деякі ще ніде не друковані), статті й примітки. В цьому томі буде видрукуваний покажчик усіх поезій Тараса Шевченка видрукуваних в усіх 4-ох томах нашого повного видання.

Енциклопедія Українознавства (загальна й гаслова частини) мала великий успіх у продажу нашого видавництва. Наше видавництво продало дотепер ЕУ на загальну суму понад 12,000.00 дол.

Почуваємося до милого обов’язку подякувати всім нашим Покупцям за те, що спричинилися до успішного переведення поширення ЕУ приданням у нас цього монументального видання, яке являється найбільшим науковим досягненням українців на чужині.

Всі наші дотеперішні замовлення на ЕУ ми передали до дальнього виконання Видавництву „Молоде Життя”, звідки надалі одержуватимуть Покупці нові томи.

Видавництво „Молоде Життя” повністю відповідає за дальнє виконання замовлень наших Покупців. Тому на майбутнє просимо ласково звертатися прямо до нього у справі ЕУ-2.

Ми й надалі приймаємо замовлення на гаслову Частину Енциклопедії Українознавства, у по-лотняній оправі по 50.00 дол. за 6 томів і в півшкіряній оправі по 60.00 за 6 томів. Дотепер появилося перших 3 томи, а друкується четвертий том. Після появи 4-го тому ціна за ЕУ-2 буде дорожча.

Ми уможливили багатьом Покупцям придбати ЕУ при помочі продажу її на догідні сплати. Ми й надалі прийматимемо нові замовлення на сплати.

Англомовна Енциклопедія Українознавства вже друкується накладом Торонтонського Університету, коштом Українського Народного Союзу. Наше видавництво приймає також передплату на це видання по зниженні передпродажній ціні 30.00 дол. (докладніше дані на першій сторінці цього числа „Овиду”).

НОВІ КНИЖКИ

Нatalena Королева: **QUID EST VERITAS?** (Що є ІСТИНА?). Історична повість. Літературний і мовний редактор Роман Завадович. Тверда оправа в імітації шкіри, з витисками й позолоченням, у мистецькому оформленні Оксани Мшинської. Видавництво Миколи Денисюка. Чікало, 1961, 8⁰ (18,5 x 13,5), ст. 452. Тираж 2.000 прим. Ціна 5.50 дол.

У повісті „Що є істина?”, що оце вперше з'явилася друком, Наталена Королева сплела в одну цілість кілька мотивів але головну увагу присвятила діяльності й переживанням римського прокуратора Понтія Пилата, що, хоч не бачив у вченні „Пророка Галілейського” жадної вини, своєю нерішучістю допустив до його страти. Постать Пилата, що, за словами авторки, „досі не зворушив ніякого автора”, знаходить у цій повній драматизму повісті цікаве та вдумливе наслідження. Змальовуючи духову драму Пилата, що, бувши “тільки людиною” і тримаючись лише “людського права”, ціле життя шукав Істини, тужив за нею і не знайшов — чи, може, не впізнав, коли зустрів її”, авторка спирається, м. і., на еспанських та французьких легендах про Пилата, просякнутих ідеєю християнського всепрощення. Під цим оглядом повість Королевої наче перекликається з Шевченковою поемою „Неофіти”, де „святії мученики” прощають своєму мучителеві Неронові його злочини.

Від видавництва: Багато наших Шановних Покупців запитує, чому ще не одержали найновішого нашого видання повісті Наталени Королевої “Що є істина?”, хоч ми її вже давно оголосуємо. Повідомляємо, що ми наші видання висилаємо лише Покупцям, які є на листі Покупців усіх наших видань, або присилають замовлення на бажані нові видання. Щоб улеглити замовлення цієї нової вартісної повісті нашого видання, ми висилаємо всім нашим Покупцям, готові картки замовлень. Звертаємо увагу, що ми друкували замалій наклад цієї повісті (всього 2.000 примірників) і тому в продажу її надто багато нема.

А. Юриняк

»Війна з самим собою« Івана Франка

*«Та з собою самим у війні
Не простояти довго мені»*

(«Нічні думи»)

I.

Ів. Франко — поет, повістяр, драматург і громадсько-політичний діяч ув одній особі — на протязі майже всієї творчої діяльності переживав болючий внутрішній конфлікт, **був у війні з самим собою**, і ця конфліктна основа, як і слід було сподіватися, найвиразніше помітна в ліриці поета, зокрема в так званій ліриці суспільних, або громадських мотивів.

Саме з цього джерела — «війни з самим собою» плила ота гранична, навіть у поетів рідко подибувана, ширість розмови з читачем, оті самовикриття і самопризнання — впарі з пристрасними закидами в бік тодішньої галицької громади, — що в сукупності (тобто, самопризнання і закиди разом) спричинили були стільки гіркості й образ нашому поетові.

*«Я не скінчу тебе, моя убога пісне!
Мов серед степу дерево безлисте
В осінній бурі б'ється і скрипить,
І скрип той чує поле болотисте, —
Отак душа моя терпить.»*

(«Із днів журби»)

*«Вниз котиться мій віз. Пов'яли квіти,
Літа на душу накладуть пута.
Вже нс мені в нові світи летіти!
Війну з життям програв, любі діти!»*

(«Мій ізмарагд»)

Отже, знову **війна**, зформульована вже як **війна з життям**, тобто, очевидно, з обставинами життя, зумовленими для поета, творчої людської одиниці, загальним станом життя тодішньої української громади в Галичині останньої третини XIX стол. Ця громада становила

жалюгідне видовище запустіння, повсюдних браків і дір, латати які кликала громадська совість Івана Франка, не залишаючи або майже не залишаючи часу й енергії для служіння мистецтству.

Так ми підійшли до кореня, до основної точки нашої теми: великого поета роздирало протиріччя між ідеалами громадського добра (ідеалами часовими, обмеженими) і, з другого боку, — вічними ідеалами краси й гармонії мистецтва. Перші скеровані були на осягнення і задоволення матеріально-тілесних потреб людини, отже мали утилітарно-практичний характер; другі — відзеркалювали незнищенну тугу і гін людського духу до досконалості, до найповнішого виявлення **божеської подоби людини**, до тріумфу безсмертного духового первиня в людині над первнем минущим, матеріально-тілесним.

Не є це щось нове, що прийшло на світ разом з Іваном Франком. Це — одвічна і вселюдська проблема. Лише не в кожному суспільстві дане протиріччя так загострюється в свідомості громадян, і, з другого боку, не кожен індивід здатний так глибоко протиріччям цим перейматися, як переймався ним Франко-поет, що сам же дуже влучно себе схарактеризував словами:

«Поет — значить: родився хорим
Болить чужим і власним горем.»

Мусимо, в інтересі дального викладу, трохи розвинути і вияснити наше твердження, що не в кожному суспільстві **громадське і мистецьке** так гостро колідують у свідомості й діяльності індивіда-члена суспільства, як це було в Галичині у випадку з Франком.

У суспільствах розвинених, передових шанується волю особи, індивіда, який сам обирає собі шлях життя, в тому й шляхи та способи служіння громаді, членом якої він є. У такому суспільстві індивід, що почиває в собі вродже-

ний дар мистецтва, не має ніякої потреби ханатися за все, розмінюватися на латання браків і дір у далеких від мистецтва ділянках народного життя. Він не мусить бути, говорячи словами приказки — «і швець, і кравець, і на дуду грець». А з нашим поетом, власне, так і було: він мусів бути не тільки поетом-письменником, а ще й громадсько-політичним діячем, публіцистом, редактором і науковцем.

Хтось може на це сказати: Франко самий винен, що так розкідався — ніхто, мовляв, силоміць його до цього не змушував.

Це правда: формально ніхто Франка до цього не змушував. Ale хто чи що змушує нас кинутися в воду, щоб рятувати потопаючого, якого ми зовсім не знаємо? Очевидно, громадське почуття, яке не завжди і не у всіх однаково розвинуте.

Іван Франко не тільки був великий мистець. Він був людиною з дуже розвинутим громадським почуттям. А що жив у відсталому суспільстві, то був мучеником ідеї громадського добра.

Саме перевага громадського комплексу в психіці Франка не дозволяла йому ігнорувати голос громади (розуміючи при цьому не «еліту», не офіційний тодішній провід громади, а українську цілість у Галичині), хоч цей голос не покривався з голосом-велінням музи, а навіть відтягав убік і суперечив йому. На саму думку про можливість такої ігнорації — Франко суб'єктивно почував себе зрадником.

Що це так — маємо не тільки прямі свідчення поета в публіцистичній формі (промова на ювілії 25-річчя літературної діяльності, також передмова «Дещо про себе самого» — до збірки «Галицькі образки»), але й три, за висловом акад. С. Єфремова, «психологічні автобіографії» в творчості Ів. Франка, а саме: «Посединок» (віршована фантазія у збірці «З вершин і низин»), «Зимова казка» (друкована в «Зорі», 1883 р.) і поема «Похорон» (у збірці «Поеми», 1889 р.).

У всіх цих трьох творах Іван Франко, так би мовити, роздвоює себе і одну половину себе ставить у позицію зрадника, а другою половиною себе дивиться — що з того буде: як Франко-незрадник ставитиметься і оцінюватиме Франка-зрадника? (Цей другий Франко у всіх випадках названий **Мироном** — улюбленим псевдом поета).

Для ілюстрації наших тверджень ми спинимося на третій, найповнішій візії власного роздвоєння у Франка — на поемі «Похорон». Ale зазначимо тут, що і дві перших містять категоричний осуд громадської (національної) зради.

Посма «Похорон» не тільки становить творчу об'єктивацію власної зради, але й прикметна оригінальною, дуже цікавою мотивацією вчиненої зради з боку Мирона. Ця мотивація свідчить про те, що Франко дуже болюче переживав глупство, темноту і рабські звички власного суспільства, отже «бездаддя, зависть і пиху пустую...» — все те, що так яскраво висловив поетом Козака-Невмираки в прологі **«Великі роковини»:**

«Ми всі такі! Що в інших ганьби знак,
Се ми приймаємо як хліб насущний!
У інших ренегат — у нас добряк;
У інших підлій — в нас старшим послушний;
У інших скажуть просто, ясно так:
Безхарактерний — в нас лиш простодушний.
Не стало встиду в нас! Ми в супокою
Упідлимось, ще й горді підлотою».

Якщо ми наведемо ще повні безмежної гіркоти і душевного болю Франкові слова з передмови «Дещо про себе самого», — то будемо менш-більш підготовані до такої аргументації на виправдання своєї зради, яку герой «Похорону» Мирон розвиває перед вибраним товариством переможців, його недавніх ворогів, а тепер спільників, за столами з дорогими стравами та напоями:

«Я бачив, що ті лицарі завзяті,
Що йшли в огонь і бились, мов орли,
В дуці своїй були і темні й підлі,
Такі ж раби, як і вперед були.
І я зламав той заряд неприданий,
Спокусу дешевих побід відверг,
Бо краща від плебейської побіди
Для них була геройська смерть тепер.
Тепер вони погибли, як герої,
І мученицький прийняли вінець.
Їх смерть життя розбудить у народі,
Це початок борні, а не кінець.
Тепер народ в них має жертви взір
І ненастаний до посвят підпал;
Їх смерть будущі роди переродить,
Вицепить безсмертну силу — ідеал.»

Це Мирон каже про військо свого народу, яким він перед зрадою командував. — А. Ю.).

Що ж казати: цікава, хоч і з софістичним забарвленням, ідея. Смерть фізичною — вбити смерть духову! Подібно до високого християнського клича «Смертію смерть» поправ! Чез смерть фізичну воскресити дух, збудити людську совість.

Та під кінець своєї промови-аргументації Мирон відчуває фальш своїх аргументів і гостро картає своїх бенкетуючих спільників:

«Ви, паразити з водянистим мізком,
Ви, неробучі загребущі руки,

Ви, у котрих з усіх прикмет звірячих
Лишились тільки хитрощі гадюки!»

Присутні кидаються на Мирона, хотічи зарубати його шаблями. Але в цю мить б'є дванадцятьа година — і Мирон зникає в ясну місячну ніч. На вулиці він вливається в похоронну процесію і разом з натовпом вічиться на кладовище. Тут, вже з надгробної промови, він дізнається, що це ховають Мирона, який сьогодні опівночі був убитий — не мечем, а «словом, що пихою злою диха...». Коли для останнього прощання до гробу наблизився Мирон, раптом усе лице Мирона-мерця наливається кров'ю. Присутні пізнають по цьому в Миронові-глядачеві зрадника-вбивцю і викидають його до ями, до жертви його злочину.

Мораль, як то кажуть, ясна: зради свого народу нічим виправдати не можна!

Але, з другого боку, чи міг Франко ігнорувати голос мистецтва, зрадити свій вроджений поетичний дар? Чи міг «закопати талант у землю» — замість невпинно його розвивати?

Очевидно, також не міг. Бо це так само було б зрадою самого себе.

Звідси одна єдина розв'язка в свідомості поета: служити обом «богам», хоч би й довелось упасти, бо людські сили обмежені. Проте, річ ясна, що компроміс не міг задовольнити завжди вимогливого до себе Франка; він мучився, і сліди своїх душевних мук полишив у творах.

Психологія — як ділянка людського знання і життєвий досвід кожного з нас — заєдно промовляють, що психічний стан роздвоєння, притаманий Франкові майже на всьому протязі його творчої діяльності (**веління громади** — супроти **веління мистецтва**; минуща **«злоба дня»** — супроти **ідеалів вічності**), належить чи не до найважчого, що доля посилає творчій людині на землі.

Франкові пристрасно хотілося почувати себе «цілим чоловіком», позбутися «екстремів», що роздирали внутрішне його єство; йому не раз невимовно боляче було топити в заробітковій щоденщині свої «невиспівані співи», свою лірику особистих почувань.

Ось холодної зимової ночі, коли в душі поета западає глибока павза, а перо випадає з пальців, до нього раптом доноситься «тінь голосу», кволе, «чутне лиш серцю» зідхання:

«Тату! Тату! Тату!
Це ми — твої невроджені діти,
Це ми — твої невиспівані співи,
Перед часом утоплені в багнюці.»

Щоб заокруглити першу частину наших міркувань на тему війни поета з самим собою, мусимо ще раз вказати на величезну роль громадських спонук у творчості Ів. Франка, а тим самим і на цілковиту недоречність роблених йому закидів у «непатріотичності» з боку тодішнього проводу громади.

Іван Франко почував себе громадянином світу, тобто жив ідеалами і прагненнями передових культурних суспільств, і водночас громадянином-членом своєї нації, що — хоч не з своєї вини, але, ніде правди діти — «пасла задніх», відстала в своєму розвитку від рівня передових культурних народів.

Як громадянин світу, Ів. Франко не міг вважати для себе чимсь недозволеним працювати в польській та німецькій пресі, в тих, власне, органах її, що стояли на прогресивних, демократичних позиціях. Адже з точки зору отих вселюдських ідеалів і настанов, про які мова була вище, він з ними був солідарний.

Але... у найпрогресивніших німців, поляків чи росіян не боліло серце з приводу зліднів і відсталості українського народу. Такими периферійними (в їх очах!) справами займати свою увагу, скеровану на осягнення вершин духового розвитку у вселюдському маштабі, видалося цим визнавцям вселюдського поступу непотрібною затримкою, гальмуванням гону до висот людського духа, що, мовляв, не знає національних різниць і меж. Говорячи це, ми маємо на увазі людей суб'єктивно чесних, щиріх прихильників свободи і щастя людини, а не політичних спекулянтів і свідомих окозамилювачів, що їх, на жаль, не бракує в середовищах наших сусідів.

Та не міг так оминути, перейти над цим питанням «до дальнього порядку денного» Іван Франко, син нації відсунутої на задвірки історії. Бо батькові заповіти — кувати крацу до долю своєму народові (отої «вогонь кузні батька», що його поет, за власним свідченням, проніс через усе життя) — владно кликали поета не покидати рідної ниви, хоч на ній — непроглядні хащі бур'янів і будяків; «безладдя, заисть і пиха пустая... Хоч всі ми в царстві мар, усі ми плем'я сонне і боляще, і маловірне...».

Більше того. Саме тому, що «рідна нива» лежала таким облогом-пустирем і вимагала найважчих зусиль, труду «в поті чола», Франко почуває, що він не може покинути свого народу, бо був би зрадником, відступником батькових заповітів. І він його не покидає.

Але Франкове розуміння служби своєму народові було таке недосяжно високе, так відрізнялося від виставового, в ґрунті фальшивого

«патріотизму» пиховитих «батьків народу», що вони якстій накинулись на поета.

2. Велике щастя жертви для ідеї

Аналізуючи творчість Івана Франка, не можна позбутися враження, що перед нами — подвижник, людина фанатично віддана певній ідеї і кожночасно готова за цю свою ідею до страждання. Люди цього типу прагнуть повного злиття з визнаваною ідеєю і повсякчас шукають нагоди переконати в слушності цієї ідеї самих себе та інших; страждання за ідею — це їх стихія, в цьому їх життя.

У читача напевно вже постали перед очима образи з перших віків християнства — отих неофітів з полум'яною вірою, що за ідею Христа йшли на муки і смерть.

Але коли ми при темі «війна з самим собою» нашого поета, то ще яскравішу аналогію знайдемо в образі тих християнських подвижників, що одягали на голе тіло волосянки і дротяні сітки, по декілька діб нічого не їли, спали на камінні та сучках, — взагалі мучили своє тіло. Тіло бо вважалося «сосудом диявола», від тіла йшли всі земні спокуси, які перешкоджали духові людини зноситися вгору, зливатися з Божим духом.

Це була, отже, також «війна проти самого себе» — війна духового первія людини проти первія матеріального, тілесного. І якщо продовжити аналогію, то чи не нагадують Франкові бичування самого себе, ятріння своїх душевних ран (що кругом у громаді «браки і діри», «облоги та пустирі», а він зробив так мало!) — чи не нагадує це настирливе самобичування отого християнського подвижництва і тренування себе фізичними недогодами, постом і молитвою, — щоб не погрузитися в самовдоволенні грішним життям?

Як інакше, як не в пляні подвижницького самотренування можна розуміти славетні Франкові **«Поклони»**, з їх характеристикою поетової любові до народу, як «гарячки невдержимої», «кривавої в серці рани»? Або що інше — як самоятріння власних ран — становить зміст Франкової передмови **«Дещо про себе самого»** до збірки **«Галицькі образки»**, де поет вигорнув перед очі громади аж два «страшних признання». «Не люблю русинів!» і «Навіть Руси нашої не люблю!».

Розуміється, якщо ми поминемо окреслене вище подвижництво, яке становить вроджену притаманність нашого поета, внутрішню потребу його душі, то ми вправі мати жаль до Франка за неоправдані узагальнення, недоречні перевбільшування і, зрештою, за легковаження своїм іменем. Адже в пляні суспільно-націо-

нальному його ім'я чайже належало не самому йому, а й громаді, нації. Ми ще можемо додати, нав'язуючи до згаданої Передмови, що оголена мотивація своєї «підневільної» любові до українського народу, подана в публіцистичній формі та ще польською мовою (саме це спричинило справжню завірюху навколо Франка в тодішньому галицько-українському суспільстві), — взагалі була зайва в творчо-біографічному пляні. Бо свою «любов-муку», любов на межі ненависті, (пригадуєте в Поклонах: «Я ж не люблю її, як раб не любить свого пана»), словом, — «люблю усупереч любові» (що нагадує Лесине) «Контра спем сперо») Франко надзвичайно яскраво висловив раніше у поезії **«Каменярія»**.

Та це один бік справи, а є ще другий: спонтанний вибух обурення загалу тодішнього галицького суспільства (обурення не з приводу якогось не християнського вчинку чи неморальних закликів поета, а з приводу його такої незвичної і разючої глибинної одвертості поглядів), що його ця Передмова викликала, зродив згадані вже **«Поклони»** і взагалі низку глибоких рефлексій поета на громадські теми.

«Поклони» значно поширюють і збагачують основний мотив жертвенної праці і жертвенної любові, що так імпозантно прозвучав уже в **«Каменярах»**. Перекликаючись із освідченнями поета в Передмові, наголошуючи загальний мотив **не люблю, бо аж занадто люблю**, **«Поклони»** містять пристрасне заперечення самовдоволеної обмеженості (**«пиха пустая»**), пасеїстичного задивлення в минуле **«(ти любиш в ній князів, гетьмання, панування)»** і поверхового хвалюватого патріотизму, — словом отого нечинного патріотизму фрази, що такий притаманний був міродайним колам тодішньої української громади в Галичині.

Таке **українство** справді не варто любити. Більше того, його слід усіма силами поборювати. Поборювати в близьких і в самому собі, оскільки якоюсь мірою воно може бути в кожному з нас — ось така інтенція Франкових поетичних освідчень у **«Поклонах»**, така інтенція і його **«страшних», «дефетистичних»** самопризнань у згаданій вище Передмові.

Ми ще в першій статті ствердили, що Франко в своїй душевній колізії: **мистецтво чи громада і в колізії вселюдські ідеали чи громадська «злоба дня»** став на боці громади. Цим, слід думати, Франко-громадянин завдав чималого удару Франкові-мистцеві. Але така була доба, про страшний фаталізм якої і тяжіння цього фаталізму над поетом говорить критик М. Євшан.

У тодішній Галичині (і не тільки в Галичині) в свідомості навіть освіченої частини громади завдання і потреби мистецтва не стояли на першому пляні, а десь далі, мовляв, це — «музика майбутнього». На першому пляні стояли потреби соціальної і національно-політичної волі. Будь-яке відтягання членів громади від цих першочергових завдань і потреб вважалось непатріотичним вчинком. «Поетом можешъ ти не бить, Но гражданиномъ бить обязанъ!» — так влучно висловив тенденцію російський поет Н. Некрасов, у творчості якого подеколи чуємо спільні мотиви з творчістю Івана Франка.

А згаданий вже раніше критик М. Євшан, досліджуючи творчість Франка, стверджує виразно, беззастережно: «Для ідеї служіння мистецтва громадянству Франко готовий убити свій внутрішній світ». Це можна розуміти тільки так, що наш поет, задля мотивів громадсько-політичних, ладен був занедбати поезію інтимних мотивів, хоч і розумів, що це для мистецтва — велика жертва.

Проте, на нашу думку, наведені слова критика мають, крім згаданого вгорі, ще одне розуміння: **внутрішній світ мистця такого формату, як Іван Франко, самозрозуміло містить у собі вимогу довершеності, досконалості.** Поза всяким сумнівом, І. Франко страждав від того, що не мав змоги **виношувати в собі і вишилковувати свої твори.** Однак диктат «голосу громади» внутрі поета був такий непохитний і владний, що Франко намагався «скрізь поспіти», де лише вчував потребу свого слова, свого розуму і серця, хоч і добре розумів, що така — диктована громадою — екстенсивність його діяльності перешкоджатиме його **інтенсивності, як мистця.** Тобто і тут наш поет свідомо жертвував собою для ідеї громадського добра.

Від «Каменярів» — найвищого злету творчості молодого Франка і кінчаючи поемою «Мойсей» — вершком творчості нашого поета вже в зрілому віці — ми раз-у-раз подибу-

ємо той самий домінантний мотив жертвенного служіння громаді. Жертвенного в найвищому, граничному розумінні, бож поет свідомий того, що в земному житті він не тільки ніякої компенсації за свій труд не дістане, а ще й зустріне від близьких наругу і прокльони.

Тож залишається тільки нагорода в майбутності, коли поета і його однодумців — каменярів поступу — вже в живих не буде. Але тріумфуватиме їх ідея, їх революційний дух, ота «найкраща частка» людини, що з нею, з людиною — «враз не ляже в гріб».

«І кожний з нас те знав, що слави нам не буде,
Ні пам'яті в людей за сей кривавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люди,
Як ми проб'єм її та вирівняєм всюди,
Як наші кості тут під нею зогниють.

Та слави людської зовсім ми не бажали.
Бо не герої ми і не багатирі.

Ні, ми невільники, хоч добровільно взяли
На себе пута, ми рабами волі стали:
На шляху поступу — ми лиш каменярі!»

Величні, повні священного вогню і патосу слова! Найдальша, здається, спроба поєднати ХОЧУ і МУШУ в українській поетичній творчості. Бож у цьому чудовому образі «добровільних рабів волі» мета між **мушу і хочу** спирається в жертвеній самопосвяті, в «тріумфі себе над самим собою».

«... Нехай прокляті ми і світом позабуті! --
Ми ломимо скалу, рівняєм правдиві пути,
І щастя всіх прийде по наших аж кістках.»

Патос майбутнього тріумфу ідей вселюдського поступу — це те, чим надихана поезія Франка до найвищої міри. І цей, сказати б так, «оптимізм могутнього лісу», що визирає з-під обскубуваних дерев пессимістичного оточення, — робить поезію Франка безсмертною. Вона бо несе людським душам — за прекрасним висловом Лесі Українки з поезії «Три хвилини» — «велике щастя жертви для ідеї і муку мрій».

КНИЖКА
з цією маркою —

найпевніший
приятель
української
родини

СТАЛІ ПОКУПЦІ ВСІХ НАШИХ ВИДАНЬ —
це окрема категорія реєстрованих Читачів, що в новій системі продажу
наших видань купують

К Н И Ж К И П Р Я М О В І Д В И Д А В Ц Я
Сталі покупці одержують всі наші видання по знижений ціні
з доставкою до дому без окремої доплати.
По близькі інформації звертатися до видавництва.

Червона калина похилилася...

(Замість квітів на свіжу могилу сл. п. Отамана УСС, д-ра Никифора Гірняка)

З нагоди 20-ліття вимаршу УСС на поле бою, в 1934. р. відбулася у Львові низка імпрез, що в них виступали колишні усусуси з доповідями і споминами.

Одної ночі, вертаючися з такої імпрези разом з д-ром Осипом Назаруком, колишнім воєнним звітодавцем УСС, спітив я його, чому наші УСС не видали визначного полководця, що був би заразом і провідником народу та зумів би повести за собою цілий український народ під час наших визвольних змагань.

Д-р Осип Назарук пояснив це тим, що «дух

че ніхто з них не відіграв більшої ролі в історії УСС.

Коли я спитав, кого найбільше любило наше стрілецтво, хто ж із старшин УСС був найбільш популярний, то д-р О. Назарук зупинився й відповів без надуми:

— «Ніцько!»

Так називали Отамана Коша УСС, д-ра Никифора Гірняка. Цим здрібнілим ім'ям називала Його не тільки родина, але шкільні й воєнні товариши, краяни і всі знайомі. Коли я висловив здивування, чому ніодин із бойових старшин не здобув собі загальної симпатії се-

Сл. п. Отаман УСС, д-р Никифор Гірняк

часу» був тоді в нас антимілітаристичний, головно під впливом літератури й соціалістичних течій серед нашої молоді. Тому тільки дуже нечисленні наші молоді люди вибирави собі військову кар'єру в австрійській армії. Один тільки генерал Мирон Тарнавський мав найбільші шанси стати вождем Легіону УСС, відтак УГА, однаке, він був дуже коротко при УСС і тому не мав часу зжитися з усусусами. Дальше він вичислив низку старшин УСС, одна-

ред УСС, тільки якраз командант вишколу УСС, тоді мій співбесідник пояснив це довшою розповіддю про життя УСС в роках 1915-1918.

Згідно з його словами, деякі старшини УСС докладали всіх зусиль, щоб УСС довершили якнайбільше геройських діл, щоб придбали якнайбільше слави для українського імені, а водночас і якнайбільше медаль і відзначень, хрестів заслуги для старшин, а для себе — дерев'яних хрестів на полях бою...

Зате Отаман Коша УСС, д-р Никифор Гір-

няк, опікувався нашим стрілецтвом, як рідний батько, або — ще краще — як рідна мати, і через те його називали «стрілецькою мамою». Він ніколи не намагався висилати якнайбільше стрільців на поле бою, але якраз навпаки. Перед кожним наступом, ворожим чи власним, він завжди дуже бистро орієнтувався і висилав тоді масово усусусів з «одвертими наказами» (т. зв. «Оффенер Бефель») якнайдаліше в запілля: до Відня, Львова, чи денебудь, щоб тільки тримати їх далеко від фронту. Він був неперевершений у видумуванні прерізних причин, щоб тільки вислати наших стрільців з фронту чи з кадри на «маркирацію»... Видумував усякі можливі й неможливі недуги, студії, різні службові поїздки, родинні справи тощо, щоб тільки якнайменше дерев'яних хрестів по усусусах залишалося на полях боїв...

Щоправда деякі старшини УСС, т. зв. «штребери» (кар'єристи), які мріяли про свої аванси та відзначення коштом наших стрільців, відказували на Ніцька, але він собі мало що з того робив і продовжав підтримувати «маркирацію» аж до розвалу Австроїї.

Отаман Гірняк знат, що робив.

Він зберігав життя наших усусусів на той час, коли наша Батьківщина покличе своїх синів на «велику потребу»!

Він не прикладав великої ваги до австрійських медаль і воєнних відзначень, скоріх авансів наших старшин коштом... стрілецьких могил, але дивився вперед і приготовляв «своїх хлопців» на службу Батьківщині.

Виявилось, що тактика отамана Гірняка була найбільш доцільна і правильна, — (а не тактика наших «штреберів»-кар'єристів!) і в цьому була таємниця загальної симпатії Отамана Гірняка серед нашого стрілецтва.

Отамана Никифора Гірняка я вперше побачив у Теребовлі за часів Української Державності. Тоді приїздив до Теребовлі полк. д-р Вітовський, як секретар військових справ, д-р І. Макух, секретар внутрішніх справ, д-р Л. Цегельський, секретар закорд. справ (що обіцяв мене взяти з собою на Свято Соборності до Києва в січні 1919. р.), і багато інших наших достойників, як полк. Є. Коновалець, ген. Удовиченко тощо.

Однаке, тільки два з них, а саме, д-р Л. Цегельський і отаман Н. Гірняк залишили по собі тривалі спомини своєю сердечністю і вмінням з'єднати собі людей, головно, молодь, своїм теплим словом і заохотою до чогось великого, що полонило серця й уми молоді.

З приводу смерти Покійного напевно появ-

ляться спогади про Нього, як про виховника молоді, улюблена отамана УСС і одного з чільних діячів нашого Пласти, вкінці — як автора численних споминів про УСС, УГА, наше шкільництво і Пласт. У книзі «Шляхами Золотого Поділля» є два цікаві спомини Покійного.

Д-р Н. Гірняк мав щастя з'єднувати собі симпатії своїх учнів, співпрацівників, співтоваришів долі й недолі, земляків і взагалі всіх знайомих — своїм теплим і сердечним ставленням до всіх, головно до молоді, своїм зразковим виконуванням обов'язків, своєю віданістю українській справі, свою жертвою службою українському народові, а передусім нашему «найменшому братові». В цьому полягала таємниця його успіхів і загальної симпатії тих, що Його знали.

Як ставилася наша молодь до д-ра Н. Гірняка, як виховника й учителя, найкраще видно це із споминів Його учениці з тернопільської гімназії Рідної Школи з років 1923-27, Лідії Лугоюї. Вона пише між іншим:

«Д-р Никифор Гірняк відіграв у житті учениць гімназії Рідної Школи в Тернополі велику роль. Він був спершу нашим управителем, але пізніше сам відійшов з цього посту. Учив української мови й латини, був опікуном у Пласті, виховником і провідником. Він не приходив до кляси, щоб тільки відробити свою лекцію, але старався навчити нас якнайбільше, а крім цього — він приготовляв нас до твердого життя, що його ми тоді ще не розуміли. Д-р Гірняк ставився до нас усіх однаково: чи то була донька священика, лікаря, адвоката, учителя, селянина чи бідного зарібника.

Ми знали це і відчували, тому й любили Його більше, як інших учителів, за Його рідку тоді справедливість і рівне трактування.

Ми відбули з Ним низку цікавих і повчальних прогулянок до таких історичних місцевостей, як Почаїв, Крем'янець, Збараж, Теребовля та ін. Вони мали величезне значення для нас, бо під час них наш провідник намагався познайомити нас з подіями, зв'язаними з рідною історією.

Пригадую собі д-ра Н. Гірняка при праці у Пласті, ці незліченні сходини й імпрези, що їх ми влаштовували під Його проводом. Це були завжди найкращі пластові імпрези в Тернополі, але, щоб їх приготувати як слід, д-р Гірняк витрачав увесь свій вільний час після лекцій у школі.

Добре пригадую собі нашу першу нічну пластову прогулянку до Гаїв під Тернополем, коли ми, тоді ще малі дівчата, нарікали, що нам холодно та що нас кусають... комарі! Однаке, д-р

Гірняк, як завжди, з усмішкою на устах, підбадьорював нас: — «Пластунка не знає, що таке холод і невдачі! А може ви ще не приготовані стати в ряди Пласти? Дома, під периною, найкраще спати, але це не є ніяка штука й витривалість! Штука є якраз поборювати невигоди життя і йти з усмішкою через життєве тернія!...

Палала пластова ватра, іскрилися малі, тисячні вогники, а ми сиділи довкруги ватри, слухали й карбували в наших молодих і ніжних душах Його слова на те, щоб їх ніколи не забути!...

Від цієї незабутньої прогуллянки ми ніколи вже більше не нарікали на невигоди, а навіть узяли участь у важкому, мандрівному таборі в Карпатах, де мали зможу відвідати нашого пластового провідника, д-ра Н. Гірняка, в Ділку. Ще сьогодні здається мені, що бачу цю віллу над залізничним шляхом, що в ній мешкав тоді д-р Гірняк з ріднею, і немов переживаю цю радість, що її ми справили Йому нашою несподіваною гостиною...

Пам'ятаю також Його незабутні лекції української мови...

— «Ліда, чого ти пишеш саме «і» при кінці рядка? Дивися, яке воно бідне! Треба ж його перенести на початок другого рядка, не залишай його самого!»...

Мені здається, що за ці всі літа, які проминули з цього часу, я ніколи вже не залишала цього «і» самого, але завжди пригадувала собі цю заввагу свого улюблена вчителя української мови.

«Двійок» з української мови д-р Гірняк ніколи не записував у своєму нотесі; він був тільки для латини. Карав нас суворим поглядом або іронічною усмішкою, щоб ми не легковажили собі його предмету, але своєї рідної мови. І це була для нас тисячу разів більша кара, як «двійка», записана в нотесі.

Ні одна пластунка з 32-го Куреня ім. Олени Пчілки, ні одна з Його учениць не була врадницею своєї нації; навпаки, з-поміж нас вийшло багато геройнь, що склали своє молоде життя на жертовнику нації.

Дуже часто інші наші жінки, що не були Його ученицями, не розуміють нас, Його учениць, бо ми більш самостійні, більш витривалі, більш уперті, любимо громадську працю, що до неї нас приготував наш незабутній учитель української мови. Він ставив до нас, дівчат, такі самі вимоги, як до хлопців, і вчив нас іти поруч з ним, а не бути завжди немічною, безрадною жінкою, що нею мусить опікуватися чоловік... Може неодна з нас могла була заламатися в житті, якби не наш виховник. І

за те згадуємо Його з великою вдячністю, і Його постать житиме завжди в нашій пам'яті!

А коли зближалися Зелені Свята, то д-р Н. Гірняк, як колишній отаман УСС, дбав завжди, щоб стрілецькі могили були в найкращому порядку. У цій ділянці Він був необияким «спецом». Пласт і гімназія мали тоді повні руки праці. В «Зелений тиждень» виходив наш учитель на головну вулицю міста, і кого тільки стрінув з давніх учениць, усіх кликав на цвінтар, до упорядкування стрілецьких могил. І хоч Пласт уже був тоді розв'язаний польською владою, а ми вже були мамами, від такого обов'язку годі було відмовитися. Зате, під час Зелених Свят, ми були горді за стрілецькі могили, що були чи не найкращі в нашему Тернополі, завдяки заходам д-ра Никифора Гірняка».

**

Покійний був люблений загально як старшина УСС, як виховник молоді і провідник Пласти. В 1947 р. в українському таборі в Регенсбурзі, Покійний, як голова Братства УСС, передав український прапор пластовому куреневі «Червона Калина», як символ перебрання традицій УСС нашим Пластом. Це була незвичайно зворушлива хвилина, коли д-р Н. Гірняк, після дуже сильної промови, вручав прапор хорунжому пластового куреня «Червона Калина» на знак, що традиції УСС перебрав Пласт.

Палка, захоплююча промова д-ра Н. Гірняка, що витиснула сльози в очах усіх приятів, і «старої війни» і молодих пластунів, залишилася в пам'яті всіх учасників...

Це був останній прилюдний виступ Отамана УСС — д-ра Никифора Гірняка, що його я мав нагоду чути.

На першу зустріч теребовлян у Нью-Йорку 19. 3. 1961. р. Покійний уже не міг прибути, бо важка недуга прикувала Його до постелі, зате прислав палкій привіт, з побажаннями якнайкращих успіхів. Пізніше цікавився ходом підготовних праць до видання книги про Теребовлю та інформував про усусусів з Теребовельщини.

У день Його похоронів «червона калина похилилася». Але Його товариші зброй і виховної праці, Його учні й учениці, тернопільські пластунки і пластуни, та всі земляки з нашого Золотого Поділля: рідного Струсова, княжої Теребовлі й Тернополя, напевно дологати усіх зусиль, щоб знову «піднести червону калину» високо, так, як це робив продовж усього свого працьовитого життя на службі українському народові Покійний Отаман УСС, визначний виховник молоді і Пластун-Сеніор Керівництва — Незабутній Д-р Никифор Гірняк!

I. Д.

Відкриття будинку Української ВАН у ЗДА

Як велична демонстрація перемоги вільного духу пройшло відкриття новонабутого будинку УВАН у ЗДА, що відбулось у неділю 28 січня 1962 року. Зібралось понад 350 осіб. Не тільки з Нью-Йорку, але й з інших міст прибули члени Академії, представники українсько-американських організацій і численні прихильники Академії. Був присутній Президент УНР в екзилі, д-р Ст. Витвицький, проф. Ф. Мозелі з дружиною, проф. З. Менгес з дружиною і проф. В. Гаркінс з Колумбійського Університету, М. Абрамчик, Президент Білоруської Народної Республіки в екзилі, проф. А. Адамович з Білоруського Наукового Інституту, д-р Л. Крижановський з Польського Наукового Інституту, М. Терпак та Дж. Пеннар з Американського Комітету Визволення, Президент

Українського Інституту в Америці, Вільям Джус з дружиною.

Проф. Д. А. Горняткевич — Відкриття зборів

З доручення Президента Академії, О. З. Архімовича, який через хворобу не міг прибути, збори відкрив заступник Президента, проф. Д. А. Горняткевич. Він привітав Президента С. Витвицького, всіх гостей, представників українських організацій та всіх, хто спричинився своїми пожертвами до придбання будинку.

Набуття будинку стало можливим завдяки ентузіазмові вчених, згуртованих навколо Академії, і завдяки великій громаді людей, що прийшли на допомогу своїми пожертвами.

17 грудня минулого року відбулось посвя-

Посвячення будинку УВАН у ЗДА 17 грудня 1961 р. Президент УВАН у ЗДА, О. З. Архімович, зустрічає Владику Мстислава, Архиєпископа Української Православної Церкви, з хлібом сіллю

чення будинку. Сьогодні відкриваються двері будинку; зокрема вони широко відкриті для молоді.

Промова проф. Ю. В. Шевельова

Професор Ю. В. Шевельов, який був президентом Академії в той час, як був куплений будинок, на початку промови зазначив, що він не буде говорити про минулі осяги Академії. «Сьогоднішня зустріч — сказав промовець — це погляд у майбутнє».

Ю. В. Шевельов окреслив ряд відповіальностей, що тепер стоять перед Академією. Перша відповіальність — перед Україною. Наш обов'язок говорити тут те, чого там сказати не можна; спростувати неправду, яка часом шириться звідти; не давати, в міру наших сил, загаснути тому вогневі, який там запопадливо згашують; створити доробок, який перейде в майбутнє і який відограватиме свою роль там.

Як другу відповіальність проф. Шевельов назвав відповіальність перед новою батьківщиною — Америкою, яка хоче, щоб ми збагатили її знаннями про Україну і схід Європи, не тільки про вчорашию Україну, але й сьогоднішню, не конче таку, як нам хотілося б, а таку, якою вона є. Від нас вимагається безумовна й безоглядна чесність та безжалісна тверезість. Академія свій український патріотизм доводить правдою і чесністю.

Третя відповіальність — це відповіальність перед українською еміграцією. Всяка еміграція схильна жити в світі ілюзій і поза часом. Наслідком цього буває відрив від батьківщини не тільки в просторі, а і в дусі, і в той же час брак зв'язків з новим світом, а в наслідок цього — втрата молодого покоління і духове вимирання еміграції. Обов'язок Академії — будити еміграцію з цього зціпеніння і показувати їй правду.

Академія написала на своєму прапорі: не боятися, коли треба плисти проти хвилі, проти хвиль інерції думки вчорашиого дня і проти хвиль бездумності у своїх, проти байдужості або й ворожості у чужих, проти терору й гніту можновладців у Києві і Москві.

Проф. Ю. Шевельов закінчив свою промову закликом до української еміграції підтримати Академію.

Усні привітання

Першим було привітання від Президента УНР в екзилі, С. Витвицького, якого заля вітала овациями.

Далі були привіти від представників українсько-американських організацій і від організацій інших національностей.

Головний секретар Українського Народного Союзу, д-р Я. Падох, вітаючи від найстарішої української установи на американській землі, сказав, що сьогоднішнє відкриття будинку Академії є символічним, показуючи, що українська наука, українські учени здобули належне місце на вільній землі Америки.

Голова Українського Робітничого Союзу, А. Батюк, сказав, що він радий бути присутнім на відкритті дому установи, що веде перед у духовому житті українців.

Представник Американського Комітету, М. Терпак, передав особистий привіт від голови Комітету Говлянд Саржента і нагадав, що видання УВАН у ЗДА просочується на Україну і там їх вивчають українські вчені. Після того, як УВАН у ЗДА видала книжку про катедру Св. Софії у Києві, подібну книжку видали в Києві. По цім боці Академія стала символом прагнення людини до волі.

Проф. А. Адамович, вітаючи білоруською мовою, від Білоруського Інституту Науки і Мистецтва і від М. Абрамчика, Президента БНР в екзилі, сказав, що білоруси завжди дуже тішаться успіхами українців і дуже раді, що тепер українські учени мають свій будинок. Білоруси сподіваються, що й вони, разом з українськими ученими, будуть брати участь у наукових дискусіях у цьому будинкові. Але звучить і мінорна нота у сьогоднішньому святі: нема вже Михайла Олексійовича Ветухова, дух якого почувається в Академії.

Вадим Лесич передав привіт від об'єднання українських письменників «Слово»: «Ми горді трудами нашої Академії; суспільство має їй допомогти». Надалі письменники ще тісніше співпрацюватимуть з Академією.

Проф. Л. Кржижановський, представник Польського Наукового Інституту, висловив радість, що Академія придбала будинок, де буде працювати для добра всіх слов'янських народів.

Д-р Дж. Ліхтен, виступаючи від імені Анти-Дефаммаційної Ліги, підкреслив, що він гордий з того, що може брати участь у сьогоднішньому святі. Він згадує перші кроки праці Академії, згадує свого друга М. О. Ветухова. Сьогоднішня урочистість є святом не тільки Української Вільної Академії, але й усієї вільної науки в усьому світі.

Д-р М. Зарицький від Товариства Українських Лікарів Північної Америки сказав, що роля Академії є почесною.

Інженер Роман Левицький від Товариства Українських Інженерів подякував ініціаторам і організаторам, що довершили купівлю будинку. Він побажав, щоб борг за будинок був як-

Музей - архів УВАН у ЗДА

найшвидше сплачений за допомогою українського громадянства.

Представник Українського Професійного Товариства Північної Америки, М. Яримович, відзначив придбання будинку Академією як історичну подію в історії української еміграції. Українські вчені привезли українську науку в серцях, головах і наплечниках. Сьогодні українські вчені мають свій будинок.

Павло Дорожинський привітав від студентського товариства «Зарево»: «Успіх Академії є успіхом усієї української спільноти.» Свою підтримку Академії сьогодні «Зарево» відзначає пожертвою 100 доларів на будинок.

Довгу і схвильовану промову виголосив С. Чалишів, один із перших членів Фундації УВАН у ЗДА. Він згадав перші кроки Академії і вперту працю М. Ветухова та М. Кекала. Купити власний будинок було мрією покійного президента. Сьогодні перед усіма членами Фундації УВАН у ЗДА, перед усіма людьми, що підтримують працю Академії, стоять завдання — докласти зусиль, щоб борг за будинок Академії був якнайскорше сплачений.

Письмові привітання

Про численні письмові привітання від організацій та осіб доповів проф. І. Л. Замша, підкресливши, що спільними в усіх привітаннях є вислови гордості і радості з нагоди придбання Академією власного будинку та побажання дальшого розвитку праці Академії.

Надіслав привіт із Німеччини Архиєпископ Іліканор, Митрополит УАПЦ на чужині, та Архиєпископ Палладій з Нью-Йорку від УАПЦ на чужині.

Надійшла телеграма з Німеччини від Наталі Дорошенко, дружини первого президента УВАН, Д. Дорошенка, і лист від Наталі Ветухової, дружини М. О. Ветухова, яка бажала дальнього розвитку «Аналів», що подають об'єктивну правду про Україну.

Групи Академії у Денвері і Дітройті в своїх листах писали, що хоч їх члени не присутні на святі, та святкують разом із колегами у Нью-Йорку. Від групи Академії у Вашингтоні прибув проф. П. В. Одарченко для участі в святі.

Цікаві листи надійшли від членів Академії

з різних міст Америки й Канади. Проф. Ю. Луцький з Університету Торонто нагадав, що саме він знайшов попередні приміщення Академії на 23 і 26 вулицях Нью-Йорку. Тепер він радіє, що Академія має свій власний будинок. Проф. В. Гвоздецький з Університету Юти написав, що він гордий з того, що є членом-кореспондентом Академії. Проф. В. Тимошенко, вітаючи з відкриттям будинку Академії, побажав якнайскорше сплатити борг за будинок і надіслав 25 долярів у додаток до раніше внесененої суми. Привіти надіслали К. Варварів і Л. Марголіна-Гансен з Вашингтону, Л. Бачинський, Л. Биковський, А. Трембов, Б. Мартос і К. Туркало, колишній науковий співробітник Академії Наук у Києві.

Проф. В. Кубійович і д-р В. Янів у листі від НТШ в Європі написали: «Ми з глибини серця бажаємо якнайскоршого розвитку Української Вільної Академії Наук, важливої кузні української вільної думки».

Був привіт від УТІ. Проф. Оскар Галецький, Президент Польського Наукового Інституту, надіслав привітальну телеграму. Одержано привітання від «Провидіння» у Філадельфії, від Вашингтонського Відділу Українського Робітничого Союзу, від Об'єднання бувших Вояків-Українців в Америці, від Союзу Українців-Самостійників у Канаді, від управи Української Селянської Партиї в Лондоні, від ДОБРУС'ї (з Нью-Йорку і від філії у Рочестері), від Українського Воєнно-Історичного Інституту і від ОДУМ'у.

Улас Самчук у своєму привітанні побажав, щоб найширше громадянство належно зважило завдання Академії і підтримало її всіма засобами.

Привіти надіслали: Катерина Антонович з Вінніпегу, Г. Денисенко з Вашингтону (з даром 50 долярів), В. Кивелюк з Філадельфії, Т. Кобзей з Вінніпегу, М. Креєр з Боффало, д-р Нечай з Лос-Анжелесу, білоруський учений Я. Станкевич, М. Стратієнко і М. Суржко з Філадельфії, проф. А. Філіпов з Вашингтону і М. Чорнокосинський з Боффало.

Вручення грамоти адвокатові Степанові Яремі

Проф. Д. Горняткевич висловив щиру подяку адвокатові Степанові Яремі, який подав Академії безкорисну юридичну консультацію і допоміг купити будинок, виконавши всі правничі формальності. Він продовжує і далі давати Академії юридичну консультацію.

Проф. Горняткевич вручив С. Яремі грамоту від Академії, в оригінальному виконанні мистця Петра Холодного.

Пожертви на будинок, складені під час свята

Президент Українського Інституту в Америці, Вільям Джус, що разом із дружиною був на святі, передав 1000 долярів як пожертву на будинок Академії.

Проф. І. Замша, оголошуючи письмові привітання, прочитав також привіти, що надійшли разом із пожертвами: Ю. Бачинського — 500 долярів, Ю. Архіпова — 250 долярів, від В. Поліщук — 200 долярів, від В. Сеника, в пам'ять покійного брата Семена Сеника, — 100 долярів і по 100 долярів від Д. Кульчицької, кубанського козака, пенсіонера К. Плохого, Д. Тромси. Також надійшли пожертви на менші суми.

Всього в день відкриття будинку Академії зібрано пожертв на суму понад 2,700 долярів.

З нагоди відкриття будинку мистець Сергій Макаренко подарував Академії портрет Шевченка власної праці. Мистець Надія Сомко-Макаренко подарувала свою картину, що зображує будинок Академії.

Подяка жертвовавцям — проф. Г. О. Костюк

Від імені Управи УВАН у ЗДА проф. Г. Костюк подякував усім жертвовавцям, дари яких уможливили придбання будинку Академії.

Відгук громадянства на заклик Академії про придбання будинку показав, що еміграція живе. Численні листи до Академії і пожертви від людей різних прошарків показують, що багато людей цінять працю Академії. Моральна і матеріальна підтримка друзів Академії дає віру в те, що в додаток до першої тисячі людей, які вже прислали пожертви на будинок, прийдуть ще тисячі.

Академія має ще 30,000 боргу за будинок, але сподівається, що нові пожертви незабаром дадуть змогу цей борг виплатити.

Г. Костюк закінчив промову згадкою про Києво-Могилянську Академію, що відіграва велику роль в історії України і що її щедрими пожертвами підтримали широкі кола населення України. Він вірить, що і тепер українське громадянство підтримає свою Академію.

Концерт

Своєю участю у святі Академії видатні українські музики підкresлили духову єдність української науки й мистецтва. Концерт стояв на високому рівні.

Скрипаль Яро Мегасюк у фортепіанному супроводі Зої Маркович виконав твори Вераччині, Бруха і Масне та «Поему на українські тे-

ми» М. Грудина. Ганна Шерей проспівала чотири романси українських композиторів. Вадим Кіпа грав три етюди Косенка і «Фантастичні варіації» В.Кіпи. Авдиторія гаряче вітала артистів, давніх друзів Академії, і вимагала від них виконання на біс.

Управа УВАН у ЗДА сердечно дякувала мистцям за їхній безкорисливий виступ, який підніс урочистість свята і дав велику радість велелюдним зборам.

Виставка картин Юхима Михайлова

Після закінчення концерту проф. В. В. Міаковський промовив вступне слово до виставки картин Юхима Михайлова, що зайняла цілу стіну залі першого поверху Академії.

Мистець загинув у советській тюрмі 25 років тому, але його твори живуть; родина врятувала їх і пронесла довгим шляхом утікачів. Сьогоднішній радісний день Академії проходить під знаком Києва; Київ живе у творах мистця.

Проф. Міаковський дав короткі пояснення до картин Михайлова, який у своїй мистець-

кій творчості асоціював зорові образи з музикою і давав глибокі символи минулого України.

Всього було виставлено 18 картин Юхима Михайлова. До виставки був виданий спеціальний каталог.

У залі першого поверху була також влаштована виставка видань УВАН, в Канаді і в Європі.

Стіни були прикрашені декоративними панно ручної праці Докії Гуменної, виконаними в різних стилях; українська вишивка, варіації Грипільської спіралі, мотиви північно-американських індіян та інші.

Списки жертвводавців

На великій дошці в залі Академії першого поверху були вивішенні списки жертвводавців, які на день відкриття будинку склали суми більші, ніж 10 долярів. Понад 200 долярів — 18 осіб та організацій; від 100 до 200 — 109 жертвводавців, від 50 до 100 — 100 жертвводавців, від 25 до 50 — 130 жертвводавців і від 10 до 25 — 265 жертвводавців.

Л. Д.

КНИГА, НЕОБХІДНА В КОЖНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТИ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Видає:

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА

НАЙКРАЩИЙ ПОДАРУНОК ПРИ КОЖНІЙ НАГОДІ!

1, 2, 3, 4, 5, 6, — друга, словникова частина (ЕУ/2)
цілість у шести томах; ціна в передплаті: дол. 50,-- (полотно) дол 60,— (півшкіра); після появи четвертого тому дол 75.— відповідно дол. 90,—

Продає :

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛИ ДЕНИСЮКА В ЧІКАГО

на догідні сплати по дол. 5.00 місячно

На бажання висилаємо проспекти

Замовлення слати на адресу :

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.

2226 W. Chicago Ave. Chicago 22, Ill. USA

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛИ ДЕНИСЮКА

ВИДАЛО ТРИ НОВІ (досі ще не друковані) ОРИГІНАЛЬНІ ТВОРИ
СЬОГОЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Юрій Тис
НА СВІТАНКУ

біографічна повість з життя Марка
Вовчка.

Літературна й мовна редакція:
Ст. Риндик та І. Боднарук.
Сторінок 404
Ціна дол. 4.50

Софія Парфанович
ВІРНИЙ ПРИЯТЕЛЬ
(оповідання з життя домашнього
кота з ілюстраціями для старших і
для молоді)
Літературний і мовний редактор:

А. Юріняк.
Сторінок 208
Ціна дел. 2.50

Галия Лагодинська
ДО СОНЦЯ — ДО ВОЛІ
(Мандрівка юности)

— повість —
Літературна й мовна редакція:
А. Калиновський та І. Боднарук.
Сторінок 256
Ціна дол. 3.00

Рекомендуємо нашим читачам цей гарний комплект нових літературних творів, що віддзеркалюють наше минуле, з погідним українським духовим кліматом і благородним серцем української людини. Книжки читаються легко і з зацікавленням.

Усі три книжки видані люксусово (так само, як Твори Тараса Шевченка й Трилогія Богдана Лепкого), в твердій оправі, в імітації шкіри, з позолоченням, у мистецькому оформленні Оксани Мошинської.

Ціна всіх трьох книжок разом дол. 10.00

Замовлення приймаємо також без завдатку на сплати. Книжки висилаємо зворотною поштою.

Замовлення і гроші слати на адресу видавництва:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING COMPANY

2226 West Chicago Avenue

Phone EV. 4-3868 Chicago 22, Ill., — USA.

Дещо про мистецтво співу

Про спів і мистецтво співу в інших народів існує вже багата література. У нас ця ділянка майже повністю занедбана. Все, що досі написано в нас на ту тему, це здебільшого принаїдні, спорадичні вислови критиків, рецензентів і то найчастіше теоретиків, композиторів, чи інструменталістів, а рідко коли практиків, себто співаків або вчителів співу. Дійшло до того, що не тільки лікарі, інженери та інші посторонні люди пишуть «авторитетно» про спів, але й бувші танцюристи, драматичні актори та інші «люди театру», але не співу. Співати самому, чи навіть учитися співу, ще не значить бути мистцем у тій ділянці або й визнаватися на ній. Справжні й великі мистці рідко коли забирали й забирають голос у тій ділянці, знаючи з досвіду її необмеженість і труднощі.

Знаємо, наприклад, що такий великий майстер співу, як Олександр Мишуга, тільки в листах до найближчих своїх друзів і знайомих залишив деякі свої погляди, думки і вказівки про те, як, на його думку, треба співати і про те, як він сам дійшов до найвищого рівня цього великого і незвичайно важкого мистецтва.

Треба надіятися, що Соломія Крушельницька залишила щонебудь на папері із свого великого досвіду, знання й вміння у тій ділянці, а Модест Менцінський напевно забрав все з собою, як неодин великий майстер. Карузо не писав нічого і не зрадив ні кому своєї великої тайни, якою «завоював» дослівно цілий світ, а Шаляпін у своїх споминах пише про все, тільки не про те, як треба співати. Джілі на-томіст каже, що на світі є стільки метод співу, скільки є самих співаків. Це до деякої міри правда, хоч, слухаючи всіх цих велетнів на платівках, треба прийти до висновку, що всі вони співають так само і не так само. Та платівки, які б вони не були досконалі технічно, ніколи не були й не можуть бути мірилом величини й досконалості даного співака. Платівки, це трюк хочби вже й тому, що іноді зовсім незамітні співаки й голоси на платівках виходять знаменито, і навпаки. Подруге, на платівку записують і пускають у світ тільки те, що даний співак, чи співачка може дати найкраще після кільканадцятикратних спроб одного і того самого. Судити співака чи співачку можна тільки тоді, коли безпосередньо його слухаємо.

Та як би ми не слухали даного співака, чи

співачку — на платівках чи безпосередньо, — то, як у кожній ділянці мистецтва, так і в співі є деякі безспірні критерії, якими міряють величину, рівень і досконалість кожного мистця співу.

Найважнішими ї основними прикметами доброго співу є: природна, правильна і свободна смісія голосу, вирівняність голосу у всіх т. зв. реєстрах, чітка й виразна дикція, непомильність інтонації й свобода переходів.

Співаємо в основному голосовими струнами, що находяться в горлі на приблизній висоті т. зв. Адамового яблука. Ale самі струни не витворили б голосу без усіх інших м'язів, органів й резонаторів, які беруть участь у співі й допомагають (або перешкоджають) творенню звука, його сили, краски й величини. Допоміжними органами в співі є усна (а особливо носова) яма, зуби, ніс, легені, діяфрагма, грудна клітка (кості) й чашка голови. Ця остання є найважнішим резонатором й форматором самого голосу. Співаємо головою, а легені й грудна клітка є тільки підставою, базою (фундаментом), на якій спочиває сам звук. Грудна клітка теж резонує, але не дає звуку. Звук дає тільки голова, яка залежно від будови, форми й уміння користується її резонаторами, дає таку, чи іншу краску, силу й величину звуку.

В співі існують т. зв. методи співу, себто способи видобування голосу, його поширювання (т. зв. «крешендо»), звужування («декрешендо»), ушляхетнювання і взагалі всякого роду орудування ним і забарвлювання. На мою думку, ніяких метод співу ніколи не було і немає. Є тільки одна і для всіх людей одна-кова метода: свободний і природний спів. Все те, що називаємо методою, є властиво притаманністю й прикметністю даної мови, а не самого способу співу. Всі люди збудовані фізіологічно так само, говорять голосовими струнами й устами, тим самим і співають так само. Спів — це тільки посилена й протяжна мова. А що не кожна мова однаково сприяє й уможливлює таке посилювання й протяжність звуку (себто голосу), тим самим шукання способів побороти ті труднощі в кожній мові інакше. I так постали й постають методи. Кажу постають, бо на думку Джілі, кожний співак — це метода. Це правда, бо один співак, наприклад, з природи має вже розвинені такі, чи інші резонатори, м'язи і органи, а другий

інші. І кожний, працюючи сам (як Мишуга), чи під доглядом професора, доходить іноді зовсім іншими способами й засобами до одного й того самого висліду. Навчити когось співати в дослівному розумінні того слова, неможливо. Співати вчиться співак сам. Учитель тільки напріваджує, спрямовує співака на та-кий, чи інший шлях праці над собою, але ніколи не може навчити когось співати. Співаки родяться так само, як усі інші таланти. Спів, це мистецтво, якого ніхто не зможе навчити, коли дана, обдарована голосом людина, не має таланту.

Що ж таке талант у співі? Це першзвсе те, що, коли ви слухаєте якогось співака, чи співачку, той спів, той голос вам не байдужий, не нудить вас, а навпаки, вас дотикає, доходить до вашого чуття, змислів, а то й нервів. Це те, що даний голос, даний спів вам щось говорить, чимсь цікавить, вам подобається. Це те, що даний спів, даний голос, вас опановує й веде з собою. Ви стаєте його полоненим. Та між талантом і мистецтвом ще великий простір. Є багато аматорів з великими талантами й багато мистців з дуже незначними. Мистецтво, це завершеність, досконалість (в людських можливостях), організованість й підпорядкованість таланту професії, даній ділянці мистецтва. Сам талант не є ще мистецтвом. Є багато талановитих людей, але дуже мало справжніх мистців. Що значить справжніх? Таких, що маючи талант, довели його до вершин мистецтва. Це ведення до вершин у співі називається методою.

Загально думають, що італійці є найбільши-ми майстрами в співі. Це тільки до деякої міри правда. А якщо так, то чому? Бо італійська мова є тою мовою, в якій кожний, навіть неіталієць, натрапляє на найменші труднощі. Співається тільки на голосівках (від того і голос). Шелестівки є неспівні і їх треба вставляти поміж голосівки як цемент, як масу поміж букви. В італійській мові проходить це найгладше. Італійська мова складається тільки з т. зв. чистих голосівок (о, и, е, і, у, а) і шелестівок. Якихось посередніх, нездетермінованих, здеформованих, чи просто неартикулованих (як, наприклад, в англійській, німецькій, французькій і інших) голосівок і шелестівок в італійській мові немає. Тим самим і співати по-італійськи найлегше, італійська метода найкраща і всі ті, що співають по-італійськи, співають переважно правильно. Колись так і було, що співали (в операх, очевидно), тільки по-італійськи. Та з розвоєм музики і співу в інших народів, кожний з них почав шукати способу гарно співати в своїй рідній мові. По-

борюючи неспівні труднощі в своїй мові, кожний творив (і творить) все нові і нові способи. І так постали й постають методи.

Тим часом спів, це щось в роді фільму, що складається з безлічі звичайних і простих (себто непорушних) знимок, які, слідуючи по собі в великій швидкості, роблять враження, що люди на фільмі ходять, бігають, рухаються. Те саме мусить бути в співі. Співати треба одною безпереривною струєю (що можливе тільки на голосівках) і на тій струї вимовляти слова, фрази й музичні речення. Шелестівки не повинні співакові заважати, а голосівки не повинні бути здеформовані. Тон, себто струя голосу, звук повинен починатися точно, чисто і без жодних призвуків. Шелестівки треба вимовляти виразно й чітко, але так швидко, щоб вони не були замітні для слухача. Шелестівку, що слідує після голосівки, треба вимовляти в останньому моменті перед слідуючою голосівкою, а не після першої. Співаки, що виспівують деякі шелестівки, як «м», «н», роблять враження примітивного співу. Наприклад, у фразі «сонце низенько», вичуєте «сонице низеніко» і т. д. Такий спів є нешляхетний, некультурний і примітивний, так співають на селі, неграмотні дядьки і інші.

Струя голосу має бути рівна, незаломана й непереривана шелестівками. Голос мусить плисти свободно, а не витискувано, викрикувано, чи притищувано до шелесту без звуку, що робить враження шипіння, а не співу. Для того треба широко відчинити горло, напружити відповідно голосові струни і заповнити звуком усі резонатори, які для даного виразу повинні брати участь. Уста треба укласти в поздовжній, а не поперечний овал, а слова вимовляти губами і кінцем язика, а не горлом, як дехто думав би.

Найбільша трудність у співі, це відчинити широко горло, тому що корінь язика його затикає. Цей корінь найкраще звільняє горло при позіханні. Щоб відчинити добре горло, треба навчитися (призвичайтись) тримати яzik при співі в такому положенні, як при позіханні. В італійській мові це найлегше. В інших мовах (навіть в українській), що мають не зовсім чисті голосівки й шелестівки, це далеко важче. До того, кожна мова має свої краскові властивості і прикмети. Наприклад, французьке, чи англійське «о» не є таке саме, як італійське. І так у кожній мові. Тим самим не в кожній мові, навіть при говоренні, працюють і відзиваються ті самі резонатори. І коли візьмемо під увагу, що співати починаємо приблизно біля 15-16 року життя, то до того часу кожний майбутній співак, чи співачка, ма-

ють уже з природи засиджені голоси в таких, чи інших резонаторах. Французи мають дуже добре розвинений носовий, німці — горляний, українці — грудний, москалі — потиличний резонатори і т. д. Добрий співак мусить уміти послуговуватися всіма резонаторами. Неперевершений майстер у тому був Карузо. В нього, кажуть, звучали не тільки всі т. зв. спільні резонатори, а всі кості його тіла. До такої перфекції ніодин співак досі ще не дійшов.

Найважнішими резонаторами в співі є: носова яма, чашка (кості) голови, тверде піднебіння, зуби, губи і грудна клітка. Добитися одночасного звучання і поєднання всіх цих резонаторів є найбільшою трудністю. Співаки, що не вміють або не можуть того добитися, співають так званими «різними голосами». Себто двома, трьома і більше. То значить, вони не мають вирівняного голосу і є недосконалими.

Другою ознакою недосконалості співака є погана, невиразна дикція. Співати (і говорити) треба, як уже сказано, губами й кінцем язика, а не горлом. Там теж мусить починатися й кінчитися звук при заокруглених устах і свободно опущеній долішній щоці. Голос ніколи не повинен «падати» до горла, а постійно триматися твердого піднебіння й носового резонатора, який надає голосові особливості принади. Грудний резонатор надає сили й могутності голосові, але тільки тоді, коли він дер-

житься вищезгаданих резонаторів. Коли ж голос надто в голові, робить враження виття, коли в потилиці — гудіння. Якщо він тільки на зубах й носовому резонаторі, то звучить плітко, яскраво, біло. Такі голоси не проходять через оркестру і звучать неприємно для вуха. Всі ці співаки грішать поганою дикцією, а не раз і вимовою, бож вимовити на «гудіні» «ко» майже неможливо. Воно завсіди буде звучати як «у». У т. зв. білих голосах кожне «а» звучить як «е» і т. д. Гудіння є притаманною недугою мецосопранів, а роз'яснювання — італійських (поганих), російських і французьких тенорів. Німецькі й італійські сопрани є здебільшого найближчі до перфекції. Уміння поєднувати й користуватися всіма резонаторами є властивим мистецтвом співу під технічним оглядом.

До того доходить ще чисто мистецька обдарованість, культура, музичальність й інтелігенція. Багато дечого можна навчитися, крім одного — таланту. Себто, душі, серця, чуття, інтуїції ніхто не може дати співакові, тільки один Бог. Якщо з усіма тими даними співак прийшов на світ, то при наполегливій праці й витривалості всі інші, про які була мова, можна набути. Крім голосу, очевидно. Голос є тою основною базою, до якої потрібні всі інші, щоб з людини, яка має голос, був мистець світу.

НАЙКРАЩИЙ ДАРУНОК СЛУЖБА БОЖА

НА ДВОХ ДОВГОГРАЙНИХ III-FI ПЛАТИВКАХ

Замовлення і трохи (чеком або „мої ордером“) слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING COMPANY

2226 West Chicago Avenue — Chicago 22, Ill., — USA

— — — — — тут відбити — — —
До видавництва Миколи Денисюка

ЗАМОВЛЕННЯ

Цим замовляю один альбом довгограйних платівок із Службою Божою у виконанні хору церкви св. Барвіни у Відні, в ціні 12,00 дол. разом з коштами пересилки Прину вислати додаткову платівку з „Боже, вислухай благання“ і ін., на що пересилаю ще одного доляр.

Разом пересилаю дол. 13,00.

Моя адреса:

Альбом до Служби Божої на платівках
у мистецькому оформленні арт. мал.
Оксаги Мошинської.

ОБДУРЕНІ

Безперечно потрібно,
Щоб діти, чи тварини,
Солдати, чи, скажімо, жінки
Мали до вас довір'я,
А може навіть і любили вас!

Бо не так то просто обдурити дитину,
І жінка не стане плутатись із шахраєм,
Кінь скине з сідла дурисвіта,
А солдат добре знає, де брехня,
А що справжня доблесьть.

Але ви, люди розуму і науки?
Ви, о, Солони?!
Вас обдурили, як наївних дівчаток,
Як дітей, взяли вас за ручку.
Ви не маєте підстав ходити з гордою усмішкою,
Ви, кого знову і знову купувалось за ордени!

Що можете Ви сказати про мудрість і розум,
Коли постійно продаєте себе за похвальну фразу?!

Я бував серед різних бувальців,
Але безсмертну душу міг побачити
Тільки в усмішці дитини,
Легкій і вільний від зради.

Переклада Л. К.

Наведений угорі вірш є перекладом з перекладу. Американські кореспонденти, що були в Москві, вивезли звідтіля кілька підпільних віршів, що ходять по руках студентської молоді. „Гарперс Магазін” у числі за травень 1961 року

став шанувати

помістив англійські переклади цих російських віршів, а ми тут даемо український. З вірша ясно можна зрозуміти настрій скептицизму і глуму молодого советського покоління до тих, хто мав би бути його вчителями, але кого воно не має під-

став шанувати ані кому вірити.

Щойно появився вперше
„ОСТАННІЙ ПРОРОК”
роман ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА

456 сторінок друку. Ціна книжки: у твердій оправі \$6.00, в картоновій — \$4.50. Видано заходом Ділового Комітету для видання творів Л. Мосенда в Торонті. Жадайте у Вашій книгарні або замовляйте в Діловому Комітеті за адресою:

Mr. M. FEDORENKO, 155 PARKSIDE DR.,
TORONTO, ONT. CANADA.

ВИЙШЛА З ДРУКУ
поема Олекси Бабія
„ПОВСТАНЦІ”

Книжка має 180 сторін.
Ціна одної книжки \$1.75
Поему „Повстанці” можна купити:

Ukrainian Bookstore,
2315 CHICAGO AVE., CHICAGO, ILL. USA.
Книгарні й колпортери дістануть опуст.

Книжка прабабки

Їй було 99 років; нечуваний, жахом проймаючий вік, в якому людині здається, що її світ давно затонув. «Прабабка», — як звали її в нашому каліфорнійському містечку, — була сутула й суха, немов невеликий дубчик, якому чимало дошкулили бурі, але який все таки хоробро встоявся перед ними.

Йому ж, Джонові Рілееві, пішло на п'ята десятий. Раніше він був одним із найкращих адвокатів міста. Та це було давненько тому, ще поки його єдиний син згинув нещасливо під час полювання. З того часу Джон утратив охоту до життя, через п'янство став м'якуватим і слабким, і геть чисто занехав свою адвокатську практику.

Під час «гарячки золота» прабабка подала ся була в далеку мандрівку на захід, до Каліфорнії, до свого дядька й, добившись туди, довідалася, що дядька якраз забито, щоб отримати з золота. Тоді вона поселилася, як учителька, в одній місцевині, де насильство мало перевагу над законом, і вийшла заміж за дроворуба. Вона пережила чоловіка й шестеро своїх дітей. Згодом пішла жити в хату повдовілі правнучки, що звалася Аліс і мала дві маленьки донечки.

На вісімдесятому році життя прабабка заважила, що в неї з'явилася звичка старих людей — жити минулим.

Якщо хтось тільки почне говорити про свої спогади, він уже старіється, — сказала вона сміючись. — Тоді він починає нудити людей.

Тому, замість розказувати історію свого різноманітного життя, вона почала писати. Сім'я швидко звикла до тарахкотіння її зужитої старої писальної машинки. Над своєю книжкою вона працювала потрохи кожного дня, але нарешті Аліс не зважувалася читати написаного, поки старенка не закінчить твору. Прабабка була майже сліпа й глуха, але серце в неї все ще було бадьоре.

Одного дня — в той час прабабка мала 99 років — Аліс захворіла й мусіла піти до лікарні, а обидвох малих дівчаток забрали до себе сусіди. Прабабка відмовилася покинути дім і замешкати в чужих, бо не хотіла нікому бути тягарем. Вона не хотіла теж прийняти грошей, хоч її скромненькі заощадження швидко танули. Ціле місто хвилювалося, довідавшись, що вона залишилася самотньою.

Коли ж прабабка довідалася, що діти в чужому домі погано почиваються, попала у відчай. Одного ранку сусід побачив старенку біля свого гаражу. Вона була одягнена в старо-

модну, проношену одежду й міцно притискала до боку старенку торбину. Прабабка запитала сусіда, чи не взяв би її з собою до міста.

Переляканий сусід намагався відрадити її їзду, бож упродовж 15 років вона не була на головній вулиці, і теперішня подорож могла її надто втомити.

Ще такою старою я не є, — накинулася вона на сусіда. — Коли ж не хочете підвезти мене, то я піду пішки.

Сусід завіз її аж під адвокатське бюро Джона Рілея. Своїми майже сліпими очима прабабка не могла бачити злиденного бюра й ще злиденішого адвоката, але вона привітала його сердечно, як завжди.

Я не буду довго засиджуватися в тебе, Джоне, бо знаю, як багато клієнтів жде на тебе. Хоч тільки просити в тебе невеликої послуги.

Спершу Джон не міг промовити й слова. Сором здушив їому горлянку. Як давно це було, коли в нього був клієнт, — місяць, два тому? Він був приятелем прабабки з того часу, коли вкрав з її саду морелі. Серед свого зніяковіння Джон намагався пригадати собі, що останньо він чув про неї.

А старенка покопалася в своїй торбині й витягнула з неї грубу в'язку листків паперу.

— Я написала книжку, Джоне. Чи думаєш, що хтось поцікавиться її виданням?

Джон взяв рукопис із її триметячих рук і примусив старенку сісти. До нього прийшла згадка про її численні пережиття, які вона мала колись, в часи давнього Заходу, пригадував собі теж, що чув, нібіто колись, у своїй молодості вона часто писала до часописів короткі нариси й оповідання.

Тільки не будь підлесливим! — гостро сказала прабабка. — Хочу почути правду. Можливо, що моя писанина безвартісна.

Джон перелисткував рукопис прабабки і перед його очима виринули з минувшини голосні колись постаті. Врешті він подивився на старенку.

— Добра є, прабабко.

Він пригадав собі, однаке, що вона не чує, і закричав її до вуха:

— На мою думку, це дуже добра річ. Побачу, що дастесь зробити. Вишлю до видавця.

Джон відвіз прабабку додому. Десять днів пізніше він радісно заявив їй, що видавець встиг прочитати тільки кілька розділів, але так захопився ними, що вислав сто доларів, щоб не втратити права на видання, і приобіцяв дальші суми, як завдаток.

Це був для прабабки день гордості. Вона зараз забрала додому малих дівчаток і наймила для них няньку.

Кожного місяця Джон приносив прабабці по сто доларів та листа від видавця з повідомленням про хід опрацювання рукопису: ще треба було лише перевірити кілька фактів і дат, і книжка буде готова до друку.

Здавалося, що успіх прабабки додав жвавости самому Джонові. Він пив менше, а згодом цілком відсахнувся від алькоголю. Він із давнім захопленням і колишнім запалом поринув у свою працю і люди знову почали приходити до нього із своїми справами.

За якийсь час із лікарні повернулася додому Аліс. Сторічна, вже цілком сліпа прабабка своїми місячними зачетами покривала витрати на свій прожиток і своїх рідних. Ціле місто було направду горде з неї.

Одного дня, три місяці після сотові річниці з дня свого народження, прабабка не підвелася більше з ліжка. Вона слабшала впродовж тижнів і коли лікар сказав їй, що вона житиме лише кілька днів, прабабка була в нестягі. Вона радо відійшла б, але спершу мусіла бути надрукована її книжка.

— Дістанеш її, — запевнив Джон.

Пізніше він розказав, що телеграфував до видавця і дістав від нього добру вістку: з другом поспішають і за кілька днів прабабка дістане до рук перший надрукований примірник.

З цупкістю сили волі прабабка міцно трималася нитки свого життя. Вона була тільки напівсвідомою, коли прийшов Джон із книжкою

— великим, грубим томом, на обкладинці якого були витиснені заголовок книжки й прізвище прабабки. Хоч старенька не могла бачити напису, але вона відчувала його і гордо, з сльозами в очах водила пучками по опуклих літерах свого імені.

— А таки я нікому не була тягарем! — прошепотіла вона.

Прабабка втратила свідомість і, стискаючи в руках свою дорогоцінну книжку, після двох годин спокійно померла.

Аліс взяла книжку до рук, перелисткувала її і здивовано подивилась на Джона:

— Алеж у ній самі чисті листки! — сказала вона ніяково.

— Дуже прошу вибачити мені, — відповів Джон. — Книжки й не було ніколи. Прабабка нічого не бачила. Вона теж не чула дзвінка писальної машинки, як кінчалася стрічка. Вона писала далі, несвідома того, що нема цілих речень, а навіть розділів, і що на кінці рядків появляються чорні плями. Я ж не мав сили сказати їй про це. Не міг відібрати від неї єдиної надії.

— Ale видавець? . . . — розгублено запитала Аліс. — Таж кожного місяця він посилив її гроші? . . .

Джон Рілей почервонів. Тоді Аліс збагнула Він писав листи нібито від видавця, він продав своє авто, щоб платити прабабці за книжку, Тепер Аліс зрозуміла, чому Джон, хоч його адвокатська практика знову процвітала, все ще ходить у своїх стареньких, зношених убраних.

Переклада Л. Ч.

ЧИТАЙТЕ — ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ САМОСТІЙНИЦЬКОЇ ДУМКИ ТИЖНЕВИК

»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ«

Річна передплата

Звичайною поштою 7.50 - дол. — летунською поштою 12.50 - дол.

„ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ” подає правдиві інформації про події на українських землях та приносить обширні відомості про міжнародні події, насвітлюючи їх в дусі інтересів української справи

„ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ” речево дискутує суспільні й політичні питання української еміграції і містить хроніку українського життя з усіх закутків світу.

„ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ”— це універсальний часопис української еміграції й тому повинен знайтися в кожній українській хаті.

Ви можете стати передплатником „ШЛЯХУ ПЕРЕМОГИ”, звертаючись на адресу Видавництва:

VERLAG

SCHLACH PEREMONY

Munchen 8, Zeppelinstr. 67 Bundesrepublik Deutschland

Ігор Качуровський

1

На пасіці, од вуликів, безсонний перегуд.
Для стомлених, для зламаних спочинок тільки тут.
Темніє кипарисовий загострений пілон;
Поблід у світлі місяця високий Оріон.
Безлюдної околіці закурений моріг,
І пес лежить, задуманий, у мене біля ніг.
Тополі пахнуть росами, і медом — будяки;
Займаються між травами і гаснуть світляки.
Війнула прохолодою блакитна благодать.
Не згадувать, не мріяти, а тільки споглядать.
Сидиш собі та слухаєш нічне сюрчання жаб.
А там неначе вирвалось з цупких соснових лап
Сузір'я перевернуте Південного Хреста...
Все вище коло місяця...

Все глибше самота...

2.

Вже розсипані зоряні грони
Затопила прудка течія.
Серед теплого, темного лона
Тільки ранішня зірка та я.
Скоро ранок проб'ється крізь віти,
І загубиться в сяйві води —
Назавжди, назавжди, назавжди! —
Та, що мала для мене світити...

3.

Лісова квітка і я

Ні, надто гарна! Не покину: шкода.
І лівою якнебуль допливу.
І я підніс у правій — що за врода! —
Жовтогарячу квітку лісову.
В сліпучім сонці мадресельва мліє.
Сліпучі хвилі — переливна ртуть.
Оддалеки здавалося, мабуть,
Що над водою вогник пломеніє.
З уквітчаних гортензіями віл
Мене вітали пишнотілі дами.
І так були огидні — до нестями —
Фарбованість і штучні пози тіл.
Питалися: — Змагун? З якого клубу?
Неначе тільки в клубі змагуни...
Та я підніс угору квітку любу,
Проплив повз них — і що мені вони?
Ось мій причал: коріння вузлувате,
Ліяни і некошена трава.
І тут зів'яне квітка лісова,
Що ні кому її подарувати.

Присяга

Два враження, чи то пак переживання з дитячих літ найглибше запали в душу Бориса. Перше, коли вночі, в їхній затишній двокімнатній квартирі раптом з'явилося кілька озброєних людей, і ті люди, перевернувши догори дном усі речі, забрали з собою батька, а друге... Проте, між першим і другим була майже річна перерва. В цей час молода, ніжно збудована Борисова мати чомусь почала ходити на працю в цегельню, носила там якісь «форми» й замішувала глину. Від того замішування в мами завжди були шорсткі червоні руки, іноді ще й порепані, і мама вже не могла гррати на піяніні, що безумовно стояло в кутку. Згодом піяніно продали, чи за щось проміняли, бо на осінь Борисові треба було йти до школи, а в нього не було ані чобітків, ані теплого пальта.

В школі все здавалося непорівняно цікавішим, ніж дома. Мама заводила Бориса до шкільного приміщення рано, коли ще нікого там не було, лишала його в коридорі, а сама бігла до праці. В обідню перерву мама знов прибігала за Борисом, проводжала додому, швидко давала їсти й замикала на ключ у хаті.

Але одного разу мама спізнилася. Борис чекав на неї коло школи щось біля чотирьох годин і вже почав плакати від голоду й образи на маму. Тоді його повела до себе директорова жінка, нагодувала картоплею з салом. Борис заспокоївся, став посміхатись, і ось з'явилася мама...

Хлопець її ледве впізнав. Очі в неї були великі, які потемнілі, з них безпереривним потічком котилися слізози. Горішня губа сіпалась. Руки дивно дрижали.

— Катерино Михайлівна, заспокойтесь! — сказала директорова жінка.

— Смерть мене тепер заспокоїть! — відповіла мама.

Потім сказала щось пошепки, здригнулась плечима від раптового ридання, скопила Бориса за руку й пішла.

А вдома... Борис цього ніколи не міг забути. Мама дісталася з скрині, з потаємної шухляди, образ у срібній ризі, поставила його на столик, у кутку, й сказала:

— Дивись, сину. Це — Ісус Христос, наш Бог — страдалець. Його повісили на хресті, прибили цвяхами руки й ноги. За те, що Він усіх любив. Він помер, але по трьох днях ожив і полинув у небо. Він між нас і тепер, усе бачить,

все чує. Твого тата розстріляли такі ж злочинці, як були й тоді, в часи Христа. Ти ніколи більш не побачиш свого доброго, ні в чому не винного тата. Присягнись же, сину, перед образом Бога-Христа, що коли ти виростеш, ти пригадаєш цю мою просьбу й помстишся над тими злочинцями. Скажи: присягаюсь!

— При-ся-га-юсь! — повторив Борис, ще не розуміючи, що то значить, бож у восьмилітньому віці не може поняття правильно окреслюється в людській свідомості.

Та враження залишилось назавжди. І з бігом часу, коли промайнуло п'ять років і слова «помста» й «присяга» перестали бути таємницею, вони міцно заволоділи Борисом.

Щось треба зробити. Але що саме? В голові підлітка снувалися цілком фантастичні мрії. То він ставав могутнім полководцем, ішов на підбій країни, де позбавили життя його батька, завойовував ту країну і нищив усіх ворогів... То він обертається в людину — невидимку, проникав туди, куди ніхто не міг проникнути, й знов же нищив супостатів — убивць... А хто ж конкретно ті вбивці? Де вони склавались? Як їх знайти?

Не один раз хотів спитати Борис у мами, як бути з тією помстою, але завжди щось його стримувало. Взагалі, мама ніколи більш не нагадувала Борисові про смерть батька. Лише висів у чорній рамі портрет сумовитого, з двома зморшками між переніссям, чоловіка, а під портретом, з весни й до зими, стояли живі квіти.

Життя йшло своєю дорогою. Мамі вдалося перейти на працю в контору. Мама далі не губила вроди, в 33 роки була схожа на дівчину, однак, категорично відкидала нове заміжжя. Борис випадково підслухав її розмову з сусідкою.

— Катерино Михайлівна, ну, що ви собі думаете? Таж у вас женихів хоч відсівай. Чи я не бачу, як за вами бігають? І вам було б легче виховувати сина.

На це мама відповідала:

— Ні, моя дорога, мою пісню проспівано. Її обірвали майже на початку, та що зробиш! Дехто може мати й по три чоловіки, я їх не осуджу, а я присяглась одному й тої присяги не порушу. Хай уже я буду дурна...

І знов те слово, присяга... Борис так само не може її порушити. Тільки... Зрештою ще за два роки розвіялись, як дим, мрії про полководців і людей — невидимок. Щось підказало

Борисові думку: добре вчитись. Випити з книг усі заховані там скарби. Пізнати невідоме. Проникнути поза невідоме...

Борис закінчив десятилітку з усіма «відмінно» й пішов до інституту. Юнака цікавила нова атомова галузь. Це ж у ній майбутнє людства, від віків нечуваний розумовий розмах, втілення найсміливіших, найнеймовірніших фантазій...

Післявоєнний час був досить тяжкий, але мама кожного дня брала додому якусь окремо оплачувану рахівничу працю й Борис майже не відчував злиднів. Він був тепер зайнятий не лише в інститутських стінах. Увесь вільний час, навіть той, коли молодь конче мусить використати для себе особисто, проходив за книжками, вичислюванням, кресленням. Мама аж сердилась, питала:

— Борисе, скільки тобі років?

— А що?

— Можна подумати, що п'ятдесят, не менше. Ну, чого ти сидиш, як камінь? Поїдь кудись із товаришами на дачу, візьміть дівчат, погуляйте собі...

— Ах, мамо, з дачами я ще встигну. Не важай мені, будь ласка. Ти знаєш, над чим я працюю?

— Ні, не знаю.

— Так ось, мамусю... Я на дорозі до одного відкриття, а саме того, що всі атомові й ядерні бомби, де б вони не були заховані, можна знешкодити, при чому це аж ніяк не відіб'ється на людях, на їхньому житті й здоров'ї.

Мама нічого на це не сказала, тільки подивилася проникливим і наче співчуваючим поглядом.

— Ти не віриш?

— Чому ні? Вірю. Тепер усьому можна вірити. А що говорить професор?

— Я йому ще не призвався. Про це, крім тебе, покищо не знає ніхто.

Дні були схожі один на один. Здебільша мовчазна, самітня мати, і він, самітник, дивак, що відсторонюється від собі подібних, шукає якоїсь, одному йому відомої, істини...

Правда, трапилось і в них несподіване свято. В березні 1953 року. Борис ще спав, аж раптом мати, проти звичаю, його збудила.

— Борисе!

— Що, мамо?

— Встань, сину, будемо снідати!

— Снідати? Чому так нагально? Адже я завжди снідав пізніше...

— Власне, не снідати, а розговлятись... Сьогодні ж Великдень... для всіх знедолених. Ти ще не знаєш...

— Чого я не знаю?

— Помер цар Ірод. Отой, що хотів знищити вдруге Христа. Помер Сталін...

— А!

— Отож! Ніколи, сину, не радувалась я чиєюсь смертю, але сьогодні радуюсь. Навіть купила вина й вип'ю чарку із тобою. Ти розумієш, здохла скажена собака, яка кусала й отруювала весь наш нещасний народ. Здохла! Не оживе більше! Не посилатиме на смерть мільйони невинних людей.

Десь за чотири роки Борис уже мав звання професора й ось одного разу запросили його до міністерства внутрішніх справ.

— Ви професор Борис Нежданюк?

— Я...

— Син покійного професора Миколи Нежданюка?

— Так. Я його син.

— Вітаємо вас. І мусимо сказати, що ваш батько загинув помилково. Така була, знаєте, прикра ситуація. Він ні в чому не винний. Якраз тепер видаватимуться його праці з біохемії й ви маєте спадкове матеріальне право на ці видання. Працюйте ж, молодий професоре, так добре, як і досі. Будьте гідним імені вашого батька. Ось незабаром ми вас пошлемо закордон, щоб ви прославили там радянських науковців. Ну, і звичайно, коли трапиться можливість, скористайтеся з чужих секретів... Ви це розумієте. Пояснювати вам не треба, бо ви ж радянська людина...

Борис вислухав ту пропозицію, дав свою повну згоду на все, а вдома, переповівши розмову в міністерстві, сказав матері:

— Якщо пошлють закордон, я без тебе не поїду.

— Чому, сину? Ти вже не дитина й я тобі не дуже потрібна.

— Ні, я мушу поїхати з тобою. Невже ти не догадуєшся?

Мати посміхнулась.

— Може й догадуюсь. Але не думай, що ти хитріший за інших. Коли нам удається носити

ТВОРИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ювілейне видання в 14 томах — це

ТРИВКИЙ ПАМ'ЯТНИК

в українській родині на чужині.

в собі щось глибоко заховане, це наше велике щастя... Отже, не слід ним ризикувати. І скажу тобі ще одно... В давні часи мати виряджала на війну свого єдиного сина. Звичайно, не таку війну, як була. Не «за Сталіна», а за воюю краю й народу. Мати не могла йти разом із сином, вона лише чекала на нього. Отож, і я чекатиму, доки буду жива. А помру — що ж! Моя остання думка, мое благословення буде з тобою.

**

Літакові перед відлетом робили перевірку. Механіки постукували молотками по шруbach, дивились, чи міцно вони тримаються. За десять хвилин цей сяючий залізний птах з багатьма тоннами вантажу підскочить, як м'яч, і полине небесними просторами в чужу, ще незнану, країну. Мандрівники і всі, хто їх проводжав, були схвильовані. Здавалося, що не сказано найголовнішого, а воно, те найголовніше, причайлося десь у людських душах і не хоче перетворитись у слово. Тільки одна пара, мати й син, дивились одне на одного ясними очима. Вони добре знали, що розлучаються завжди, що нема тої сили, яка спинила б їх рішення. Мати була безтурботна й усміхнена, і Борисові мимоволі пригадалась історія, коли засудженому на смерть синові мати обіцяла випросити в короля прощення, а на знак, що прощення дано, вона, мовляв, одягне білу сукню, й хай син спокійно йде на шибеницю, бо його в останній момент звільнить. Син посміхався навіть у петлі й... загинув.

«Для чого ж, — питає автор історії, — одягла мати білу сукню? — В ім'я «святого обману». Вона боялася, щоб син не загубив своєї мужності перед стратою».

Проте, Борисові нема чого боятись. І ця історія не має до нього жодного відношення. Скоріше, це він проводжає матір на смерть... Ах, яка це болюча думка!

— Мамо, ти мені писатимеш кожного тижня...

— Звичайно, звичайно, сину! І буду тобі сповіщати всі новини. Проте, два місяці пролетять швидко, особливо за працею. Не зчуючися, як побачимося знову...

Останній погляд. Останній помах рукі. І останнє, вголос не висловлене слово:

— При-ся-га-юсь!

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ	О
ЧИТАЙТЕ	В
ПОШИРЮЙТЕ	І
„О В И Д”	

Добра книжка — це найкраща розривка культурної людини!
„УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО”

— Мюнхен —

Пропонує такі свої видання:

		Ціна в доліарах
Ольга Мак:		
БОГ ВОГНЮ		
Повість в 3 томах	6.00	
З ЧАСІВ ЄЖОВЩИНИ	2.00	
Спогади		
Віра Вовк:		
ДУХИ І ДЕРВИШІ		
Повість	1.50	
ЕЛЕГІЇ		
Поезії	0.75	
Юрій Тис:		
ЖИТТЯ ІНШОЇ ЛЮДИНИ		
Фантастична повість	1.50	
Петро Кізко:		
УСТИМ БЕЗРІДНИЙ		
Повість	1.50	
Олекса Воропай:		
ЗВИЧАЇ НАНОГО НАРОДУ		
Том I, Зима, Весна	3.00	
Др. Ростислав Єндик:		
ДМИТРО ДОНЦОВ		
Ідеолог Українського Націоналізму	1.30	
Леся Хриплива:		
ВІТЕР З УКРАЇНИ		
Ілюстроване оповідання для дітей	2.00	
ОТАМАН ВОЛЯ		
Повість для молоді	2.00	
Підгото ~~г~~ ляється до друку		
Олекса Воропай:		
ЗВИЧАЇ НАНОГО НАРОДУ		
Том II, Літо, Осінь	3.00	
А. Фурман:		
КРОВ І ВУГЛЛЯ		
Повість з життя і боротьби українських		
засланців у Воркуті.	3.00	
Усі перечислені твори можна набути в		
українських книгарнях у вільному світі, а		
також безпосередньо в видавництві		
VERLAG SCHLACH PEREMOHY Munchen 8, Zeppelinstr. 67 Bundesrepublik Deutschland		

Десятиріччя »Самопомочі« в Чікаго

(З промови на Ювілейному Святі)

Добробут широких мас народу може найкраще бути забезпечений установами створеними самим народом. Глибокий практичний зміст цієї тези може підтвердити багато з нас своїм власним життям, зокрема своїми пере-

Чікаго на терені Т-ва Самопоміч ще в 1949 р. Йі зреалізовано 2-го липня 1951 р. Того дня почала свою діяльність Кредитова Кооператива «Самопоміч». Слід відмітити, що ситуацію, в якій знайшлися ми в перших тижнях нашого

Дир. Рсман Мицик.— теперішній Президент
Кредитової Кооперативи „Самопоміч“ у Чікаго (від 1960)

живаннями в перших тижнях і місяцях нашого перебування тут. Наша українська група в З'єднаних Державах, де маємо так багато простору для індивідуальної і збірної самодіяльності, стоїть перед народженням поважного руху до загospodарювання й економічного усамостійнення. Економічна забезпеченість одиниць і суспільних збрінот є матеріальною підставою їхнього духового й культурного життя. Багато в цьому напрямі роблять і ще більше можуть зробити наші Кредитові Кооперативи «Самопоміч».

Кооперативна традиція, досвід, здоровий інстинкт самодопомоги — це ті моменти, на базі яких зродилася думка заснувати Щадично-Позичкову Касу. Ця думка виринула в нас у

життя, оцінив гурток громадських і кооперативних діячів на чолі з покійним інженером Сем'янчуком. Це правда, що ми знайшли велику кількість прихильників, але й не бракувало тих, що стояли осторонь. Одні недовіряли нам, другі не цікавились справою. Прихильники господарського індивідуалізму недобачували доцільності в розбудові кооперативної фінансової установи, мовляв, так було в Краю, а тут інакше, тут країна індивідуальної ініціативи, великого розмаху капіталу тощо. А дійсність відкривала очі з кожним днем ширшому загалові і ми росли у членстві і фондах, з кожним днем робили великий крок уперед.

Як у збиранні надвишок гроша і в уділених

Інж. Антін Артимович і дир. Михайло Гарасим — перші
піонери української кооперативної праці в Чіка:о

кредитах, також у кількості членів наша Кредитова Кооператива «Самопоміч» виказує щорічну міцну звишкову тенденцію. І цим наша кредитівка стверджує своє незаперечне право до існування для задоволення життєвих конечностей української національної групи Чіка:о. Слід врахувати важну обставину — всупереч тим, що кооперацію бачили тільки в Краю — в ЗДА нараховуютьoko 43.000 кооперативних організацій, які разом об'єднують понад 35 мільйонів членів, в тому кредитівок таких, як наша, oko 25.000 з 10 мільйонами членів. Приналежність нашої кооперації, як української фінансової установи, до великої родини американської кредитової кооперації має величезне значення для української спільноти. Не переборщуючи, треба ствердити, що своїми успіхами наша установа викликала пошану до нашої нації в американців, які мають будь-яке до кооперації відношення, як, напр., контролі, з'їзди, конференції тощо. На загальне число 1.700 кредитівок стейту Ілліной ми зайняли 22-ге місце зчерги. Директор Мицик, голова нашої кредитівки, промовляв, як другий зчерги, на загальних зборах Кооперативної Ліги, що відбулися в квітні 1961 р. в Шерман Готелі. Приявних на зборах було понад 3.000 делегатів і гостей.

Один із працівників Федерального Бюро Кредитових Кооператив висловив вірну опінію про кредитівки Самопоміч. Він сказав: «*Self-reliance that's Ukrainian People's Bank*». Самопоміч — це український банк, бо членами його можуть бути тільки члени Т-ва Самопоміч, тобто люди, що не затратили ще почуття приналежності до українського народу. І тільки вони можуть складати у Федеральній Кредитовій Кооперативі «Самопоміч» свої ощадності і тільки вони можуть користати з кредиту. Та-

ким чином ощадності, зібрані серед української громади, можуть бути зужиті на розбудову господарського, а слідом за тим і культурного життя твої громади. В міру зросту Самопомочі зростатиме сила і значення громади. За 10 літ своєї діяльності наша кредитова кооперація допомогла в розбудові нашим організаціям дешевим кредитом. Усі наші організації платять половину % від позик. Таким чином ми є свідками, як упродовж десять літ виростають прекрасні будівлі, напр. школа св. о. Миколая, дім СУМА, Гласту, кооперації «Самодопомога» і Української Видавничої Спілки в Чіка:о. Видавництво Денисюка і ряд наших купців і промисловців користають із наших услуг.

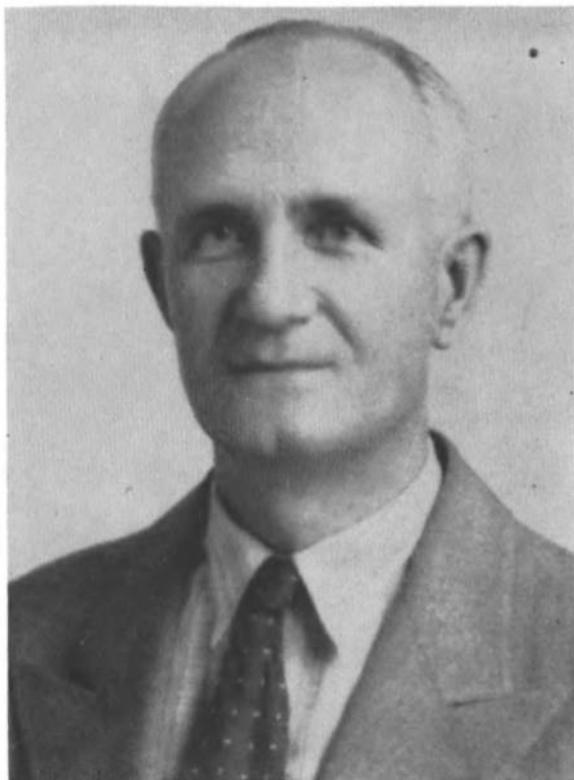
На загальну суму уділеного кредиту у висоті 8 мільйонів на купно домів видано oko 5 мільйонів. Цей кредит це переважно так званий давнпеймент, без якого наші люди не мали б зможи стати власниками домів.

Сміло можемо твердити, що наше скупчення біля церков св. о. Миколая і Володимира закріпило цей терен за українською спільнотою у великій мірі завдяки Кредитовій Кооперації «Самопоміч». Слід відмітити теж допомогу студіючій молоді і членам, що перевивають у лікарнях, яким кредиту уділяє кооперація теж з поменшеним на половину опроцентуванням.

Велику допомогу одержують наші церкви, установи і організації у формі датків. Які висліди буде мати вклад нашої кредитової кооперації в розбудову не тільки економічного, але й суспільно-громадського життя нашої спільноти, залежить у великій мірі від нашого ставлення до цієї установи. І тому я дозволю собі з'ясувати наші завдання на недалеке майбутнє. Щоб скріпити, а то й розбудувати наш

Початкова праця Кредитової Кооперативи „Самопоміч” у Чікаго. Сл. п. інж. Михайло Семянчук — перший Президент (1951 — 1955рр.) і дир. Степан Скробач — тодішній секретар кооперативи, обслуговують проф. Ю. Теодоровича, одного з перших її членів.

Інж. Антін Артимович — другий Президент Кредитової Кооперативи „Самопоміч” у Чікаго (1955 — 1960).

економічний стан, треба в першу чергу познайомитися з показниками американської господарки.

Загальний показник американської економії це т. зв. «gross national product», себто загальна сума випродукованого товару й услуг у даному році. Для прикладу берім продукцію авт з мірилом праці робітництва, продаж так званих департмент стор, себто великих крамниць, гуртові ціни, пересічну ціну акцій на біржі, що узaleжнюються від кількості фабричної продукції, кількості зainятих людей у праці, ощадностей, кількості грошей в обороті. Далі слід узяти до уваги дохід держави, що базується на платнях робітництва, дохід корпорацій, дивіденд від акцій, ощадностей і облігацій, видатки консумента на його сталь майно, грижко майно і послуги, а гкінці особистий дохід та приріст населення.

Коли в головних показниках ми покличемося на статистику, можемо одержати деякі висновки в мірилі господарських осягів нашої групи. І так, пересуваючись від 1958 р. в минулу до 1965 р. в майбутньому, слід звернути увагу на такі показники:

1958

Продукція	за квартал 438 біл.
Особистий дохід	за рік 312 біл.
Дохід в державі	за рік 361 біл.
Приріст населення	до 174 міл.

Передбачується в 1965

600 біл. за квартал ріст	27%
429 біл. за рік ріст	28%
475 біл. за рік ріст	32%
199 міл. за рік ріст	14%

Які показники треба було б застосувати в уважній обсервації нашого довкілля, коли йдеться про розбудову економічно-господарського життя?

В першу чергу ріст особистого доходу, що лькується в ощадностях та в сталому майні, себто в домах. Особистий дохід, що виявляється в 28% росту за 7 літ, дає поважні нагромадження в нашій спільноті. Однак, чи 50% в ощадностях має з цього Кредитова Кооператива «Самопоміч»? Приріст населення в 14% за 7 літ погине збільшити українську групу на 10.000 людей. Чи в прирості населення 10.000 збільшити своє обезпечення наші українські обезпеченеві товариства, себто Народний Союз.

ГОСПОДАРСЬКІ ПОКІ В РОКАХ: 1952

ПРИБУТКИ	4,245
ВИТРАТИ	1,438
ВИТРАТИ У ВІДНОШЕННІ ДО ПРИБУТКІВ У %	34
ПЛАТНІ	—
ПЛАТНІ У ВІДНОШЕННІ ДО ПРИБУТКІВ У %	—
ДІВІДЕНДА У %	3
ДІВІДЕНДА В СУМІ	1,768
ДІВІДЕНДА У ВІДНОШЕННІ ДО ПРИБУТКІВ У %	41
ВКЛАДИ	133,085
ПОЗИКИ	58,087
ПОЗИКИ У ВІДНОШЕННІ ДО ВКЛАДІВ У %	43
КАСОВА ГОТОВІСТЬ^{• ГОТИВКА, ДЕПОЗИТ, БОНДИ}	77,991
КАСОВА ГОТОВІСТЬ У ВІДНОШЕННІ ДО ВКЛАДІВ У %	57
ЗАПАСНИЙ ФОНД	751
ЧЛЕНЫ	420

Смелян Плешкевич — Екзекутивний Директор
 Кредитової Кооперативи „Самопоміч” у Чікаго.
 (Видрукувана нижче таблиця виявляє в цифрах, десяти-
 річний, розвоєвий процес чікаської „Самопомочі”)

ЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТИ

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
053	20,186	33,044	49,033	63,349	78,402	102,476	151,438	183,663	
253	7,481	16,285	22,212	29,075	33,805	38,814	53,242	62,559	
29	37	49	45	45	45	38	35	34	
—	2,500	8,094	10,675	12,621	12,977	13,454	16,563	22,981	
—	12	24	22	20	16	13	11	12	
3	3	3	3	3,5	3,5	4	4	4	
596	9,193	12,836	20,635	28,136	37,989	50,954	77,065	93,879	
10	45	39	42	44	48	49	51	51	
1889	456,506	622,089	868,535	1,138,703	1,517,043	1,887,985	2,376,168	2,893,088	
795	254,733	429,030	686,799	804,382	853,657	1,367,449	1,981,295	2,274,479	
12	55	68	79	76	56	72	83	79	
395	247,253	216,030	239,300	327,946	666,431	572,066	494,919	696,669	
18	54	34	27	28	43	30	21	23	
564	2,578	8,530	13,986	20,869	29,097	41,998	61,820	86,285	
521	845	1170	1346	1675	1995	2384	2754	3101	

Дир. Павло Бабяк — Віцепрезидент Кредитової Кооперативи „Самопоміч” у Чікаго.

Кредитова Кооператива „Самопоміч” у Чікаго, в новому модерно влаштованому приміщенні (2351 Вест Чікаго Еве.) в центрі місцевого українського осередку. При віконці (одному із шести) обслуговує клієнтів кооперативи дир.

Омелян Плешкевич

Провидіння, Робітничий Союз і Народня Поміч, а особливо наші парохії і їхні школи, школи українознавства й молодечі організації?

Так у першому випадку льокати в ощадностях, як і в рості населення, ми можемо зауважити неспівмірний ріст в осягах не тільки в економічно-господарському житті, але національному й релігійному. Порівнюючи наші осяги із зростом населення, особистим доходом і ощадностями в З'єдинених Державах, приходимо до не зовсім задовільних вислідів. Зате можна зауважити в нас, що індивідуальна господарська ініціатива при відсутності капіталу ніяк не може створити господарських спілок, які безперечно могли б добитися кращих вислідів. Наша каса, якщо йде про індивідуальну чи збірну ініціативу, виявилась помічною. Її завдання допомагати й забезпечити працю та дорібок у природнім погодженні власного й громадського інтересу. Таке є зав-

дання не тільки кредитових, але й усіх видів кооперативних підприємств.

Наша кредитова кооператива не може обмежуватися до ролі тільки щадничих і позичкових трансакцій, не взявши до уваги своїх ідейно-громадських і економічних цілей. Вона в своєму дальншому розвитку має стати основним регулятором і промотором наших особистих, як і економічно-громадських змагань. І тому вона осягне свою ціль, коли українська громада в глибшій застанові використає наші вдалі початки в цьому десятилітті і з ідейно-громадським підходом підтримає солідарно свої рідні фінансові установи, коопераційні підприємства, наше купецтво і наш прогрес.

Збираючи сказане і закінчуєчи це мое слово, ми в другому нашому десятилітті повинні охопити членством усіх українців нашої громади, які в нашій касі повинні знайти повну розв'язку всіх фінансових проблем.

КЕРІВНІ ОРГАНЫ ФЕДЕРАЛЬНОУ КРЕДИТОВОУ КООПЕРАТИВИ „САМОПОМІЧ“ У ЧІКАГО. Сидять зліва доправа, пп: О. Плешкевич, Д. Німилович, А. Артимович, Р. Мицк, В. Попадюк, П. Бабяк, Я. Войнаровський. Стоять у першому ряді зліва доправа, пп.: О. Йона, О. Весоловський, Дм. Пілецький, П. Семків. Стоять у другому ряді зліва доправа, пп.: В. Кусик, М. Сенчишак, А. Сокологорський, В. Гавдьо, В. Галушка. Неприявні, пп.: О. Городиський, А. Зборик, Т. Ліськевич і М. Трощук.

Найновіші видання творів сьогочасних письменників

ДЛЯ ВІДЗНАЧЕННЯ 100-ИХ РОКОВИН

ВІД ДНЯ НАРОДИН

УЛЯНИ КРАВЧЕНКО

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛА ДЕНИСЮКА

видало

її автобіографічну повість

ХРИЗАНТЕМИ

найбільший, ілюстрований світлинами й
ще ніде не друкований твір авторки

Нова гідна уваги літературна поява —
то

велика й оригінальна своєю ідеєю
історична повість відомої письменниці

Наталени Королевої

QUID EST VERITAS?

(ЩО є ІСТИНА?)

Накладом Видавництва Миколи Денисюка

Обидві книжки з'явилися в серії монументальних видань подібно, як Твори Тараса Шевченка й Трилогія Богдана Лепкого, видані люксусово, в твердій оправі, в імітації шкіри, в мистецькому оформленні Оксані Мошинської, за літературною й мовною редакцією Романа Завадовича.

Ціна одної книжки дол. 5.50.

При замовленні обидвох повістей ціна за дві книжки разом з коштами пересилки лише дол. 10.00

Замовлення і гроші слати на адресу :

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING COMPANY

2226 West Chicago Avenue — Chicago 22, Ill., — USA.

Преріями Апуре

I. ДОРОГА

З доктором Люіс Альберто Мораном я познайомився давно. Ще в 1955 році, коли Українська Громада влаштовувала разом з іншими етнічними групами емігрантів „фестиваль” у користь венезельського Червоного Хреста. Тоді наш хор і наші танцюристи в пишних народніх строях виступали з великим успіхом в „Театро Муніципаль”, а наступного дня була влаштована на великій спортивній площі „вербена”, себто забава на вільному повітрі. Кожна національність побудувала там свої павільйони, де показувала все своє народнє, типове та характерне, продавала свої типові страви та напої, співала свої пісні й танцювала свої танці. Ми, українці, побудували ще за рисунком небіжчика Кричевського українську хату і все придбали, що до неї належить: піч, килими, ікони та всяку хатню обстанову. Наші люди всі були одягнені в народню ношу. Я сам мав на собі повний одяг, з шаблею та шапкою, в якому саме тоді співав „Карася” в „Запорожці за Дунаєм”, що його ми грали з великим успіхом під керівництвом незабутнього, теж уже покійного, Олекси Гальченка.

Ех, як згадаєш, аж моторошно робиться! Які то гарні були часи! Як тоді розвивалась Українська Громада! Робила позитивну роботу. Були люди! А тепер, вони або повмирали, або виїхали з Венесуелі, або втратили інтерес до громадської праці.

Мое запорізьке вбрання мало величезний успіх, фотографували мене разом з нашими дівчатаами з усіх боків. Я почував себе мов голівудська кінозірка.

І от тоді до мене підійшов д-р Моран, поздоровив мене з успіхом нашої мистецької програми і зачав розпитувати про наші українські страви. Час від часу він заходив до мене і я давав йому читати матеріали про Україну, які мені прислав ПАУК, та „Ucrania Libre”, що її мені прислали з Аргентини. А потім він захворів. Розболілось ухо і я досить довго його лікував, поки привів йому все до порядку. І от з вдячності він запросив мене поїхати з ним на кілька днів у степи, що лежать на півдні від ріки Апуре, де він має свій хутір „Hato San Vicente”.

Саме був кінець жовтня, коли в степах починається „verano”, літо, себто час, коли кінчаються дощі і починається посуха. Води, що під час „зими” заливають степи, зачинають спадти й поволі висихають. Це є час „sabida de los

“aguas”, може найбільш мальовничий період у степах. Рік там поділений на „літо” та на „зimu”, під час якої падає така кількість дощі, що всі ріки переповнюються, виходять з берегів і степи перемінюються в безмежне море; лиш де-не-де на вищих місцях видно буйну, соковиту траву, поодинокі дерева та гайки. Сполука із світом у цю пору можлива лише на плоских човнах, видовбаних із стовбурів пальм.

А коли починається „літо”, то води зникають; настає посуха, трава жовкне й вигоряє від сонця. Череди корів не мають що їсти та пити і тисячами гинуть від голоду і спраги, а їх скелети, обгрізені хижими птахами та білі від сонця, є одною з характеристичних рис степів.

Я багато чув і читав про ці славні „llanos” Венесуелі. Знав про їх життя із знаменитої „Донни Барбари”, книжки найвідомішого венесуельського письменника Ромуля Галегоса; знав їх із описів різних подорожників, передусім Гумбольдта. „Terras brutales” називає їх Жаніна Фіяссон, французька письменниця, що прожила в них 6 років, ведучи разом з „Paneros” їх примітивне життя.

І дійсно в „льяно” на кожному кроці чигає небезпека: на суші „тігрес”, себто ягуари, тарахкавці, скорпіони, отруйні павуки, а в водах 12-метрові „анаконди”, себто водяні гадюки, не юдовиті, але агресивні, із страшними зубами, які могутніми звоями свого тіла обкручують свою жертву і душать її в своїх холодних обіймах. Безліч кайманів, електричні вугри, що своїм струмом паралізують не тільки людину, але й коня чи корову. Страшні також великі, плоскі скати, що невидимі лежать у прибережному піску рік; коли до них необачно діткнутися, то вони вбивають у ногу гостру, мов кинджал, колючку, наповнену отруєю, яка хоч і не завжди вбиває, але спричиняє страшні болючі рани, що довго гниють. Тут також стрічаються людожери-каріби, маленькі рибки, з профілем подібним до бульдога, з неймовірно гострими, мов бритва, зубами. Вони тисячами кидаються на свою жертву і за кілька хвилин від неї лишається лише один кістяк.

А в повітрі літають міряди всяких комарів (їх тут називають „пляга”), що немilosердно колють, кусають, п’ють кров і роблять життя неможливим. А ще до того вночі нерідко прилітають вампіри, кажани, що смокчуть кров із живих людей та коней...

Все це, замість того, щоб відстрашувати, мене страшно приваблювало, і я з захопленням прийняв запрошення Морана. Ми договорилися, що за два дні він по мене зайде своїм джіпом о першій годині по полудні і ми доїдемо до Сан Фернандо де Апуре, де й переночуюмо. Та я ще тоді не знат, що в Морана поняття часу дуже елястичне і що він з притаманною венесуельцям байдужістю до точності абсолютно не рахується з годинником.

В назначений день він коло 12-ої години мені зателефонував, що з уваги на непередбачені обставини, він не може приїхати по мене о першій, але приїде щойно о 2-гій. А насправді він приїхав аж після третьої „штудебекером” із 1948 р. Я з деяким недовір’ям поглянув на цей музейний експонат і спітав його: Неважек він думає, що ми в цій коробці від консерв доїдемо до Сан Фернандо? „Ні, ми доїдемо лише до початку Панамериканської автостради, де є бензинова станція. Там на нас чекає мій джіп.”

Ясно, що там на нас жадний джіп не чекав. Виявилось, що Моран його післав із своїми робітниками, щоб накупили їжі для пеонів його „гато”. Нібито дешевше провіяント купувати на базарі в Каракасі і звідти його везти до Сан Вісенте. Прийшлося терпеливо чекати, поки, вже після 4-ої, приїхав джіп, навантажений доверху торбами з рижком, чорною квасолею, мукою, папелоном* тощо. Крім того, на джіпі ще лежало динамо, яке мало давати електричну енергію та освічувати Моранове „гато”. З цим джіпом приїхали ще 4 робітники, які теж мали їхати з нами. Кінець-кінцем я таки поїхав передпотоповим штудебекером з одним із робітників, що був за шофера, а Моран якимсь чудом втиснувся в джіп і за пару хвилин зник із моїх очей. Поки ми проїхали 30 км до Льос Текес, які я здебільшого проїжджав за 25 мінут, то наша балагула на це потребувала півтори години. Треба було три рази спинятися, бо закипала вода в радіаторі, і чекати, поки мотор трохи охолоне, доливати свіжої води і тоді щойно їхати із страхом Божим далі. Одним словом, поки ми доїхали до „Ля Енкрусіхада” (Перехресток), де на нас мав чекати Моран, то вже була 6 година. Ми Морана знайшли; сидів та пив пиво. А джіп знову зник. Дуже чесно Моран вибачився за затримку і пояснив, що мусів його післати на свою другу ферму, ось тут недалеко, коло Турмеро, яких 15 км, не більше. Бо там треба дати розпорядження, щоб звідти приїхало вантажне авто з деревом, яке треба буде доставити до Сан Вісенте. „Ми тоді всі торби та динамо перекладемо на каміон і по-

*) Папелон — це гнідий нерафінований цукор, спарований у формі конуса.

їдемо вигідненько далі джіпом. Трохи прийдеться почекати. Ви тим часом повечеряйте!”

„Ля Енкрусіхада” — мальовничий пункт. Це величезна площа, довкола якої ростуть столітні дерева, а в їх тіні є кілька ресторанів-ботікінів. Тут від головної дороги, що веде з Каракасу до Маракас, Валенсії тощо, йде вбік знаменита „Карретера де льос льянос”, дорога, що веде в романтичні, таємні, але безпечні степи Венесуелі. І всі авта та автобуси, що їдуть чи в степи, чи в Каракас, чи в Валенсію, Бар, Кісімето, тут спиняються, а шоferи та пасажири вилазять, щоб підкріпитися, „пара ечар унос палітос”, себто випити кілька чарок рому чи „агвардієнте” (оковити). Тут печуть курчат і поросят та смажать ароматну „parilla criolla”, себто кусники волового м'яса, натерті пахучою травою „гіерба буена”, яких смак особливий і вдovлив би піднебіння самого Лукулла.

Крім крику продавця льотерійних білетів: „Валенсія пара гой! Ель 716380! Виграйте собі мільйон!”, вичуєте рев продавців солодких сухарів, зроблених із кукурудзяної муки. „Кесо де мано! Кесо де мано фреско!” — флегматично басом бубонить чорний та обдертий „кабажеро” і виймає з відра, наповненого водою та льодом, шматки піканного, трохи кваскуватого білого сиру. „Острас, острас де Чічірівіче!” — вибалувши налиті кров’ю очі, реве, мов бугай, величезний негр. З кошика, наповненого льодом, він виймає устриці, відразу ножем їх відчиняє, дає пів цитрини і ви з насолодою съорбаете смачні та ароматичні молюски ще з присмаком морської води. Пляшки з золотим медом стоять виструнчені мов вояки, і за 4 болівари (1 дол.) ви купуєте цілий літр.

Всі можливі овочі: банани, ананаси, кавуни, дині, помаранчі, манго тощо — все це тут продається за таку дешеву ціну, що кортить вас їх купити. Крики всіх цих торгівців лунають під оксамитово-чорним тропічним небом Арагви і зливаються в своєрідну симфонію.

Відчуваю голод і замовляю собі порцію смаженого курчати та чекаючи, поки Моран рішить їхати далі, поповнюю втрачені кальорії, запиваючи їжу пивом.

2. Степи

Нарешті коло 8-ої вечора приїхав каміон, навантажений деревом. Знову почалися безконечні балачки та інструкції, суперечки, писання якихось записок. Я вже втратив надію, що ми рушимо далі, коли нарешті Моран підійшов до мене і почав вибачатися: „Ви знаєте, як у нас усе робиться поволі! Але тепер ми вже дійсно їдемо.”

І справді ми сіли до джіпа звільненого від торб з провіяントом, які навантажено на каміон;

з нами сів один із робітників Морана, Акіліно — і знов асфальт полетів під колесами машини. Ми звернули на „Карретера де льос льянос”. Добра, широка, бетонова дорога, що веде через головні степові міста: Сан Хуан де льос Моррос, Парапара, Ортіс, Сомбреро, Калябосо і нарешті Сан Фернандо де Апуре.

Праворуч у першому, ще кволому промінні місяця міниться сріблом плесо величезного озера чи, як тут називають, лягуни Тайгвайгвай. За ними величезна кам'яна арка, ворота степів, і ми вже під'їздимо до столиці штату Гваріко, Сан Хуан де льос Моррос. Тут Моран знову вибачається, що мусить затриматися, бо має справу до одного адвоката, що йому він помогає вести в Каракасі один процес. Я вже починаю звикати до того, що в Морана в кожному містечку мусить бути затримка, що всюди в нього є „амігос” і до кожного з них він має різні справи. Та, на щастя, того адвоката не було дома, так що Моран лишив його служниці якісь папери і ми поїхали далі.

На освіченому місяцем небі зарисовується праворуч силуета чорних скель „Льос Моррос”. Хто має буйну фантазію, може в них бачити лежачого горілиця чоловіка-веletня, з величезним, трохи безформним носом і різким підборіддям.

Сан Хуан славиться своїми мінеральними водами, що насичені головно сіркою. Тут улађено купелі, до яких з'їжджаються хворі різних категорій. Запах сірководня, тобто гнилих яєць, виразно відчувається в повітрі. Характеристичною рисою містечка є величезна статуя патрона міста, святого Івана Хрестителя, висока на яких 20 метрів. Вона стоїть на узгір'ї і до неї веде ряд сходів, так що св. Хуан з висоти дивиться на степи і їх благословить.

Джіп далі ковтає кілометри. Моран говорить про це й те, а далі переводить балачку на тему, що тепер найбільше хвилює опінію: про Пастернака та про те, як його змусили товариші відмовитися від нагороди Нобеля. Це Моранові здається цілком диким та незрозумілим. Як це могло статися, це ж скандал на цілий світ, це ж нечуване насильство над людиною! Де ж у такому випадку свобода слова, свобода творчості?! Хіба Советам байдужа опінія культурного світа?

Довго й докладно на просторі яких 50 кілометрів я йому пояснюю, якою свободою користуються письменники, малярі та композитори в Советах, а все ж таки йому це все здається неїмовірним.

„ІНКРЕДІБЛЄ!” — бурмоче він.

Гори вже давно зникли, лише лагідні горбочки видніються ліворуч і праворуч дороги, а на

них хащі невисоких дерев і кущі. І все це дедалі стає меншим, а терен все більше плоским. Мов привиди появляються в свіtlі наших ліхтарів по боках дороги осли та корови. Починається найбільше в Південній Америці пасовисько худоби, що його хіба можна порівняти з аргентинськими пампасами. Місяць уже високо на небі. Заливає безмежну рівнину сріблом. Нічна тиша наповнена тріскотом цвіркунів і цикад та кумканням жаб. Ми вже в „льянос”, в землі легенд, у країні небезпечних пригод.

Згадується почуте та читане. Деякі хвилювання охоплює душу на думку, що цим самим шляхом — правда, не на джіпі, а верхи — проїздив 100 років тому Олександер фон Гумбольдт із своїм приятелем Бонпланом, що тут недалеко відбувалися люті бої за визволення Венесуелі з-під еспанського ярма, що тут гарювали „Кентаври” генерала Паеза, славна степова кіннота, що своїми списами вписала героїчні сторінки в історію Венесуелі.

Парапара, Ортіз.. Два тихенькі, дрімливі містечка викликають інші думки. В Ортізі відбувається дія славної повісті Мігель Оtero Сільви „Мертві хати”. Ще не так давно вся ця місцевість була в лабетах тропічних хворіб. Малярія так лютувала серед населення, що селяни масово вимирили. Хто ще мав силу і трохи здоров'я, той тікав звідси, кидав землю та худобу і йшов працювати „на нафту” і незабаром ці містечка опустіли й завмерли. Хати почали розпадатися, буйна тропічна рослинність почала їх проковтувати, а ящірки та гадюки знайшли для себе рай на подвір'ях вимерлих хат...

Зараз малярії у Венесуелі немає. Величезна тиранська праця, під керівництвом д-ра Арнольда Габальдона, викорінила цю пошесті, знищила комарів. Знову містечка почали оживати, „монте”, себто хащі, мусіли відступити та дати місце новим хатам, і сьогодні лише поодинокі розвалини нагадують страшне лихоліття. Джіп мчить далі. Наліво й направо і куди око гляне — всюди лише трава, п'янкі, бальзамові паході на сичують повітря. Цвіркуни шаліють. Час від часу з дороги зриваються безшумно тихим льотом великі нічні птахи. Алікіно вимовляє їх екзотичні імена: „Ель Агуайто — каміно... Ель Караван...” Нараз його флегматичний та півсонний голос набирає трохи більш схильованого забарвлення: „Mira, Дотоль — ун кунагуаро!“*) I справді наші ліхтарі освічують звірину таку велику, як порядний пес, з темними плямами на білій шкурі, очі горять зеленим вогнем... Вона дивиться на джіп і нагло одним скоком зникає в придорожніх хащах. Це перший

*) Тигром називають у Венесуелі ягуара.

хижак, оцелот, з яким нам доводиться стрінути.

„Ще, докторе, надивитесь на степових звірят”, — каже Моран. „Якщо пощастить, то може ще пару тигрів застрілимо; в тих місцях, куди ми їдемо, є їх чимало.”

Я вже наперед відчуваю хвилювання мисливця. Невже вдастся прикрасити стіни моого кабінету ще й тигровими шкірами?

Джіп летить далі.

І ось мені зачинає здаватися, що в нічній симфонії степів настає якась зміна: цвіркуни затихають, переважає кумкання жаб, і нібичується шум морських хвиль. Я з запитом дивлюся на Морана.

„А це є „Репреса де Гваріко”.

Спиняємо джіп і підходимо до лівого боку дороги. Куди сягає око, видно лише залиту місячним сріблом воду, а по ній біжать невеличкі хвилі і з тихим плеском ударяють об берег. Тут зроблено величезну греблю ріки Гваріко, наслідком цього над залізними воротами, що ними загачено ріку, витворилося велетенське озеро, яке має понад 30 кілометрів у діаметрі. В час посухи, коли нема дощів і більшість рік висихає, а степ починає вигоряти від сонця, звідси система іригаційних каналів має вести воду на поле і давати йому необхідне наводнення. Вид на це море води величавий. Однак, ми втомлені, уже 2-га година по півночі, тому, відірвавшись від цього видовиська, мерщій спішими на нічліг.

Відразу направо від греблі є старовинне колоніальне містечко Калябосо. Джіп в'їздить у тихі безлюдні вулиці й шукає якогонебудь гостелю.

„Це місто майже виключно італійське”, — каже Моран. „Тут така кількість італійців, що венесуельці вже навчилися говорити по-італійськи.”

В'їздимо на велику, зарослу тінистими деревами площу. Звертаю увагу на цікаву церкву, побудовану в колоніальному барокковому стилі. Тут джіп спиняється. Бачу освітлений напис: „Готель Капрі”. Довго громаємо до величезних воріт, поки вдається розбудити господарів. Входимо в мальовниче патіо, з якого сходи ведуть на балькон, а з нього цілий ряд дверей іде до кімнат. В одну з них веде нас господар. Тут стоять три вузенькі ліжка. Спати, мерщій спати!... Скоренько роздягаємося і звалиємося на ліжка. Прикритись нема чим. Не тільки ковдри, але навіть простирадла не дають, бо загарячо. Мені здається, що я ще й лягти не встиг, як уже зриваюсь на ноги, бо над самим вухом мов гарната заревла. Це святі отці в церкві вже вдалили в дзвононі. Дивлюсь на годинник: пів шостої. Не зважаючи на короткий сон, почуваю себе байдорим та свіжим. Холодний душ змишає рештки сну і тепер лише одна мрія: чим скорше ви-

пити з пів літра міцної кави. При виїзді з Калябосо є малий боткін, де ми з насолодою випиваємо по дві великі склянки запашної кави, з білим хлібом та сиром і, затягнувшись цигарками, їдемо далі.

Це саме час передвиборчої кампанії. Всюди висять плякати з портретами лідерів трьох головних політичних партій: Бетанкура, Кальдери та Ларразабаля. Всюди написи: „Вота блянко!”, „Вота верде!”, „Вота амаріжъ!“^{*)}), і лише де-не-де видніє скромне „вота рохо“. На каміонах і автаках, на фасадах хат і на деревах, всюди ьидно переважно „Бетанкурт президенте“. Моран пояснює, що провінція майже вся буде голосувати за Бетанкура, лідера білої партії „аксіон демократіка“.

Дорога рівна як стріла. По боках парцелі з хатами, стайнами, вітряними млинами для помпування води і каналами. Вони мають бути роздані вже з повним орудуванням населенню, яке буде мати цілий рік забезпечено воду з гваріцької греблі.

Куди сягає око, всюди трава. Але вже зачинають появлятися по боках дороги озера води, серед яких ростуть невисокі пальми. Яркі фіолетні квіти барвистими килимами розкидані по воді та по суші. „Водяні гіяцінти”, бурмоче Акіліно. „Гато Фльорес Морадас“ —хутір фіолетних квітів — написано великими буквами наліво від дороги. Це величезна ферма, що належить англійській компанії, яка тут плекає худобу. Чим дальше, тим більше видно корів. Вони гладкі та тучні, бо ще мають досить трави і води. А як настане посуха, тоді пічнеться біда. Немилосердне сонце спалює пасовиська, вода зникає, і тоді худоба починає гинути тисячами від голоду та спраги. І тепер ми ще бачимо по боках шляху вибілені сонцем коров'ячі скелети, що лежать тут від минулого року.

„Гарзас“, — показує пальцем Акіліно. І дійсно, на одному з водяних плес бачимо сотки білих чапель. Стрункі, елегантні, з довгими, мов у гадюки, шиями, білі як сніг. Вони маєстатично підіймають ноги і бродять по воді, вишукуючи собі на сніданок жаб та гадюк. Тут уже починається рай водяних птахів.

Коли в початках 1900-их років було модою прикрашувати дамські капелюхи пір'ям, то тут процвітала ціла індустрія. Якби ця мода була існувала ще трохи довше, то білі чаплі були б зникли з лиця землі, бо за один рік лише в од-

^{*)} Голосуй за білій, за зелений, за жовтий! Кожна партія має свій колір, бо багато є неграмотних, які розпізнають картки лише по кольорах.

^{**)} Широчезні дерева, на яких чаплі влаштовують своє мешкання. Тут вони будують гнізда, виводять молодих і на кожному дереві є їх около тисячі і більше.

ному дистрикті Сан Фернандо вбито півтора мільйона тих птахів. Збирачі пір'я діставали 15 доларів і більше за унцію „егреток”. В ту добу ранчero, що мав на своїх землях „гарцерос”,*) за короткий час ставав багачем. Це був жорстокий час, бо пір'я треба було брати від дорослих птахів, самців та самиць, лише тоді, коли вони були в своєму пишному, весільному вбрані саме в час, коли їх діти ще були безпомічні, в гніздах і коли батьки ще мусіли їх годувати. А робилося це так, що озброєні люди в човнах підплывали (бо ще степи стояли під водою) до такого „гарцера” і починалось мордування. Підстрелені птахи десятками падали до води, де їх підбирали з другого човна. Їм виривали делікатне, довге хвостове пір'я, часто ще з живих птахів, і після того їх кидали назад у воду, де їх пожирали каймани та каріби. Само собою зрозуміле, що на кожну так жорстоко замордовану чаплю припадає гніздо маленьких пташенят, які гинуть від голоду.

Щойно коли ці факти стали відомі широкому загалові в Європі та Америці, то почулись голоси протесту та обурення. Однаке, торгівці егретками та творці мод боронилися, що в придбанні цього пір'я нема нічого нелюдського, бо його нібіто збирають тоді, коли чаплі самі скидають з себе своє шлюбне вбрання, і збирачі пір'я збирають його в воді та на деревах, не наносячи жадної шкоди ані дорослим

*) Caiman sclerops

птахам, ані їх малятам. Та, на щастя, держава взяла цю справу в свої руки і заборонила масакру невинних птахів. Тепер вони знову розмножились, а вбивати їх заборонено законом. Отже, чим далі ми їхали, тим більше їх бачили, і то не лише білі, але й сині та гніді. Дене-де червоніли, мов каплі крові, знамениті ібіси — „корокоро”.

„А зараз, докторе, Ви побачите щось рідке в своїй красоті: „Лъос Естерос де Камагуан”.

Естеро — це місцевість вічно вогка, навіть у час посухи. Тепер це були величезні озера, з островами, затоками прозорої води, в якій, мов у дзеркалі, відбивались блакить неба та білі хмари. Ярка зелень усіх можливих відтінків оточує ці затоки. Невисокі, міцні, кремезні пальми ростуть тут групами або просто з води чи з островців, покритих густою, сочистою травою та різnobарвними квітами. Крім уже знайомих птахів, ми тут стрічали і гавіляна, степового орла, який маєстатично кружляв над свічадом озер. Тут, у цих естерах, живуть і водяні змії і невеликі каймани, яких тут називають „баба”*). Трупа одного з них ми знайшли на самій дорозі, коли вилізли з авта, щоб налюбуватися чарівним краєвидом і фільмувати його.

Трохи далі на дорозі лежала величезна та груба каскабель, що їй якесь авто розторошило голову. Це була перша й остання гадюка, що її мені довелось бачити під час моого блукання по степах.

Левко Ромен

Д А В Н И Н А П О Е М А

Ой, на горі жито
Копитами збито.
Нар. пісня

I.

Мчить по хвилях жита
Вітер буйно в тан.
На горі ж копита
Столочили лан.

Де береза біла,
Боротьби там слід...
Ta китайка вкрила
Козакові вид.

Головою в жито
Зліг козак навік.
Тут його убито.
Кінь — упав чи втік?

Близче все до кону
Круки вже летять, —
Пляму ту червону
Здалеку зоряте.

Жито ж вітер хилить:
Нижче гнись, хились!
Чи в гніву, чи квилить
По душі чийсь?

Шарпає березу,
Рве їй коси він:
Як? — чи гострим лезом,
Чи від куль — загин?

А вона в жалобі
Стогне, шелестить:
Не буди... ой, пробі! —
Може лицар спить?..

Коб не жито, гнівний —
Накрив би зірвав:
Хто це впав, мандрівний,
Знав би, проспівав.

ІІ.

Ту ж китайку мила
Надійшла, зняла, —
Та й заголосила,
Рученьки звела.

Аж приходить друга,
Першій мов на зло, —
І цілує друга
В зимнее чоло.

Ось і третя — й каже,
Бачачи тих двох:
“Так тобі це, враже,
Нас кохати трьох!”

І втікає перша,
Стогнути мов дзвін,
Ревних сліз не втерши,
Змовчавши проклін.

Та озвалась друга:
“Ось де — край гріха.
Ох, яка ж наруга...
Доленько лиха!”

Тільки ж третя — згорда:
“Не було пуття!
Хай йому ж — погорда.
Нам же — каяття.

Ти, що був неситий
Пестощів, утіх,
Ти — негідний жити!
Проти нас — твій гріх.

Наш кіхання келих
Хижко ти розбив, —
Нас, давніш веселих,
Засмутив, зганьбив.

Нашої ж ганеби
Я — то не прошу
Я пісні про тебе
Світом розпушу.

Сам ти звів цю згаду, —
Проти правди йшов...
А ціна за зраду
Та за нечесть — кров!”

Левко Ромен

МОЄ ВІКНО

Не мухи злі і не метелики —
Як розчиню — а попілець,
У чорні збившись летки-пелехи,
Бува несе мені вітрець.

Немов той дим кадильний струйками
Злітає вгору понад дах,
І я, мов та комаха чуйками,
Нюшу собі — і струм, і пах.

Та — гордий я, бож як височиться
Мое вікно понад окіл!..
Замріюся — ще й знятись хочеться
Понад задимлений цей діл!

Там вище — мчать, гудуть, утішени
Ясним простором, літаки...
То й ми ось тішим, тут облишені,
Свій спраглий зір... хоч здалеки.

Мигнуть, ряхтять дахи в віконечко,
Бриняте антени... та шкода:
На півгодини тільки сонечко
Мені в віконце загляда...

Левко Ромен

ВЕЧІРНІЙ ГОЛОС

Обніжком я житами йшов...
Дрімливо нива хвилювала.
Густішав морок і холов.
Вечірня заграва палала,
Жовтогаряча, ніби кров.

Шовково лащивсь, кланявсь колос...
Та серце сумом пойнялось —
Воно з розпукою боролось...
І враз мене покликав хтось...
І я пізнав — ласкавий голос!

Я відгукнувся, я зрадів...
Та думка враз: “вона ж умерла”...
І на обніжку впав я, сів...
А накрив з дня вже ніч іздерла,
І захід моторошно мрів...

Куняв десь колос надо мною.
Тихенъко блимали зірки.
Волосся вогчилося росою...
Отерпли змисли і думки...
Віки... віки — самотиною...

Марія Гарасовська-Дачишин

Портретист Іван Денисенко

Артист-маляр Іван Денисенко

З мистцем Іваном Денисенком і його дружиною Олею ми познайомилися не випадково. Вони обоєрасові, поставні й гарної зовнішності, прийшли звітатись-познайомитись зо мною тоді, коли я, вертаючись із літнього пейзажу в «Скалистих» горах, побувала в Денвері та приготувлялась покидати прекрасне й барвисте Колорадо. Вечір цей незабутній, в домі, неначе рідному, панства інж. Павла та Євгенії Мозгових, за ініціативою рушія всієї денверської зорганізованої громади, інж. архітектора, мистця-графіка і образотворця Юрія Сластіона, влаштовано мені на прощання. Де ж інакше такий вечір міг би бути? Хто ж бо з мистців, побуваючи в Денвері, не поступив би до тієї гостинної хати? Це ж колорадська Мекка! Хто не чув солов'їного співу пані Євгенії Винниченко-Мозгової, яким одушевлялась навіть югославська королева Марія?

Зібралася там у цей вечір вся денверська мистецька братія і про всіх можна б не одне цікаве написати, та зараз першенство має той, що всього кілька місяців тому покинув обрії Аргентини і зупинився між нами. Іван Денисенко ще молода людина. Про його вік говорить поміщені світлина. Такий він тепер. У нього постава та елегантність англійського лорда, удухотворене обличчя, а в очах прозолоті рідної Харківщини, де він родився. Духовість і талант дістав, як спадковість, по батькові, також мистцеві, представників школи Репіна.

Мистець Іван Денисенко — портретист, що знаменитими мазками грайливих кольорів, чи тонів уміло вихоплює з глибин своїх моделів їх властиву питоменність і майстерно кладе її на полотна. Його портрети — це люди живі. У них чітко підкреслені риси їхнього характеру. Він передає їх технічно бездоганно, бо в

нього рука «набита» довгими студіями в великих майстрів та знаменито вправлена досвідом. Він так само зруечно володіє олією, вуглем і олівцем, як ніжною акварелею, чи м'якою пастелею. Ту легкість у технічному виконанні портрету здобув Іван Денисенко, твердо і довго над собою працючи. В дитинстві, малим хлопчиком, привчався він під рукою батька, а згодом у Харківській Мистецькій Школі, після якої, через свій талант та ознайомленість

діє граffіку в клясі славного мистця-графіка, знаменитого учня Бойчука, І. Падалки. В 1934 р. Денисенко закінчує блискуче Інститут і в на-городу дістає платний виїзд до спеціальних студій по музеях Москви і Ленінграду. Але й це не вдоволяє молодого мистця. Він записується до Київської Академії Мистецтв на малярський факультет до самого таки професора Федора Кричевського. Вже після тільки двох років Міністерство Освіти визнає Івана Дени-

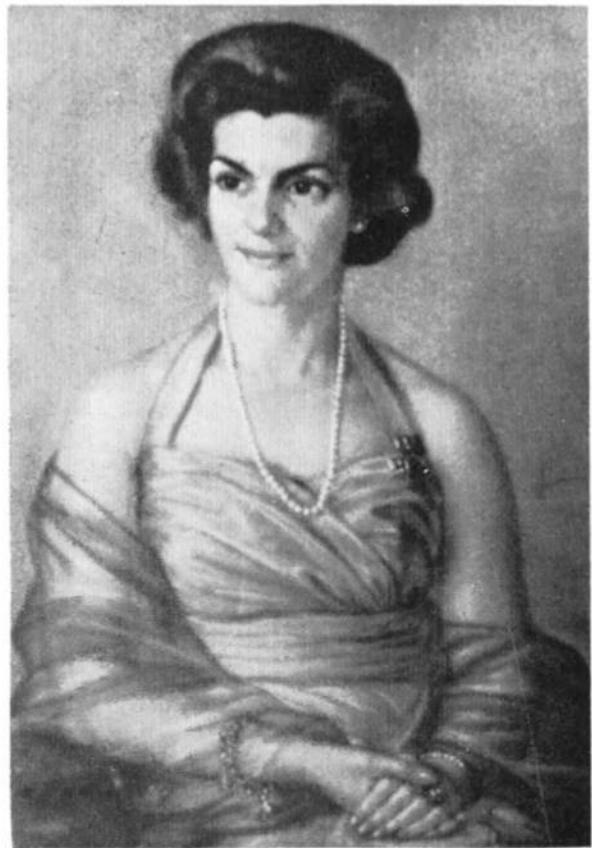

Артист-маляр Едвард Козак

Портрет роботи І. Денисенка

із малярськими техніками, дістає працю ви-кладача при Ізюмському Технікумі, Клубі та працю декоратора при Державному Кінотеатрі. Але гін іти вперед для поширення свого знання несе його далі. Він записується до Харків-ського Мистецького Інституту. Це не була легка справа там попасті. До іспитів сідали сотні студентів, а тільки пару десятків до нього приймали. Та Іван Денисенко через свою за-авансованість щасливо туди дістається і сту-

сінка зрілим майстром-художником і дає йому дозвіл скласти педагогічні іспити. Був це 1936 рік. Серед плеяди українських діячів культури й мистецтва, призначених большевиками на винищенння, попадають особи, що тісно зв'язані з молодістю Івана Денисенка. В списках арештованих видніють прізвища Бойчука, Падалки, Седлера та інших. Подій, що день-у-день забирали з собою нові й нові жертви, громом ударили теж у чутливе серце

Пані Мамфред — Бразілія
Портрет роботи І. Денисенка

Письменник Михайло Островерх
Портрет роботи І. Денисенка

мистця Денисенка. Та він — людина створена до змагу. Вже знову бачимо його творчим на становищі керівника майстерні Вишивки Образів у Києві, далі на подібному становищі в Луцьку, а в 1941. був призначений мистецьким керівником графічної майстерні при Спілці Мистців у Львові. І саме цей його досконалий фах доброго майстра-портретиста допоміг йому видобутись із німецького полону, куди під час воєнної хуртовини він попав. Малюючи портрети військових старшин, Денисенко дістав звільнення, поїхав до Львова й, щасливо відшукавши дружину й синка в 1943 р. почесній Бойківщину, Австрію, зупинився в Парижі. Ще й там вступає він на студії до Академії в 1946-1948 рр. і вкінці виїжджає до Південної Америки.

Тринадцять літ мистецької творчості на континенті південного заходу — це самі нові досягнення і успіхи нашого плодовитого мистця. Він активний не тільки в Аргентині. Його знають в Уругваї, Парагваї, Бразилії та Чіле. Під скороченим прізвищем Denys виступає він, не прикриваючи ні своєї національності, ні свого походження, яке часто чужинецькі рецензенти назначають. Фахові дописувачі не шкодують І. Денисенкові ні признань, ні похвал. Серед багатьох журналів та часописів знаходимо найкращі статті в «Мундо Аргентіно», в «Носотрос лос Мучачос», в «Сендас», в «Лос Прінципіос», в «Ля Ріоха», в «Нашому Кличі», «Українсько-му Слові», у «Праці» і т. д. Талант портретиста відчиняє Денисенкові двері до домів еліти південних країн. Він теж знаходить доступ до кол. президента Аргентини Перона й має портрет

Президента та його чарівної дружини Євіти. За Іваном Денисенком є теж цілий ряд портретів наших славних людей, діячів духовних і світських, мистців тощо. Денисенко є теж творцем останнього портрету Світоча Добра і Святости, покійного Митрополита Андрея.

Ледве кілька місяців, як родина Денисенків поселилася в столиці мальовничого Колюрадо, а вже наш енергійний мистець вспів розмалювати іконостас укр. кат. церкви, бо й у цій ділянці він має неабиякий досвід. Через його досвідчені руки «перейшли» сотні святців. Його картинами та іконостасами втішалися церкви в Стрию, Головецьку, Плав'ю, у Форальберзі (Австрія), в Парижі (православна і Сан Жермен), в Аргентині (Б.-Айрес і в Кордобі), в Уругваї та Бразилії; він є теж автором 4-річної праці в Катедрі у Ла Ріоха в Аргентині. Наполегливо над собою працюючи, Іван Денисенко зумів уже чимало разів самостійно виставитись (Харків, Київ, Львів, Брегенц, Париж, Чіле, Уругвай (Пунтадель Есте), Бразилія (Сан Павліо, Віна дель Мар, Курітиба, Порто Уніон та інші)). Він теж діяльний член прерізних своїх та чужинних мистецьких спілок, об'єднань та інститутів. Крім усіх цих обдарувань, таланту та великої мистецької рутини, Іван Денисенко має особистий чар: це елегантність та скромність, якими вміє здобувати не тільки людей, але й моделі для малювання.

Вітаючи його в ЗДА, маємо всі шанси твердити, що й тут він не поскупить свого великого таланту і створить із своєї багатої душі неодин твір своєї мистецької довершеності.

ОВИД

Н О R I Z O N

„ОВИД” появляється вже тринадцятий рік від 1949 року і втішається популярністю серед читачів у всіх країнах перебування українців на чужині

В „ОВИД” співпрацює 150 діячів української культури з різних ділянок науки, літератури, мистецтва й громадсько-суспільного життя — „ОВИД” це випробуваний приятель української родини на чужині, бо „Овид” своїм багатим змістом створює атмосферу здорового оптимізму.

На бажання висилаємо показові примірники.

“OVYD-HORIZON”

2226 W. Chicago, Ave. — Chicago, Ill. — USA.

Дещо про французьку театральну критику

Дуже часто читаємо на сторінках нашої преси, що організатори імпрез не дбають про належну реклами і критику. Зокрема такі докори висуваються тоді, коли про нашу імпрезу не згадає, або згадає неприхильно, чужомовна преса. Інколи ми й вартість наших визначних мистців міряємо саме голосами чужинецької преси, а ще частіше щойно від неї довідуємося, що серед нас живе такий великий талант, чи що ми маємо таку першорядну мистецьку групу.

Саме тому нам буде цікаво познайомитись із ставленням французької незалежної критики до мистецьких виступів інших народів, що з усіх кінців світу приїжджають до Парижу показувати мистецтво своїх країн. Такі чужинецькі мистецькі ансамблі здебільша виступають у «Театрі Націй», але іноді появляються вони теж на сценах інших театрів, концертних заль, чи естрад. І хоч французи дуже гостинні й чесні добре розуміючи свій власний інтерес у виступах чужинців, та не щадять компліментів гостям-мистцям — то їхня чесність звичайно кінчається там, де починаються недосконалості й недотягнення, навіть у випадках представників могутніх держав.

Для нас, проте, найцікавіші відгуки французької преси на виступи мистецьких груп країн з-поза залишеної заслони, а в тому інколи й України. На жаль, Франція не мала змоги, познайомитися всесторонніше з мистецтвом України, бо здобуття золотої пальми на співацькому конкурсі в Марселі Євгенією Мірошниченко та довготривалий, але одноразовий побут у Парижі «Козаків з України» під керівництвом Павла Вірського, не могли дати належної картини різновидності українського мистецтва. Проте, й це слід підкреслити, — тільки в цих обидвох випадках, — французька критика була сповнена похвал.

Не такі щасливі були чужі національні мистці й ансамблі, хоч у своїх виїздах за кордон вони мають куди більше волі й можливостей. Чехи здобули тільки іронічні посмішки в роді: «Бррр! О, но!» (Брно), поляки з своєю понурою, нігілістичною драмою викликали несмак, мадяри наче б то хотіли навчити французів патріотизму, югослави вийшли монотонними, — ось декілька прикладів французьких відгуків на їхні вистави.

Але що нас найбільше здивувало й надхнуло пошаною до справедливості та непродажнос-

ти французької критики, це факт, що й «перші у всьому» москалі теж ніяк не можуть викликати в поважній пресі телячого захоплення, що таке помітне в бульварній публіці, яка виповнює віщерь залі, де тільки відбуваються будь-які московські спектаклі.

У попередніх конкурсах „Театру Націй“ йшли дві московські п'єси: «Ля пюнез» (блощиця, — сама назва чого варта!) Маяковського, та «Ле поседе» (Беси) Достоєвского в драматизації Альбера Кам'ю. Цікаво буде навести голоси відомих критиків із цих двох вистав.

У «Фігаро» з 24-25. I. 59 р. поміщена була така ілюстрація знаменитого карикатуриста Сенепа: дуже ріденька публіка в залі оглядає велику блощицю, яка лізе по парапеті. Під рисунком підпис: «Це й справді дуже плоске!..» (банальне).

Рядом надрукована рецензія Жана Жака Готіє. «Феєрична комедія Маяковського, — пише він,—відбувається в Росії. Герой,—це представник пролетаріату з 1929 р. Він одружується з манікюристкою. Під час весілля вибухає пожежа. Пожежники обливають усіх гостей водою й вона перемінює їх у лід. У цих льодових саркофагах їх віднаходять 1979 р. та відморожують разом із блощицею, яка теж була 50 р. заморожена... Можливо, що в Москві ця п'єса має успіх, бо вона там являє собою вершок сатири й, мабуть, тому її показали в «Театрі Націй». Але що штовхнуло п. Барсака (режисера) повірити, що вистава такої п'єси зможе захопити наших земляків? Якщо він чомусь мусів (сік! — С. Н.) показати «Блощицю» на паризькій сцені, то треба признати, що п. Барсак зробив усе, що в його силі, послуговуючись своїм добрим смаком, винахідливістю й динамізмом. Я згідний признати, що «цвях» вечора, — весілля, — це чудо кольорів, судорожного руху, але й... розтягlosti. Цей номер, який надавався б як фінал для «руського» кабарету, продовжувався поза межі витривалості французького глядача. За висловом Жана Кокто (письменника) п. Барсак хотів бачити, як далеко можна з цим тягнути. А далі,.. а перед тим! Як довго треба було чекати на це весілля! І в якій сірості ідей, тексту й театру! І коли воно врешті прийшло, оте весілля, то Бог один знає, скільки треба було акторам виявити нервовости, — аж до несамовитості, — щоб розсіяти нашу оспалість! Що ж до решти, га! — назвім речі по імені: це гнітюча

нудьга... І зовсім не треба було цієї смертельної вистави, щоб нас про те переконати... Тому я знову й знову ставлю собі питання? «Що могло цікавити, притягати, спокушати й чарувати п. Барсака в цій «Блощиці»? Бо тільки подумайте: більше шістдесяти персонажів, п'ять дій, дев'ять картин, безліч декорацій, костюмів, стільки старанності, часу, таланту, всього... викинено для... дуже примітивної, багальної, довгої й дуже слабої сатири...».

Між рядками статті цього поважного театрального критика можна вичитати, що «хтось» дуже старався та промовляв до режисера Барсака, щоб він виставив оцю нудоту Маяковського на паризькій сцені. Догадуємося, що її кошти напевно мусів «хтось» покрити, бо коли на прем'єрі зауважив карикатурист пустку на залі, то що було на дальших виставах? І ось чому критик питався, навіщо було ставити таку річ, яка не витримала й двох-трьох вистав, коли інші п'єси йдуть на паризьких сценах роками!

Однаке, міг би хтось подумати, що французька публіка й критика погано поставилися до Маяковського тому, що це большевицький письменник. Та ось у тому ж самому часі, що й «Блощиця», йшли з великим «шумом» приготування до вистави «Демонів» (Бесів) французькою мовою, яку, на основі роману Достоєвського, «адаптував» для театру Альбер Кам'ю, — лавреат Нобеля. І ось врешті це видовище відбулося. Вистава йшла від 8 год. вечора аж поза північ; для втомленої й знудженої публіки влаштовано буфет для підкріplення, але й це не помогло. Критика, хоч спокійніша, була така ж сурова, як і для «Блощиці». Дуже поблажливий Жан у «Фігаро» пише м. ін. таке: «Між Кам'ю і нами, — світ Достоєвського, роздертий і тортурований жахом, розхитаний між політикою й метафізикою з такими візіями, як наприклад: «Вийшовши від необмеженої свободи, доходимо до тотального despotizmu...».

Багато гостріше написав Поль Горде у «Франс-суарі». Відмітивши те місце про московський деспотизм, він продовжує: «А. Кам'ю мусів ужити «оповідача», щоб пов'язати відірвані сцени та виловити суть з того колосального та поплутаного твору... При кінці, — бо пізня година, — насильні смерті йдуть одна за одною з такою скорістю і кількістю, що нагадують деякі Шекспірівські розв'язки, де «боротьба припиняється через відсутність борців». Похвалою французьким акторам, що вони «зробили все для цієї трагедії», та подивляючи Кам'ю за його працьовитість, закінчив критик свою літерпуль критику.

Майже ідентично висловилася французька критика 1961 р. про дві нові московські вистави (і знову одна «совєтська», друга «царська», наче для підкреслення, що це «всьо равно!») «Історія в Іркутську» совєтського Арбузова та «Ідіот» — знову за Достоєвським. Цим разом ці п'єси ставили не французи, але приїхав до «Театру Націй» театр Вахтангова з Москви.

І ось зразу на другий день (22. 4. 61.) читаемо в «Франс-суарі»:

«Чого то ми вчора ввечорі у театрі Вахтангова не довідалися, про те, що діється в околицях Іркутська! У цьому сибірському селі..., про яке оповідає нам п. Арбузов за допомогою античного хору в маринарках, клімат льодовий, зате ж пристрасті мали б бути як вогненні язички пекла... На будівництві є екскаватори й біляві хлопці для праці й конструкції соціалізму. А в кооперативі продавчина Валька, гарна, але не чеснотлива, бо має забагато любовників. «Любов не картошка» — каже московське прислів'я; отож два біляві закохуються в Вальку. Вона одружується з Серг'єєм, якого менше кохає, бо Віктор, що його вона кохає більше, — не має добрих намірів. Правдоподібно, щоб її заспокоїти, Сергей швидко подбав про близнята, але, дурний, втопився в річці... Валя, яка відкупила свої провини цим нещастям, іде працювати на екскаваторі й, ставши справжньою совєтською жінкою, думає тільки про норми та про стаханівську продуктивність... Отож почування офіційні й впродовж всієї «історії» моралізаторські промови бентежать, відбирають охоту слухати та стають подекуди нестерпні. В цій мелодрамі й терплять, і страждають, і заздрять, але це все надто штучне. Ми сподівалися молодої трупи, а побачили закоханих товстюх у перуках... Боже великий! Що це сталося з театром Вахтангова? 1928 р. він приїхав був до «Одеону» (першорядний французький театр, режисером якого є Жан-Люї Барро, — С. Н.), дивуючи сценічною відвагою, що кишіла від нових ідей. Тридцять років пізніше він нам подає «історію» так, якби її грали в тому ж «Одеоні» перед сорока роками! Всяке порівняння з будь-якою іншою чужинецькою групою, що дає тепер свої вистави в Парижі, було б нечесністю з нашого боку!...»

До цієї, дуже вірної з формально - мистецького боку, рецензії слід додати, що хоч москалі й привезли з собою оборотову сцену та силкувалися на модерні декорації, то й це їм нічого не помогло. Так широкоплечі з короткими ногами герої, як і негарні (за винятком геройні, яка проте не дорівнює західній статистці!) та неелегантні жінки не збуджували симпатії ні довір'я до того, що говорили. Бідне, але

претенсійне нутро хати погано діяло на смак глядача, як теж весілля в білій сукні з вельоном, та такі «манери», як пиття пива з пляшки (дівчатами! ! !) та інші незугарності. Але ні актори, ні режисер, напевно не здавали собі справи з того, як, нехочачи, вони знаменито передали поліційну систему ССР! Оцей «антинний хор у маринарках», як його назвав дотепний французький критик, у п'єсі Арбузова, зовсім не стоїть непорушно. Оці чотири дебелі «парні» в чорних убранинях бігали по сцені, виголошуячи свої моральні науки, підкрадалися під вікна бараків, у яких жила Валька з Серг'єм, ставали в дверях, коли заносилось на щось «підозріле», нашптували геройні, що вона повинна робити й т. д., при чому послуговувалися вони то московською, то французькою мовами. У тих, що знають ССР, не було найменшого сумніву, яку ролю в житті советського громадянина виконують такі «парні», — байдуже, чи вони в чорних маринарках, чи в синій шапці з червоними краями... У цій «історії» були теж «українські» моменти. Був батько бригадир, який, «хоч з України, але полюбив сибірську землю» (бо що ж бідний мав зробити?), а на закінчення, виголошуячи одну з чисельних промов, він шамкав щось про смішний синій балончик і жовту стрічку»...

Та перейдім зчерги до «Ідіота» — Достоєвського! Ось що пише Жан-Жак Готіє у «Фігаро» з 24. 4 ц. р.:

«Публіка «Театру Націй» складалася в переважній більшості з московської колонії Парижу... Ця публікачується (серед цих темних

«б'єсів») подвійно, потрійно на лоні свого патріотизму... Очевидно, ми (французи) зовсім того не відчуваємо, а тому ми й бачимо речі, яких москалі не спостерігають. Наприклад, актор, який грає головну роль, не видається нам таким принадним, як Жерар Філіп, і нам важко захопитися цим персонажем, якого відтворював Ніколай Гріценкоф. Нам здається, що засоби його професії не дозволяють йому охопити всю глибину тієї розгубленості, яку ми бажали б відкрити в інтерпретації «Ідіота»... Крім того ми помітили різні інші деталі: освітлення в п'єсі відбігає від театру, а наближується до кіна. Впродовж усієї п'єси вся сцена вічно затоплена світлами. Прожектори весь час зосереджені на акторі, чи акторці, які мають щось важливого сказати. Вони наставлені на іхній вхід, супроводять їм у всіх пересуненнях і провадять аж до виходу із сцени... Юлію Борисову, (геройню) я волів у «Історії» в Іркутську» ...

I коли порівняти таку літерпуль й обережну рецензію Ж. Ж. Готіє із цими справжніми пеанами, якими він засипав, наприклад, берлінців за п'єси Бертольда Брехта, чи італійську трупу за безсмертного Гольдоні, то щойно тоді усвідомлюється ота справжня поразка, що її оце, вже вдруге, зазнали москалі в Парижі.

А в обличчі такого стану речей чи й справді не варто було б спробувати й нам, українцям, позмагатися з іншими народами, з якоюсь українською п'есою, наприклад «Патетичною сонатою»? Але для цього треба, щоб врешті постав український театр на еміграції!...

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

5-ТОМОВЕ ВИДАННЯ

Понад 2,000 сторінок друку в твердій оправі

Замовлення без завдатку (також на сплати) слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.

2226 W. Chicago Ave. Chicago 22, Ill. USA

Про »Емілію Шнайдер« і »Марту Фльотов«

(До рецензії О. Моха про книжку У. Кравченко: "Хризантеми")

Читаючи рецензію Олександра Моха на автобіографічну повість „Хризантеми” (див. „Світло”, лютий 1962 р. і „Шлях”, 14 лютого 1962 р.), я із здивуванням знайшов у ній кілька неправильностей, не практикованих у літературно-журналістичному світі. Не маючи звички робити передчасні висновки, я силкавався пояснити собі їх, як мимовільні помилки, але, на жаль, при моїй найліпшій волі це мені не вдалося. Во чи ж можна уважати мимовільною помилкою такі факти, коли автор рецензії вставляє у дослівну цитату іншого автора свої власні слова або змінює текст рецензованого твору, щоб на цій підставі зробити комусь докір або зауваження? Немале значення має і те, що це робиться прилюдно, перед ширшою громадою читачів, спираючись на їх довір'я так до пресового органу, як і до самого автора критики — отже б'є по особі, що стала предметом безпідставної критики, і цим заподіває їй моральну та всяку іншу кривду.

Перейдімо до цих фактів.

На початку рецензії її автор, наводячи дослівно довшу цитату з передмови до „Хризантем” (29 рядків), змінив текст першого речення, яке в оригіналі звучить: „Хризантеми — це спогади про перших 17 років життя Уляни Кравченко”. У рецензії цей „дослівний” текст виглядає так: „Хризантеми” — це спогади про перших 17 років життя Емілії Шнайдер, відомої під псевдонімом Уляни Кравченко”. Ніде ні найменшим слівцем Шановний Критик не зазначив, що тут є і його власна вставка, зате наприкінці цитати вмістив у дужках примітку: „Передмова ред. видання Р. Завадовича”.

Наслідки? Кожний, хоч трохи ознайомлений із українською літературою, читач подумає, що редактор книжки навіть не знав такої основної речі, як ім'я авторки тієї книжки. Спитаємо, як може читач при такій методі передавання цитат доміркуватися, що то не Завадович перехристив Юлію на Емілію, але сам автор рецензії, п. О. Мох. Звідки Шан. Критик узяв Емілію, замість Юлії, не наша справа відповідати, зате доводиться

ствердити, що такі рецензійні практики ні в чому не помагають читацькому загалові зорієнтуватися щодо справжньої вартості того чи іншого твору, але ще більше затемнюють справу. І це трапилось у рецензії, де автор стверджує, що „в книзі багато перекрученъ з літератури”...

Треба сказати, що автобіографічна повість „Хризантеми” друкувалася не з оригіналу (якого тут немає), а з досить недокладної машинописної копії, зробленої невідомим переписувачем ще десь у Перемишлі. Тому деякі прізвища неукраїнських авторів попали між *errata*. На це правило звернув увагу Шан. Критик, і недокладності певно будуть виправлені в майбутніх виданнях. Однаке і ми, на жаль, мусимо зробити авторові рецензії серйозне зауваження: його рецензія вказує на такі „перекручення”, яких у тексті „Хризантем” у дійсності немає. Він пише на адресу літературного редактора: „Опера Фльотова „Марта“ названа „Марта Фльотов“. Стверджуємо, що такої дивовижної назви у „Хризантемах“ ніде не надруковано. У книжці назва цієї опери або її автора згадується три рази, і Шан. Критик мав нагоду три рази очевидчаки переконатися, що тут ніякого „невіжества” немає.

Ось докази-цитати: 1. „Макс співав тільки арію з опери Фльотова: „Марто! Марто!“ 2. Макс Фішер співав арію з опери „Марта“. 3., Марта Фльотова” (отже не Фльотов!) — давно прогомоніла опера“. В цьому останньому випадку друкарський чорттик пересунув „лапки“ на одне слово направо, але кожному ясно, що має бути „Марта“ Фльотова. Це підтверджують дві інші цитати. Дивуємося і питаемо, нашо було створювати цю нісенітницю, за яку — в очах читачів — знову відповідає літ. редактор. Друкарський чорттик може бути вдоволений.

Errare humanum est — якщо помилка мимовільна. Але, незалежно від того, як би ми її не оцінювали, престиж того чи іншого автора завжди ставить перед ним обов'язок пильнувати, щоб відповідальність за ним написане, не падала на сторонніх людей.

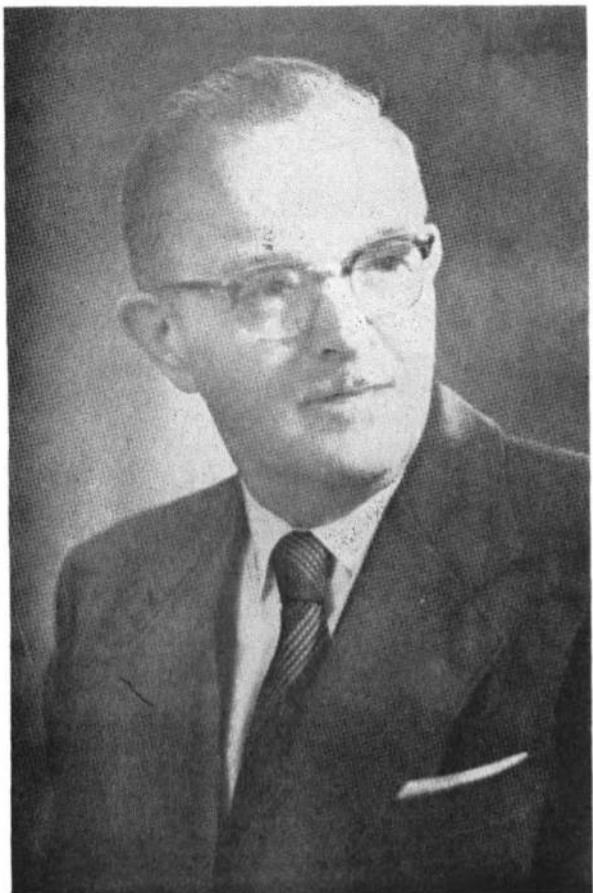
Р. Завадович

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛИ ДЕНІСЮКА

- видаючи вибрані твори українських класиків, лучить нас з нашим минулим.
- видаючи сучасних авторів спричинюється до процесу розвивання української вільної літератури і вияву нових талантів.
- видаючи переклади із світової літератури поглиблює культурні взаємини з іншими народами світу.

Хто ми і якого ми роду?

З приводу появи «Археології України» проф. д-ра Я. Пастернака ¹⁾

Проф. д-р Ярослав Пастернак
автор „Археології України”

Оцінити ролю сучасної української еміграції для цілості української справи зможе щойно майбутній історик, але вже сьогодні можна безсумнівно ствердити, що ця роль ніяк немаловажна, дякуючи, передусім українській вільний наукі, що її осереднім вогнищем як і в минулому, так і тепер, є Наукове Товариство ім. Шевченка з його найціннішим під сучасну пору досягненням — Енциклопедією Українознавства українською, а зчери і англійською мовами. А поруч з Енциклопедією стає друге монументальне видання НТШ, якого вагу може не всі ще повністю усвідомлюємо, — це «Археологія України» проф. д-ра Ярослава Пастернака.

Переломове значення появі цієї книги оцінили найкраще такі наші наукові авторитети, як Голова Наукової Ради НТШ, проф. д-р Роман Смаль Стоцький, заявляючи, що це «дійсно монументальна праця, це найбільший вклад в науку, що українська еміграція дала», а археолог, проф. д-р М. Міллер, висловлюється майже ідентично: «Ця праця належить до найвидатніших явищ за всі еміграційні часи на фронті української науки. Разом з Історією України М. Грушевського вона творить Біблію українського народу». Історик, проф. Микола Чубатий, пише в своїй рецензії: «З появою академічного підручника Археології України д-ра Пастернака заповнена дотепер існуюча повна прогалина в цій ділянці українознавства, і таким чином нова книга набирає тривалої вартості в українській науці, якщо не скажу історичного значення».

Поруч з науковцями сказав своє слово і Юрій Тис-Крохмалюк: «Тисячі років буття України, від княжих часів у сиву давнину — така тема монументальної праці професора Я. Пастернака, який з великою любов'ю і відданістю присвятив їй довгі роки свого життя. На основі археологічних дослідів автор накреслив нам велику картину буття наших предків упродовж багатьох тисяч праісторичних років їхнього існування, не поминаючи жадної, доступної для науки, ділянки життя».

Врешті важливий і суттєво-актуальний політичний аспект книги, схоплений яскраво редактором В'ячеславом Давиденком: «Археологія України» проф. д-ра Я. Пастернака є могутнім ударом справжньої культурної атомової бомби в окупанта України та його забріхану пропаганду. Цей же політичний аспект уточнює проф. М. Чубатий: «Синтетична праця

д-ра Пастернака кладе наукові основи про початки української нації зовсім у протилежному напрямі, як їх опрацювала казъонна червона московська наука. Праця д-ра Пастернака науково доказує повністю незалежну формуючу українського народу від московського; советська ж наука дає їм «спільну» основу, одного ніколи не існувавшого прапорського кореня, предтечі плянованої Кремлем знов об'єднаної советської нації».

Отак появя книги, плоду довголітньої науково-дослідної праці нашого українського вченого, стає подією не тільки виїмкового, але й фундаментального значення для нас, як нації, що, маючи своє велике й довговікове минуле, дістало оце тепер черговий — поруч з Історією М. Грушевського — і близьку науково-історичний документ, який не тільки самі маємо змогу розглядати, і, наче в чарівному дзеркалі величнього минулого, пізнавати в ньому себе самих, але і з оправданою гордістю показати його всьому світові як нашу чи не найкращу історично-національну легітимацію.

І в такому аспекті переклад та появя «Археології України» теж чужими, зокрема англійською мовою, є невідозвним наказом наших днів.

Проф. Пастернак своєю книгою заслужено й щасливо увінчує свій життєвий і науковий шлях, і треба сказати, що на цьому шляху Провидіння дало йому довершити великі діла — не тільки для власного, але й для сусіднього слов'янського народу — чехів. І лише скромність та особливі обставини закривають досі його велику заслугу теж для чеського народу, чеської науки та історії. І саме розкрити ширше, а головно задокументувати цю заслугу вважаю свою чи не тільки щасливою змогою, але й обов'язком, здобувши для цього згоду Вшан. Професора.

Столиця Чехії, «золота Прага» — чарівне місто і своєю особливою красою і своїми історичними пам'ятками. Все ж історична доля — при всіх своїх важких ударах — була для чехів ласкова: дала і зберегла їм вікові національні святощі і гордість, старий величавий князівсько-королівський замок, «Prazsky Hrad» — Градчани. Оцінити історично-національну вартість тих святощів можемо саме ми, що століттями захищали Європу від диких орд. Але наш Київ і його святині горіли і лягали в руїни, а під ними пропадали тлінні останки наших князів, скарби ж наші ограблювали татарські і московські наїзницькі ватаги. І тільки особливою ласкою Божою збереглась наша свята київська Софія. Не маємо свого національного мавзолею, не маємо, як поляки, сво-

го «Вавелю» з мощами всіх володарів і найвизначніших творців-письменників. Але все ж можемо таки гордитися: це ж наші українські мистці розмальовували каплицю на «Вавелі» і до сьогодні залишили там свої староукраїнські написи, а про «Празький град», його найдавніше минуле, його початки, про перший градчанський княжий терем і пізніші будови сказав чехам своє авторитетне наукове слово якраз наш український учений, дослідник, археолог проф. Я. Пастернак.²⁾

Коли в жовтні 1918 р. проголошено державну самостійність Чехії і на чолі нової держави став президент Тома Масарик, то будову державної сучасності почав він від найдавнішого минулого чеського народу і його культури. Цю давнину треба й можна було розкрити і показати народові передусім при помочі археологічних дослідів і здобутків. І так весною 1925 р. почалися на території Градчан, коштами держави, а насправді коштами самого президента, великі розкопки під кермою тодішнього асистента Державного Археологічного Інституту в Празі, а теперішнього автора «Археології України», проф. Я. Пастернака.

Розкопки йшли безперервно і закінчилися щойно в березні 1928 р., а про їх розміри свідчить теж кількість робітників, майже сотня людей.

Розкопки дали несподівано багатий матеріал і виявили ввесь будівельний та історичний розвиток Градчан від перших початків до останнього будівельного періоду. На великому просторі стверджено три різні фази середньовічних укріплень, знайдено частину романської базиліки з другої половини XI ст., попередниці сучасної градчанської катедри св. Віта, знайдено, цілі фундаменти романського костела з початку XII ст. та останки кількох інших романських будівель. На старих романських укріпленнях знайдено чоргові готицькі укріплення, а при тому велике багатство таких матеріалів, як монети, предмети домашнього промислу та черепки, з яких потім у лябораторії склеено цілі серії кераміки X-XVII ст. Але найважливішим вислідом кількарічних розкопок і дослідів було устійнення факту, що горб, на якому стоїть градчанський замок, був замешкалий уперше при кінці IX ст., а перший княжий терем побудував там св. Вацлав перед 929 роком (у цьому році загинув він з руки брата).

Отак під руками українського археолога неначе воскресла і заговорила давня історія-слова чеського народу.

Крім розкопок на Градчанах, проф. Пастер-

Мозаїка долівка Десятинної церкви Х ст. в Києві

(З „Археології України”)

нак провадив теж самостійно в 1926 і 1927 рр., розкопки на терені найстаршої частини Праги, а за час усього свого перебування в Празі в 1922-1928 рр. перевів з рамени Державного Археологічного Інституту в Празі самостійні розкопки у 22 місцевостях Чехії і Карпатської України, виявляючи пам'ятки старовини — поселення й поховання — від кам'яної до римської доби.

Успішні розкопки проф. Пастернака на Градчанах знайшли широкий відгомін серед європейських дослідників монументальної архітектури княжої доби, але, на жаль, ці успіхи не зафіксовані у друкованих наукових чеських працях під іменем нашого ученого. Незручно було чехам признати тут заслугу українського, а не власного дослідника-науковця... Все ж є документи, які це стверджують і ці документи сьогодні тут публікуємо, як сві-

доцтво великих діл нашого великого дослідника-археолога, який зчерг і власному народові розкрив та показав минулу славу — катедральний храм у столичному Галичі-Крилосі.

Археологічно-історичні досліди старого Галича, розпочаті ще 1850 р., увінчалися своїм успіхом аж 1936 р. — і цей успіх припав саме на долю проф. Пастернака. Над галицькою землею наче друге сонце зійшло і перед очима нації ніби занавіса роздерлася і з-поза неї виринула картина величі і могутності минулих віків — віків власної державності й сили.

Галицька Земля, хоч поневолена і гноблена «добрими сусідами», святкувала тоді свій небувалий тріумф.

А оплачував ці розкопки не обраний, як це було з президентом Т. Масариком, але духовий «президент» — провідник українського народу під Польщею, митрополит Андрей Шеп-

тицький. Він, як і Масарик, розумів що державність — це не тільки сучасне, але й минуле, від яких такою великою мірою залежить перспектива майбутнього. А це тим більш важливе для недержавного народу. Власне, у Крилосі виявилося його глибоке відчуття цієї істини саме в час, коли ворог думав, що його перемога вже недалеко. Сколихнулися серця й уми, гордістю сповнялися душі на вид могутніх фундаментів Осьмомислового храму-собору: ось хто ми і якого ми роду!

Минули трагічні роки другої світової війни і в висліді прийшло «соборне» поневолення української нації, а разом з цим небувала в нашій історії масова еміграція. І так у чужих країнах доводиться цій нашій еміграції не тільки зберігати, але й творити такі цінності, що проречистою мовою говорять і говоритимуть про цю країну і про цей народ Сходу Європи, що всупереч усім погубним бурям історії перетри-

¹⁾ Ярослав Пастернак: **Археологія України**. Первісна, давня та середня історія України за археологічними джерелами. Наукове Товариство ім. Шевченка. Видав Діловий Комітет, Торонто, 1961. Сторін 791, формат 7 x 10.5 інч. Резюме англійською і німецькою мовами. Ілюстрації, вставні кольорові таблиці і мапи. Ціна книги дол. 20. До часу відкликання ціна знижена — дол. 15.00. Замовлення слати на адресу: "Archeology of Ukraine", 242 Runnymede Rd. Toronto 3, Ont., Canada.

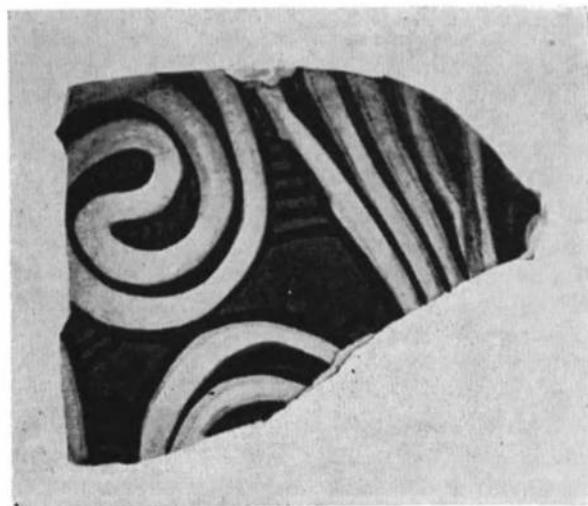
²⁾ Не можу відмовитися тут від нагоди сказати про факт особливого піклування німцями в часі окупації Польщі в 1939-44 рр. краківським «Вавелем»: підніжжя довкруги вавельської гори не тільки очищено від безміру сміття, але й поруйновано довколишні кам'яниці,

вав тисячі років і живе та змагається за обнову своєї колишньої величі й сили. А в цьому змагу стає на фронтових позиціях наша вільна українська наука, щоб силою нашої української Правди простелювати шлях для здійснення ідеалів нації.

І ось у цьому змагу дістали ми від української науки і одного з її чільних подвижників незвичайну і безцінну зброю — книгу «Археологія України».

Заслуги проф. Пастернака перед українським народом і його наукою єдині в своєму роді. Свою справжню вдячність і справжню шану нашему ученному виявимо передусім шляхом придбання його книги до своїх домашніх бібліотек, чим промостимо теж шлях до її англомовного видання, щоб справді могли ми нею всьому світові сказати: ось хто ми і якого ми роду !

які фатально псували й заслонювали особливо фронт замку. Давній оборонний зовнішній мур ґрунтовно відреставровано в місцях, де це було потрібне, а занечищений і занедбаний підвавельський і взагалі краківський берег Висли основно впорядковано й вирівняно. І найцікавіше: в обличчі загрози бомбардування Кракова большевиками багато вавельських саркофагів королів і письменників — Міцкевича і інших — кожен зокрема охоронено з боків і зверху грубим сильним муром, своєрідним «бункром». Які були причини та інтенції такого особливого піклування польськими національними святощами — важко сказати, але є факт, що саме за німців «Вавель» діждався своєї обнови і виступив чи не вперше перед очі краків'ян у всій своїй красі й величі.

Уламок посудини трипільського типу з Кудринець
в Побожі
(з „Археології України”)

Людина дії — людина чину — поет

(Слово виголошене на літературному вечорі Яра Славутича в Чікаго, що відбувся заходами Видавництва Миколи Денисюка 26 травня, 1961 року).

Яр Славутич — багатогранна людина.

Вже замолоду доводилось йому проходити небезпечний шлях днів українця, що вибрав бунт заради людської чести. П'ятнадцятилітнім юнаком зустрів він свій перший життєвий іспит, коли вискочив із поїзду, що віз українських людей у концентраційний табір північної Росії. І вже тоді зрозумів, що назавжди останеться ворогом тих, хто кривдить. Потім, у 1938 році, знову став політичним в'язнем, за читання забороненої режимом літератури. Але найбільший іспит Славутича як людини дії настав під час другої світової війни, коли він боровся в рядах повстанців, ризикуючи життям за право свого народу вільно жити на землі. Отож, Яр Славутич — людина дії.

Проте, Славутич не зупинився на спогадах із тих днів свого життя, не обмежився статтями про свою участь у підпільній боротьбі по різних еміграційних газетах і журналах, а напаки, приїхавши на еміграцію, він дуже мало говорить про той час. Не визискує ж бо тепер своє минуле на те, щоб будувати собі „нерукотворні пам'ятники” в тьмяних еміграційних подвір'ях, а залишає його позаду, як муж, що зробив те, що мав зробити, і тепер готовий прийняти сучасні дні. В нових життєвих обставинах він побачив цілком нові можливості праці для свого народу.

Прибувши до ЗДА 1949 року з освітою учителя, Славутич став студентом Пенсільванського Університету, де одержав ступінь магістра 1954 року, а ступінь доктора філософії 1955 року з ділянки української літератури. В роках 1955–1960 він був інструктором української мови в військовій школі мов, у Монтерей, Каліфорнія, а останнього року став професором української мови в університеті Альберти.

Д-р Славутич уже сьогодні має чималу наукову бібліографію. В 1950 році вийшла в світ його монографія „Модерна українська поезія”, а в 1955 році студія про розстріляних і засланих українських поетів двадцятих років, „Розстріляна Муз». Остання була опублікована англійською мовою рік пізніше. Монографія „Іван Франко і Росія” вийшла в 1959 році. А останнього року з'явилась його знаменита граматика української мови для англомовних студентів, „Conversational Ukrainian”, перший того роду текст. окрім цього, д-р Славутич постійно публікує статті й рецензії в таких наукових жур-

налах, як „Books Abroad”, „The Slavic and East European Journal”, „The Ukrainian Quarterly”, „The Ukrainian Review”, „The Modern Language Journal”, „Names”, „The French Review”, „Comparative Literature”, „The Shakespeare Quarterly” і інші.

Отже, перед нами ще один Яр Славутич. Яр Славутич — людина науки.

І є третій Яр Славутич. Яр Славутич — поет. Сьогодні присвятимо найбільше часу саме йому. Бо коли закінчиться круг його днів і діл, мабуть, доведеться його поезії говорити за нього, мабуть, доведеться її зустрічати нашадків і ставати під їх суд.

Поезія Славутича вміщена в шести збірках: „Співає колос”, Авсбург, 1945, „Гомін віків”, Авсбург, 1946, „Правдоносці”, Мюнхен, 1948, „Спрага”, Франкфурт, 1950, „Оаза”, Едмонтон, 1960 і „Маєстат”, що готується до друку. До цього треба ще додати переклади поем англійського романтика Джон Кітс, що вийшли окремим томиком у 1958 році, переклади Славутичевих поем німецькою мовою під назвою „Spiegel und Erneuerung”, що їх приготував і видав Володимир Державин, а також том перекладів його творів англійською мовою, що вийшов 1959 року й називається „Oasis”.

Вже в першій зустрічі з творчістю Славутича уважний читач знайде три її характерні риси: дбайливу техніку, різноманітність тем і часто-густо напруженну філософську мисль.

Техніка Славутичевої строфи межує з досконалістю. Він пише дуже закономірний вірш, де кожна стопа, кожний наголос на своєму місці, а кожна рима старанно підібрана для найчистішого звучання. Експериментація в його поезії явно відсутня — всюди панує порядок, вірш завжди майстерно збудований і довго плеканий в лябораторії поета. Іноді ця увага до техніки форми стає навіть трішки шкідлива, особливо тоді, коли експресія мислі мусить бути скована терцетом. Проте, це трапляється нечасто. А велика праця поета над собою помітна в тому, що з кожною збіркою техніка його поезії стає тонша й досконаліша, вільно переливаючись із змістом, що з кожною збіркою поет росте. Сонет, тріолет, рондель і інші неокласичні форми часто трапляються в його книжках, проте переважає суверо споруджений катрен.

Вражає різноманітність тем Славутича. Його

діяпазон обіймає не тільки особисту лірику, а також і історично-політичні твори, глибоко філософську лірику „Спраги” і те, що, мабуть, доведеться назвати поемами „легкого жанру”.

Перша збірка поезій, „Співає колос”, вийшла в світ, коли поетові було двадцять сім років. Вона переважно складається з досить влучних описів природи та з інтимної й патріотичної лірики, і в ній тільки де-не-де проявляється проблеск тієї технічної контролі й цікавої думки, що їх знаходимо в пізніших збірках.

Тебе з корінням вириваю,
Топчу нещадно стовбур твій.
Пустий, гірчавий молочаю,
На цій землі рости не смій!
Покутуй, вороже розмаю!
Тебе на поле не пушу.
Я в небі хмару відшукую
І в ней випрошу дощу...

В цьому майже атавістичному трактуванні природи вирощена глибока, як на двадцятилітнього юнака, етична думка. Проте багато поем у збірці „Співає колос” автор напевно не друкував би тепер.

Друга збірка, „Гомін віків”, присвячена майже виключно темам з історії України. Вона впорядкована за історичною хронологією: починається вона циклем „Старовічні марива”, з віршами про мітичних кімерійців і амазонок, далі йде цикл „Дажбожі внуки”, оснований на віршах про українську мітологію й про старі звичаї, а потім цикли „Київська слава”, „Золота орда”, „Запорожці” і кінцевий цикл „Карби”, де автор робить деякі цікаві історіософічні висновки. В збірці дивує не тільки уважно різьблена форма віршу, але й добірний словник, прикрашений архаїчними словесними раритетами.

Про дві перші збірки Яра Славутича найвибагливіший критик української літератури на еміграції й один із найкращих теоретиків української літератури взагалі, Григорій Шевчук (проф. Ю. Шевельов), сказав: “В особі Яра Славутича висувається незаперечний майстер”.

Головна частина третьої збірки Славутича „Правдоносці” — це баляди з нової української історії. Деякі пасажі в тій збірці досягають справжньої поетичної майстерності, особливо ліричні віdstупи поеми „359”, основані на мотивах народних ліричних пісень.

Проте, з усіх поезій Славутича найближчі мені ті, що їх автор зібрav у четвертій збірці, „Спрага”. Після перших трьох збірок, поява цієї чепурно оформленої Гніздовським книжечки напевно була великою несподіванкою. З талановитого, але ще можливо недостатньо скристалізованого співця краси української природи й барда української історії, Яр Славутич вирі

у багатьох поємах цієї збірки на повноцінного поета-філософа глибокої мислі й великого чуттевого напруження. Вже сама назва „Спрага”, аскетично промовиста, багатогранна в своїх конотаціях, тверда й струнка, говорить читачеві багато більше, ніж лірично-сентиментальне „Співає колос”, трішки банальне „Гомін віків” чи патетичне „Правдоносці”. Критик Володимир Державин назвав цю збірку виявом українського неоклясицизму. Я радше назував би її (якщо взагалі можна класифікувати живу творчість ярликами літературних шкіл) вицвітом першорядного експресіонізму. Бо майже цілком відсутня в ній ота золота рівновага й дозрілий спокій неоклясика, що часто-густо буває тільки виявом нещирості поета з собою — читач там знаходить радше виклик бунтівника (особливо в третій частині збірки), що карбованими рядками бунтується не тільки проти своєї історичної долі українця-скиталяця, але також і проти долі людини у всесвіті. Він з любов’ю говорить про людину — про її граници, про її слабість, нещастя й пороки — а найголовніше, про її силу.

Відгомоніла спрагла рівновага,
І тільки — спомин, як пуста мета,
І тільки — будня розбуяла спрага
Мені допалює сухі вуста.
Прощай навік, блаженний супокою!
Мою рахмань і втрачені степи
В дочасну пору застутили млюо
Чужинних міст брунатні черепи.
І я не хочу — чи мені ж не дано? —
Я не бажаю проклясти шляхи.
Така приемна і така жадана
Якась покута за якісь гріхи,
Що вже й кошуля, потом перемокла,
Дорожнім пилом починає снить,
І далеч простору, як меч Дамокла,
Грозить і надить, надить і грозить.

Часом появляється свого роду синтеза слабості людини з її силою:

Я вийму суворий жереб
Німого навік буття,
І мій пересохлий череп
Простору замкне виття.
І кості мої мандрівні
Зупинять похід віків
На вічній тій плоскорівні,
Де стогін і стук підків.
Де злага, як гнів неситий,
Вергає палючий плин, —
Я буду кістями косити
Одчаю гіркий полин.
І буду я так лежати,
Сягнувши кінця мети —
І стануть небесні шати
Безсмертям моїм цвісти.

В цій мініатюрній поемі, що виконана з стилістичною силою бароккового саркофага, ви-словлена глибока філософська мисль.

Яр Славутич

Майстерно оволодівши власним стилем, Славутич переходить до наполегливого (і в деяких випадках можливо аж надто езотеричного) збагачування свого поетичного словника. Ось знаменитий приклад раціонального звукопису, що точно передає атмосферу стрічки:

Мертвотній мор і хворі дерева...

Цей рядок — справжній рай для складача підручника поетики: так багато в ньому схрещується звукових комбінацій і можливостей! Або ще один рядок, що своєю вибагливістю дорівнює хіба творчості майстра поетичного звукопису, Вадима Лесича:

Тирлує тьми поріддя низъкочоле...

Проте, не тільки окремі рядки, а й цілі строфі побудовані на підставі точно обдуманого, архітектурного плану, де незвичайних слів уживається не тільки для загострення думки, а також і для звукових залежностей, взаємодіянь і схрещень:

Гряди, як древле, Мойро кругойдуча,
І доноводай іезнікому путь!
На цілій всесвіт непроглядна туча
Нотъмарно впала.

Бути ж чи не бути?

В одному із своїх есеїв на поетичні теми Леонід Первомайський нарікає, що багато поетів, особливо з молодшої генерації, лінуеться культивувати свій поетичний словник. Навряд чи такий закид можна зробити Ярові Славутичеві!

Найновіша Славутичева збірка „Оаза“ є свого роду синтезою тем попередніх авторових збірок. Є тут і поеми про українську мітологію, особливо в розділі „Яр“, є сонети, формально витримані в суворо неокласичній манірі, як от сонет „Секвоя“, є й поетичні картини природи покиненої батьківщини, а перший розділ, що складається з віршів написаних безпосередньо після видання „Спраги“, є немов продовжуванням і удосконалюванням тієї збірки:

Течуть сторучайно дюни.
Піски суховійно дмуть.
Буруни, жахні буруни
Мою замітають путь.

Як смерчі — димучі зарви.
Як вихор — вогонь юги.
Душа, пожадавши барви,
Долає смертей круги
І чорним відчаєм гнана,
Зникає в жаркій імлі...
Бездольна, як вічна рана,
Кому перелле жалі?
Для кого розкриє муки?...
Безлюддя. Безмежжя. Сум.
І, гнівно рознявши руки,
Вергає піски самум.

І хоч в тій поемі трапляється кілька стилістичних неточностей (наприклад, на мою думку, сполучення понять „бездольна” і „як вічна рана” не надто вдале з досить очевидних причин), все таки вона є першорядним прикладом українського експресіонізму..

Але багатограний і неспокійний Славутич не задовольнюється удосконалюванням минулих тем, настроїв чи поетичної техніки. І так, третя частина збірки показує нам нове обличчя поета — рису легкої неформальності, з якою він описує краєвиди Каліфорнії, більш чи менш дотепно згадує часи „таборової” літератури чи пише усміхнені куплети письменникові Ігореві Костецькому.

Отже, поезія Яра Славутича — багатогранна. І, як я сказав у вступі до цього мого слова, Яр Славутич — багатогранна людина. Але всі його постаті — Славутич — людина дії, Славутич — людина науки чи Славутич — поет — вливаються в одну постать непокірної української

людини. Не зрозумійте неправильно моїх слів: поезію ніколи не можна міряти утилітарними її можливостями, а вже особливо політичними, бо тоді відбираємо поетові ту волю, яка є для нього повітрям і без якої він не міг би творити. Якраз через цю поставу до літератури, як засобу для других мет, український народ утратив багато талантів — особливо в кінці дев'ятнадцятого й на початку двадцятого століття — творчість яких була б сьогодні великом скарбом, коли б не спалились вони для „потреб хвилини”. І хоч вони можливо й виконали своє тимчасове політичне завдання, сьогодні ті письменники забуті навіть більшістю того народу, для якого вони принесли таку жертву, сьогодні вони втрачені для нас назавжди. Бо тільки найбільші з них, тільки справжні велетні, змогли пережити той крайньо ненормальний творчий іспит, і хоч втратили багато світла, все таки залишились найкращими серед нас. Отож, коли я скажу, що поезія Славутича — це зброя, я не маю на увазі поезії написаної „від руки”, щоб у ній було тільки про меч і про неньку-Україну. Це не є критерій вартості творчості нашого поета. Він бо розуміє, що сьогодні корисним для нашого суспільства не є голосна, ефемерна пропаганда погано написаних одноднівок, а тривале й вільне мистецтво, що буде гідною відповіддю на всякі спроби заступити багату українську культуру дешевенькими сурогатами.

Яр Славутич

ЧИТАЧАМ ЧІКАГО

Я півземлі проїхав „Понтіяком”
І пролетів я „джетом” два світи,
Але ніде не випало знайти
Таких прийнятъ під благовісним знаком.

Хай не дзвенів я бардом аніяким,
Не гнув літаврів, — досягав мети
Я словом простим, повним ваготи,
Вогню і зваг, що сяють Зодіаком.

Чікаго! Щирі, любі слухачі!
І в Монреалі пізно уночі
Збирав я ваші оплески бурхливі;

І бачив я, як вибраний народ
За чесний труд —неначе в буйній зливі —
Складав найкраща з кращих нагород.

В колонії прокажених

МАЛІ

Поїзд Дакар-Бамако переповнений так, як колись на трасі Коломія-Печеніжин у дні, коли вірні їхали на прощу до Коломиї. Поїзд затримується часто, висідають різноманітні люди, минаємо примітивні села, тропічні ліси. Чим даліше на північний схід, тим менше лісів; вкінці кругом тільки саванна. Насолоджується справжньою екзотикою. Більшість пасажирів забирають у дорогу, крім різних мішків, куфрів і скринь, також курей, кіз і баранів, тому в переділах крик і запах несамовитий. На перестанках у продавців можна купити печену баранину, молоко, земні горіхи, варену й печену кукурудзу.

Поїзд Дакар-Бамако курсує раз на тиждень і доходить тільки до Кідіри. Тут границею є ріка Фалеме. Я думав, що був єдиним білим пасажиром, але помилився. При переході через міст я зустрів двох білих американських студентів. Їм не подобалось, що в поїзді, що ними мали їхати, була тільки третя кляса й не

божевільного. Ці мамині синки плянували 2-місячну подорож по західній Африці, але по 3-х тижнях дуже послабли і захворіли на малярію. Ми разом доїхали до міста Кейс, звідки вони гелікоптером полетіли до Бамако, а опісля літаком до ЗДА.

Кейс лежить на шляху Дакар-Бамако і є транзитним пунктом. В місті побудовано житлові domi для європейців і великі магазини для товарів. До будови домів і магазинів французи мусіли все спровадити з Франції, почавши від цвяхів, а скінчивши на цеглі.

Малі стало самостійною державою з комуністичною орієнтацією, тому французи виїхали, а житлові domi й магазини стоять порожні. „Експрес” Дакар-Бамако практично не існує. Поїзд відходить з Дакару і доходить до Тамбаковнда, а звідси до граничного пункту в Кейс, а опісля до Бамако. Характеристичною рисою самостійних африканських країн є безпорядок. Великий балаган по урядах, на пошті й залізниці. Листів адресованих на “пост рестант” різних африканських країн, я майже не отримую.

Колонія прокажених

Фото Р. Турянський

було реставраційного вагона. Це перший раз вони їхали поїздом; раніш вони подорожували по Африці літаком. Вони уникали всяких контактів з населенням, ніколи тубильтцям рук не подавали, а де не було першоклясної реставрації, то відживлялись американськими консервами, чоколядою, соками і кексами. Африку знали настільки, скільки можна її бачити з льоту літака або через шибу таксівки. Коли я їм розповідав про свій спосіб життя в Африці і що я нераз сплю там, де мене ніч захопить, у лісі чи на саванні, то вони дивились на мене як на

Розклад їзди на цій лінії це складна історія. Можна доїхати до одного містечка і чекати два-три дні на від'їзд поїзду до наступної місцевості. Поїзд з Кейс до Бамако відходить два рази тижнево. Згідно з розкладом їзди наступний поїзд до Бамако мав від'їхати в п'ятницю о годині 13-ї. Але, коли я прийшов в означеній годині, застав станцію порожню. Це мені насунуло деякі сумніви. Я пішов до сплячого діжурного руху і довідався, що поїзд в п'ятницю справді відходив, але це було ще в часах колонізації. Тепер Малі є самостійною державою і

поїзди до Бамако відходять в інші дні. Змінено розклад їзди, але старі інформаційні таблиці залишено. Африка, це дійсно цікавий континент.

В БАМАКО.

Малі є одною з тих африканських країн, що зробили сильний зворот наліво. В Бамако, столиці Малі, нема посольства сусідньої держави Айвори Ковст, але тут можна знайти посольства всіх комуністичних країн, включно з зовнішньою Монголією і В'єтнамом. Місто роїться від різних комуністичних експертів, головно з ССРС, Китаю і Чехословаччини. Ці експерти прийшли на місце французів і помагають в економічному розвитку молодій державі, але висліди роботи тих „експертів“ можна бачити го-

часописів, журналів і книжок друковані у Сов. Союзі. Особливо поширене в Африці є книжка видана в Сов. Союзі про П. Люмумбу. Це книжка з сильною протизахідньою тенденцією і в ній Сов. Союз засуджує „злочини“ колонізаторів.

У негрів майже на кожному кроці можна замітити брак естетики. Наприклад, у Бамако збудовано гарний будинок, де примістився парламент, але 100 метрів від парламенту мешканці домів викидають сміття, а прохожі залагоджують свої потреби на вулиці. Але тут це нікого не вражає. Французи тепер у Малі мало, а ті, що ще залишились, задумують виїхати до Франції. Директор фірми "Renault" розповів мені таку історію: Малі просило у французів позички на закуп автомашин. Позичку

Дівчина з Малі

Фото Р. Турянський

ловно на політичному відтинку, бо комуністичні країни „помагають“ Малі не тільки фінансово, але передовсім морально. Нових шкіл, доріг, шпиталів, фабрик ще не побудовано, але в тому 150.000-ому місті є кілька нових книга-ренъ, де продають виключно комуністичну літературу, а з голосників по місті розносяться мелодії совєтських маршових пісень. Більшість

країна дісталася, він зложив оферти, а малійці замовили автомашини в Німеччині.

У Бамако я перевів інтерв'ю з Сінгером Абданлендж, міністром освіти і фізкультури. Інтерв'ю вийшло трохи комічно, бо до мене від кількох днів прилучилася якась безпанська собака, яку я час до часу докормлював і вона від мене ніколи не відступала. Я прийшов в озна-

ченій день до будинку міністерства освіти і зголосився у службового урядовця. Він зголосив мій прихід секретареві, цей віцеміністр, а віцеміністер міністрові. Перед дверми міністра сидів поліцай і відчинив мені двері до кабінету міністра. Собака перша вбігла до середини. Я пробував її вигнати, поліцай і службовці хотіли мені помогти, але собака почала на них гаркати й хотіла кусати. З прикрої ситуації врятував нас міністер: він погладив собаку і вона успокоїлась. Він спитав мене: Це ваша собака? Я збрехав, що моя. „Тоді нехай вона тут залишиться”, сказав міністер. В інтерв’ю я довідався, що навчання є аполітичне, але науки релігії в школах нема (за винятком приватних місійних шкіл). Всіх шкіл на території Малі (1.204.000 кв. км.) є 354, в тім приватних 37. Загальна кількість учнів виносить 54.540 (населення 4.300.000), в тім малійців 53.630, ін-

зросла двічі кількість учнів. Але коли я його спитав, скільки вони вибудували нових шкіл упродовж своєї незалежності, то пан міністер мовчав і по хвилині відповів, що вони в школах добудували нові класи. При кінці розмови я спитав про пляни на майбутнє й довідався, що перед незалежністю 5% молоді ходило до шкіл, тепер ходить 10%, в 1965 році буде ходити 30%, а в 1970 році 50%. Я подякував за інтерв’ю. Собака загавкала, коли поліцай відчиняв двері і я вийшов на вулицю та змішався з юрбою. Ввечорі я вибрався до міста, а коли почув звуки там-таму, пішов у тому напрямку й зайдов на передмістя. В бічній вуличці при звуках там-таму і при світлі місяця танцювали молоді пари. Але це не були такі танці, які я дотепер бачив в Африці. Молоді хлопці ставали напроти дівчат і всі разом рухами своїх тіл, в ритм там-таму, наслідували сексуальний акт. Замовк там-там і вони парами порозходилися по темних кутах...

На вулицях Бамако

Фото Р. Турянський

ших африканців 360, французів 446 і чужинців 110. В Малі є тільки дві середні школи: педагогічний ліцей і технічна школа. Є 1.112 учителів, в тім 164 французи. Крім вище згаданих шкіл є ще 8 середньоосвітніх доповнюючих курсів. Число вчителів середніх шкіл є таке: малійців 32, французів 76, інших 7 (жидів з Ізраїлем). Бюджет на освіту в 1960 році винесив: 1.312.349.689 колоніальних франків (один долар ЗДА = 242 к. фр.), а в 1961 році 1.651.990.776 к. фр. Французьким учителям платить французький уряд. Міністер підкреслив, що в державі впродовж одного року незалежності

В КОЛОНІЇ ПРОКАЖЕНИХ

Недалеко Бамако є найбільша в Африці колонія прокажених. Тут з усієї колишньої французької Африки в ізоляції живе 1500 хворих. Колонію фінансують французький уряд і держави західної Африки. Директором колонії є французький військовий лікар д-р Languillon. Лікарі, медсестри, адміністративний персонал — французи. Підрядні праці виконують африканці. Хворими опікуються французькі сестри-монахині. По короткій розмові директор колонії передав мене під опіку молодої і симпатичної медсестри.

Оглядини колонії я почав від адміністраційного будинку. Тут на великих таблицях я мав змогу познайомитися з статистичними даними. На території сімох країн упродовж 1960 року було зареєстрованих 373.592 прокажених, а саме: Айвори Ковст 93.602, Дагомі 31.724, Аппер Волта 112.804 (населення Волта 4.000.000), Малі 78.098, Мавретанія 963, Нігер 19.153, Сенегаль 37.248. Я оглянув лябораторію, хірургічну залю і шпиталь, заглянув до материнського відділу і бачив білих негрів, бо більшість негрів родиться білими. Щойно по шістьох тижнях від народження їм ступнево чорніє шкіра, аж вкінці стають справжніми неграми. Ми затрималися у селі, де хворі живуть родинами. Деякі перед хатами засадили городовину, інші тримають курей, кіз, баранів і корів. Жінки варять їжу (тільки хворим у шпитаях дають варену їжу, всі інші отримують свої порції і приправляють харч на свій спосіб), мужчини сидять у тіні дерев, діти бігають по траві. Все видається таке природне, але моя супутниця показала одну жінку, що си-

діла перед хатою і мала незакриту горішню частину тіла. Я підійшов ближче і завважив на її тілі великі плями — ознаки хвороби. Проказа в першій стадії, це хвороба шкіри і як її вчас не лікувати, то потім тіло відпадає від кости. Ця хвороба тим небезпечна, що вона безболісна, а негрів, як не болить, то вони до лікаря не йдуть. Коли ми проходили коло хворих, то вони простягали до нас руки, але без пальців. Деякі стояли на одній нозі, бо другу ім ампутували. Коли цих людей підлікують, тоді їх відсилають додому, але вони нерадо вертаються до своїх країн бо тут не працюють і дістають безкоштовно харч. По виході з колонії ніхто ними не опікується. На їх місця привозять інших, інколи цілими родинами. В колонії я замітив багато дітей, тому я спитав свою супутницю, чи тут є школа. — „Ні, діти ходять до школи до Бамако” — відповіла вона. Було гаряче, тому вона запропонувала мені напитися чогось холодного. “Дякую, з приємністю” — відповів я, і ми зайдли до її помешкання.

Вона розповіла, що приїхала на 4-літній контракт і живе в цій колонії вже два роки, не заживаючи ніяких превенційних засобів. Вкінці сказала, що незабаром кінчить працю, і чи я, спитала, не хотів би в ній залишитись на вечір. Я не хотів її зробити прикрою, тому не відразу відповів. Вона видно прочитала мої думки, бо делікатно зловила за руку і запровадила назад у село. Показала одну родину і сказала: “Ця жінка важко хвора, а її чоловік, з яким вона жила десять років родинним життям, зовсім здоровий”. Після такого пояснення я залишився не вечері...

РІКАМИ НІГЕР І МІЛО З МАЛІ ДО ГВІНЕЇ

З Бамако раз на тиждень, і то тільки в дощеву пору, відходить барка до Кан-Кан у Гвіней. Вона не тільки перевозить товари, але та-кож забирає пасажирів четвертої класи, так званих „дак пессенджерс“. За білет плачу 750 к. фр. і стаю єдиним білим пасажиром. Ще було багато часу до від'їзду, коли барка заповнилась пасажирами, які зайнняли всі можливі місця. Серед вигуків і гудків залога барки втягнула дошку, що служила за поміст, хлопці відштовхнули барку від берега, і ми поплили проти струї. По обох боках прив'язали по одній барці, але без моторів. Спочатку крики і сварки за місця, але потому все успокоїлося. Я виліз на дах, розклав свій повітряний матерац і почав приглядатися до берегів. Ріка широка на кілометр, видно порозкидані оселі. Барка затримувалася перед кожним селом; всі нові пасажири, всіх приблизно

200 осіб. Була гарна погода і я задумав ночувати на даху. Легко колисала барка, приемно холодив вітер. Я лежав і дивився просто в небо, на місяць, на звізди, а думки полинули далеко-далеко. Мене розбудив сильний раптовий дощ. Я зірвався на рівні ноги, а в тому моменті сильний вітер забрав з собою мій матерац. На даху, крім мене, було ще багато інших пасажирів, а з даху вниз була тільки одна драбина. Я цілковито промок, поки дістався до драбини. Вкінці знайшов якесь місце під дахом і решту ночі пролежав на мішку картоплі.

Ранком усі пасажири одноголосно признали, що так дальнє не може бути, для мене мусить знайти місце. Всі почали мене запрошувати до себе, але я вибрал місце між двома студентками педагогічного інституту з Бамака. Вони відразу оточили мене правдивою материнською опікою, варили мені харчі і прали одежду. Танта і Дікете це зовсім малі і приємні чорні дівчата. Я їм відвазивався, як міг, між іншим, дозволяв їм, щоб мене чесали. Африканські дівчата мають мало волосся на голові, а в додатку їх волосся кручене і штывне. Погладити африканську дівчину по голові, це така сама приємність, як погладити іжака. Часто приглядався я в ріці до водяних змій і гіпопотамів, які купалися. Мені запас соків і лімонад давно скінчився, а Танта і Дікете все варили з паприкою, через що мені ще більше хотілося пити. В Африці майже до кожної страви додають паприку. Але там проблему спраги розв'язують у зовсім простий спосіб: п'ють воду з ріки.

„Африка не така страшна, як її малюють. Пийте воду з ріки, нічого вам не станеться”, — сміючись, казали вони. Я пив каламутну і непереварену воду з Нігером. Від того часу все п'ю воду з африканських рік і до сьогодні почую себе знаменито. Крім нівакіні, якої одну таблетку беру тижнево, ніяких інших охоронних засобів не перестерігаю.

Другого дня подорожі ми доїхали до місцевості Сігурі, де є граничний пункт. Але видно, що гвінейська поліція вночі не працює, бо ми стояли на воді до ранку. Перед полуднем прийшла поліція, переглянула пашпорти, мені без ніяких труднощів прибили печатку на пашпорти — і двері до Гвінії були відкриті. На другий день по доші захvorila одна 10-літня дівчинка; видно перестудилася, бо мала гарячку і дроши. Танта і Дікете зробили гарячий чай, я дав таблетку аспірини і дівчинка на другий день виздоровіла. Всі пасажири з вдячністю стискали мені руки. Нігером ми доплили до ріки Міло і по трьох днях подорожі дісталися до міста Кан-Кан.

Фортепіановий речиталь Люби Жук у Чікаго

В неділю 25 лютого в авдиторії школи св. с. Миколая відбувся фортепіановий речиталь піяністки Люби Жук з Монреалю (Канада).

Форма фортепіанового речиталю існує приблизно 125 років. В січні 1839 року славний Франц Ліст дав перший із своїх речиталів у Лондоні. За рік до цього він дав так звану серію «soliloques musicaux» у Римі, виконавши свої власні композиції і твори інших авторів. Назва «soliloques musicaux» у перекладі на англійську мову мала тоді таку форму: «Recitals on the piano-forte».

Вживаючи слово **речиталі**, Ф. Ліст проводив паралелю між піяністом солістом і драматичним виконавцем: як драматичний мистець розкриває зміст слів, так піяніст розкриває зміст виконуваних ним музичних творів.

Отже, піяніст не грає композиції одну за другою, а передає зміст кожного твору так, як він його собі уявляє, приймаючи до уваги особливості стилю кожної епохи (барокко, класичний стиль, романтичний, експресіоністичний, атональний).

Чи вдалося Люблі Жук виконати такі надзвичайно високі вимоги? До деякої міри це їй вдалося.

Рапсодія оп. 79 №1 Брамса прозвучала добре, але не переконливо. «Метелики» Шумана були виконані добре.

Після «Баркаролі» М. Лисенка Л. Жук грава 3 малоцікаві прелюдії Веріківського та 2 композиції Миколи Фоменка. Така послідовність слабих як з музичної так і з піяністичної точки зору композицій (Лисенко — Веріківський — Фоменко) дуже послабила всю першу частину речиталю.

Повний успіх речиталю залежить ще і від так званої творчої фантазії (по англійськи кажуть «imagination»). Програма мусить бути побудована з деякою логічною послідовністю.

Існують деякі естетичні закони, які не можна порушувати. Чому Люба Жук грава Сонату Бетховена після композицій Фоменка? Речиталь Люблі Жук 25-го лютого мав би більший ефект, якби Соната Бетховена (оп 81 а) стояла на самому початку програми, а потім ішли б романтики та інші твори пізнішої епохи.

2 композиції Шопена Люба Жук виконала майстерно: Valse op. 34 №2 (a-minor) та Nocturne "Lento con gran espressione" (c-sharp minor).

На додаток піяністка грава ще 2 композиції: «Народну пісню» Якименка і «Танок» В. Барвінського.

Олена Сидоренко

Люба Жук

Smith Corona Portable Typewriter

AUTORIZED DEALER:

MYKOLA DENYSIUK

2226 WEST CHICAGO AVENUE

CHICAGO 22, ILLINOIS — U. S. A.

Дуже практична в новому ефектовному оформленні STERLING
коштує в нас лише дол. 74.50

Найновіший модель люксусової машинки до писання GALAXIE

Маємо в продажу англійські, українські та в усіх інших мовах

МАШИНИ ДО ПИСАННЯ

найкращої американської продукції у великому виборі — по низьких, приступних цінах, на додідні сплати,
без дорахування відсотків.

Приймаємо позамісцеві замовлення і висилаємо машини до писання до всіх стейтів ЗДА та до інших країн.

ПАПІР

У ВЕЛИКОМУ ВИБОРІ

НА

- КНИЖКИ
- ЖУРНАЛИ
- ЛЕТЮЧКИ
- ТОРГОВЕЛЬНІ ДРУКИ

НАЙЛІПШОЇ ЯКОСТИ

КАНЦЕЛЯРІЙНІ ПАПЕРИ Й НА ВЕСІЛЬНІ ЗАПРОШЕННЯ

ДОСТАВЛЯЄ

Reliable Paper Company

УКРАЇНСЬКІ ДРУКАРНІ, ВИДАВНИЦТВА Й ПРИВАТНІ ОСОБИ НЕ ТІЛЬКИ В ЧІ-
КАГО АЛЕ І В ІНШИХ МІСТАХ

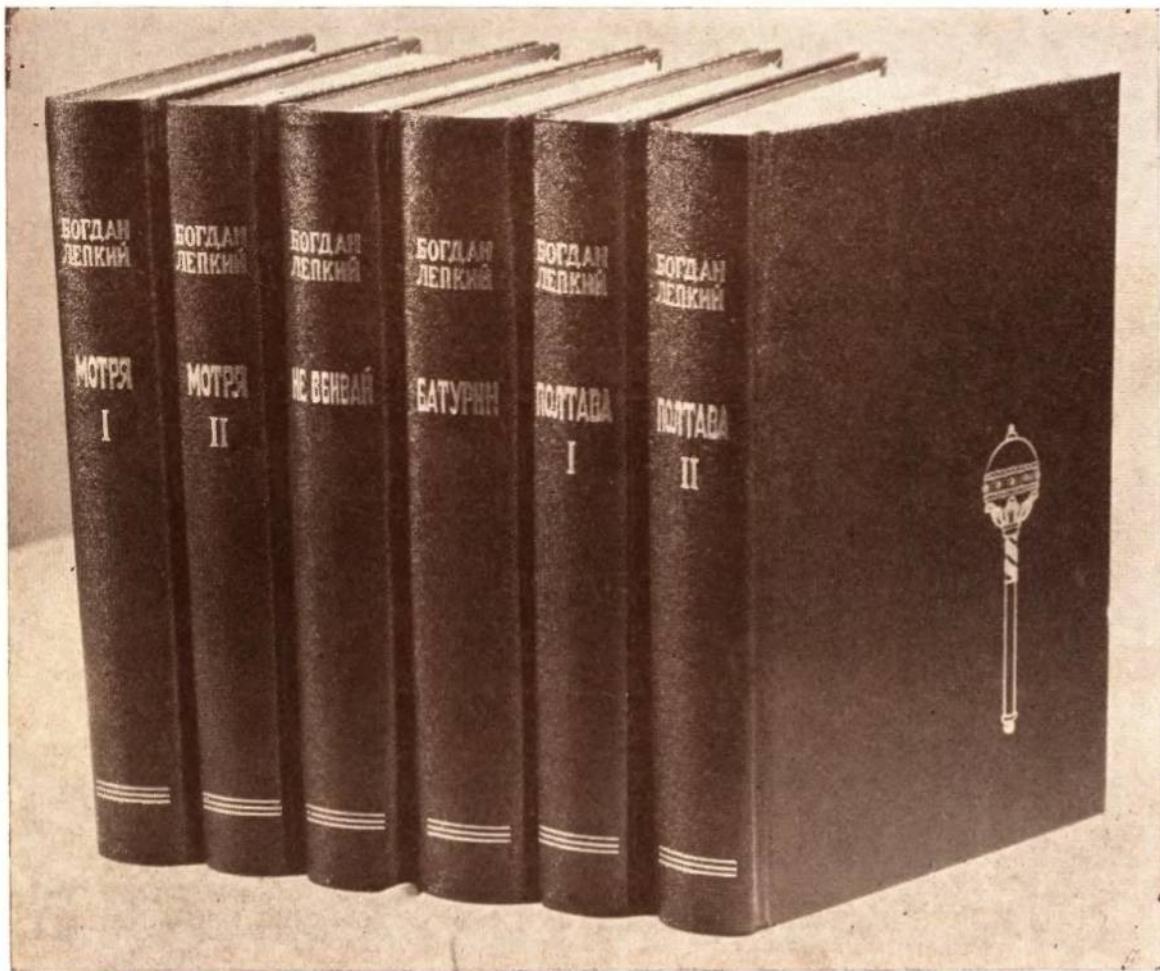
ОБСЛУГОВУЄ ЗАСТУПНИК ЦЕЇ ВЕЛИКОЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ КОМПАНІЇ
УКРАЇНЕЦЬ (доставець паперу на 14-томове видання творів
Тараса Шевченка і трилогії Богдана Лепкого)

PAUL MARRINOFF,
3305 N. Newcastle Ave.
Chicago 24, Ill.
Phone PA 5-8529

За інформаціями можна звертатися до п. Павла Маринова
письмово або телефонічно також по українськи.

ТРИЛОГІЯ БОГДАНА ЛЕПКОГО

МАЗЕПА

6 томів Трилогії Б. Лепкого Видавництва М. Денисюка (ювілейне видання з 1959 року)

МОТРЯ I
МОТРЯ II
НЕ ВБИВАЙ

388 ст.
306 ст.
416 ст.

БАТУРИН
ПОЛТАВА I
ПОЛТАВА II

396 ст.
330 ст.
428 ст.

Разом 2.264 сторінок друку

Ціна за цілість 21.00 дол. на сплати.

Замовлення без завдатку слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.
2228 W. CHICAGO AVE. CHICAGO 22, ILL.